

Materiële welvaart in Nederland

2024

Materiële welvaart in Nederland 2024

Verklaring van tekens

niets (blanco)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
0 (0,0)	het cijfer is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
*	voorlopige cijfers
**	nader voorlopige cijfers
-	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
2016-2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2004/'05-2016/'17	oogstjaar enz., 2004/'05 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Redactie & Visualisatie, Den Haag
Omslagfoto: ANP / Robin van Lonkhuijsen

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2024.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting 5

1 Bereik van de welvaartsstatistieken 9

2 Inkomen van huishoudens 15

- 2.1 Samenstelling huishoudensinkomen 15
- 2.2 Trends in het inkomen van huishoudens 20
- 2.3 Verdeling besteedbaar huishoudensinkomen 24
- 2.4 Inkomen naar kenmerken van huishoudens 26
- 2.5 Regionale inkomensverdeling 28
- 2.6 Literatuur 30

3 Inkomen van personen 31

- 3.1 Samenstelling persoonlijk inkomen 31
- 3.2 Verdeling inkomen 36
- 3.3 Trends 39
- 3.4 Inkomen van bevolkingsgroepen 43
- 3.5 Economische zelfstandigheid 46
- 3.6 Literatuur 49

4 Koopkrachtontwikkeling 50

- 4.1 Koopkrachtontwikkeling 50
- 4.2 Trends in bevolkingsgroepen 51
- 4.3 Regionale koopkrachtontwikkeling 55
- 4.4 Literatuur 58

5 Vermogen van huishoudens 59

- 5.1 Samenstelling van vermogen 59
- 5.2 Ontwikkeling van vermogen 61
- 5.3 Vermogensverdeling 62
- 5.4 Vermogen naar kenmerken van huishoudens 65
- 5.5 Regionale vermogensverdeling 67
- 5.6 Nalatenschappen en verkrijgingen 68
- 5.7 Schenkingen 71
- 5.8 Literatuur 74

6 Welvaart van werkenden 75

- 6.1 Werknemers en zelfstandigen **75**
- 6.2 Inkomen van werknemers en zelfstandigen **80**
- 6.3 Inkomen van groepen werknemers en zelfstandigen **84**
- 6.4 Vermogen van werkenden **89**
- 6.5 Literatuur **92**

7 Ongelijkheid in financiële welvaart 93

- 7.1 Inkomensongelijkheid **93**
- 7.2 Vermogensongelijkheid **100**
- 7.3 Welvaartsongelijkheid **106**
- 7.4 Literatuur **109**

8 Financiële problemen en oordeel financiële situatie 110

- 8.1 Moeilijk rondkomen en financiële beperkingen **110**
- 8.2 Materiële en sociale beperkingen **114**
- 8.3 Oordeel over de eigen financiële situatie **119**
- 8.4 Literatuur **125**

Medewerkers **126**

Bijlagen **127**

Samenvatting

In *Materiële Welvaart in Nederland 2024* presenteert het CBS de nieuwste gegevens over de financiële situatie van huishoudens en personen in Nederland. De publicatie geeft antwoord op onder meer de volgende vragen:

- Waaruit bestaat materiële welvaart?
- Hoe hoog is de welvaart van de verschillende bevolkingsgroepen en in regio's?
- Hoe staat het met de materiële welvaart van werkend Nederland?
- Wat was de trend in de inkomens- en de vermogensongelijkheid?
- Hoe hebben de koopkracht en het consumentenvertrouwen zich ontwikkeld?
- Hoe beoordelen mensen hun eigen financiële situatie en met welke materiële en sociale beperkingen hebben ze te maken?

Het CBS baseert de uitkomsten van *Materiële Welvaart In Nederland* grotendeels op het Integraal Inkomens- en Vermogensonderzoek (IIV) dat vooral steunt op gegevens van de Belastingdienst. Op het moment van uitkomen van deze publicatie zijn de IIV-gegevens tot en met het jaar 2022 beschikbaar. Daarnaast zijn er drie enquêteonderzoeken gebruikt. De 'EU-Survey on Income and Living Conditions' (EU-SILC) en 'Wat is genoeg om van te leven?' met gegevens tot en met 2023, en het maandelijkse Consumentenconjunctuuronderzoek (CCO) met gegevens tot en met mei 2024.

De uitkomsten laten zien dat de koopkracht van de Nederlandse bevolking in 2022 vooral door de hoge inflatie is gedaald, na acht jaar op rij te zijn gestegen. Door de alsmaar oplopende prijzen van koopwoningen zette de stijging van het vermogen van huishoudens ook in 2022 verder door. Het percentage huishoudens dat aangeeft moeilijk rond te kunnen komen, bleef na een sterke daling in 2013–2021 in 2022 en 2023 gelijk.

Het consumentenvertrouwen begon na een dieptepunt in september 2022 langzaam weer wat te herstellen. Vooral in de eerste maanden van 2024 steeg het vertrouwen, al overheerste het negatieve sentiment toen nog steeds. Onderaan de inkomensladder hebben huishoudens vaker te maken met betalingsachterstanden dan hoger op de ladder. Ook is er vaker onvoldoende geld om het huis goed te verwarmen, versleten meubels te vervangen, of voor een jaarlijkse vakantie of een maandelijks uitje.

Koopkracht in 2022 gedaald

Door de hoge inflatie daalde de koopkracht van de bevolking in Nederland in 2022 met 1,2 procent ten opzichte van 2021. Dat is de eerste daling sinds 2014. De laagste inkomens, zoals bijstandsontvangers, gingen er in 2022 wel op vooruit. Dat kwam doordat zij bovenop korting op de energierekening een energietoeslag ontvingen. Bij werknemers en zelfstandigen, met doorgaans een hoger inkomen, gaf inflatie de doorslag en daalde de koopkracht. Ook pensioenontvangers gingen er in koopkracht op achteruit, met 3,1 procent. Alleen bij pensioenontvangers met weinig of geen aanvullend pensioen was er vooruitgang. Voor de anderen gold: hoe hoger het aanvullende inkomen, hoe groter het koopkrachtverlies. Dat komt doordat aanvullende pensioenen ook in 2022 niet of beperkt geïndexeerd werden.

Gemiddeld jaarinkomen van huishoudens gedaald

Het besteedbare inkomen van huishoudens was in 2022 gemiddeld bijna 51 duizend euro. Wanneer in dit netto inkomen rekening wordt gehouden met de inflatie en het verschil in samenstelling van huishoudens had een huishouden gemiddeld iets minder te besteden dan een jaar eerder. Bekeken over een langere periode was er sprake van een stijging, met 50 procent ten opzichte van 1977. Deze toename komt vooral doordat steeds meer vrouwen (meer uren) gingen werken.

Het inkomen van eenoudergezinnen, jonge huishoudens, uitkeringsontvangers (met name bijstandsonvangers) en huishoudens met een niet-Europese herkomst is verhoudingsgewijs laag. Paren met meerderjarige kinderen, oudere huishoudens tot de AOW-leeftijd, ondernemershuishoudens en huishoudens met een Nederlandse herkomst hebben een relatief hoog inkomen.

Inkomensongelijkheid licht gedaald in 2022

In 2022 was de ongelijkheid in het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen iets kleiner dan in 2021. Dat was het gevolg van de energiemaatregelen, waardoor de koopkracht van huishoudens onderaan de inkomensladder steeg. Verder bleef in de 21^e eeuw de inkomensongelijkheid vrijwel stabiel, afgezien van enkele incidentele pieken door fiscale maatregelen. Ook in de jaren negentig van de vorige eeuw veranderde de inkomensongelijkheid nauwelijks. In de tweede helft van de jaren tachtig was er wel sprake van een substantiële toename. De lonen stegen toen fors en er kwamen meer tweeverdieners, terwijl het minimumloon en uitkeringen werden bevroren.

Nederland neemt de elfde plaats in bij de rangorde van EU-lidstaten op inkomensongelijkheid van laag naar hoog. In Slowakije is de minste ongelijkheid, gevolgd door Slovenië en Tsjechië. In Bulgarije zijn de inkomensverschillen het grootst.

Inkomen van werknemers en zmp'ers afgenomen

Het mediaan verdiende inkomen van mensen die voornamelijk als werknemer werken, lag in de periode 2011–2022 (gecorrigeerd voor inflatie) steeds rond 50 duizend euro. Uitzondering waren de coronajaren, toen het inkomen met 52 duizend euro hoger was. Zelfstandigen (met en zonder personeel) werden aanvankelijk wel getroffen in de coronacrisis. Hun inkomen groeide niet in 2020, maar wel in 2021. In 2022 viel het inkomen van zmp'ers weer terug, terwijl dat van zzp'ers vrijwel gelijk bleef. Het mediane inkomen van zmp'ers was met 62 duizend euro in 2022 het hoogst, en van zzp'ers het laagst (bijna 39 duizend euro). Directeur-grotoaandeelhouders verdienden binnen de groep zelfstandigen met bijna 66 duizend euro het meest.

Vrouwen verdienen een derde minder dan mannen

Werkende mannen verdienen in doorsnee meer dan werkende vrouwen: in 2022 was dat 58,4 duizend tegen 39,3 duizend euro. Het verschil komt vooral doordat mannen doorgaans in voltijd en vrouwen overwegend in deeltijd werken. Vrouwen zijn daardoor ook minder vaak economisch zelfstandig dan mannen. In 2022 verdiende bijna 69 procent van de niet-

onderwijsvolgende vrouwen van 15 jaar tot AOW-leeftijd minimaal een inkomen op bijstandsniveau, bij mannen was dat bijna 83 procent.

Economische zelfstandigheid vooral bij vrouwen gegroeid

Het aandeel economisch zelfstandige vrouwen in 2022 was 3,5 keer zo groot als in 1977, toen het nog 20 procent was. In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw steeg het aandeel door de voortdurend toenemende arbeidsdeelname van vrouwen. Ook na de economische crisis van 2009–2013 kwamen er relatief veel economisch zelfstandige vrouwen bij. Bij mannen volgt het aandeel economisch zelfstandigen de conjunctuur, omdat zij vaker dan vrouwen werken in conjunctuurgevoelige sectoren zoals de bouw en de ICT. In de recessie van de jaren tachtig bereikte het aandeel economisch zelfstandige mannen een dieptepunt in 1985. Ook in de vorige economische crisis en in coronajaar 2020 daalde dit aandeel.

Steeds meer vrouwen met aanvullend pensioen

In 2022 had ruim 70 procent van de AOW-gerechtigde vrouwen een aanvullend pensioen naast de AOW, in 2011 was dat nog bijna 60 procent. Bij de AOW-gerechtigde mannen is het aandeel met bijna 93 procent nauwelijks anders dan in 2011. Onder gehuwde of samenwonende vrouwen was het aandeel met een aanvullend pensioen nog steeds betrekkelijk klein (58 procent in 2022), maar wel ruim 20 procentpunt hoger dan in 2011. Het mediane, aanvullend pensioen van vrouwen lag in 2022 met 6,4 duizend euro nog altijd op een lager niveau dan dat van mannen (14,7 duizend euro).

Vermogen stijgt verder

Begin 2022 bedroeg het mediane vermogen van huishoudens 135 duizend euro. Dat is bijna 41 duizend euro meer dan een jaar eerder. Na een daling in de vorige economische crisis zit het vermogen sinds 2014 weer in de lift. De eigen woning is het belangrijkste bestanddeel in het vermogen. De ontwikkeling van het vermogen gaat dan ook sterk samen met die van de stijgende huizenprijzen.

Bijna 1 miljoen huishoudens hadden begin 2022 meer schulden dan bezittingen, 60 duizend minder dan een jaar eerder. Er waren 403 duizend miljonairshuishoudens, een stijging van ruim 87 duizend vergeleken met 2021.

Dalende vermogensongelijkheid vanaf 2015

Tijdens de vorige economische crisis is de vermogensongelijkheid alsmat opgelopen. De stijging was vooral het gevolg van de daling van de huizenprijzen. Hierdoor zagen veel huishoudens hun vermogen slinken. Bij huishoudens die over grote spaartegoeden of omvangrijke aandelenportefeuilles beschikten, was het effect op het totale vermogen minder groot. Doordat de woningmarkt in 2014 weer aantrok en sindsdien de huizenprijzen alsmat verder opliepen, kwam er een eind aan de toename in de vermogensongelijkheid en zette vanaf 2015 een gestage daling in.

Consumentenvertrouwen bereikte dieptepunt in 2022

In 2020, tijdens de coronacrisis, zakte het consumentenvertrouwen van de Nederlandse bevolking diep weg. In 2021 herstelde het vertrouwen weer, maar bleef onder de nullijn: de mensen die pessimistisch zijn over de economie en hun eigen financiële situatie, bleven de overhand houden boven de optimisten. Vanaf de tweede helft van 2021 ging het opnieuw bergafwaarts met het consumentenvertrouwen en in september 2022 werd een nieuw diepterecord gevestigd. Daarna herstelde het vertrouwen zich, maar ook in mei 2024 waren er nog altijd meer pessimisten dan optimisten.

Vooraf laagste inkomens kampen met beperkingen

Huishoudens met weinig inkomen rapporteren vaker financiële problemen dan huishoudens met een hoger inkomen. Zo gaf in 2023 van de onderste 20 procent huishoudens op de inkomensladder ruim een vijfde aan moeilijk rond te kunnen komen van het inkomen. Bij de bovenste 20 procent was dat minder dan 2 procent. De laagste inkomens kampen ook substantieel vaker met achterstanden bij de betaling van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten, de elektriciteits-, water- of gasrekeningen of bij het afbetalen van een lening of andere kredieten. Verder zeggen zij vaker dan hogere inkomens onvoldoende geld te hebben voor onder meer dagelijks een warme maaltijd met vlees, vis of vleesvervanger, goed verwarmen van het huis, vervanging van versleten meubels, of regelmatig nieuwe kleren kopen. Ook een jaarlijkse vakantie, een maandelijks uitje, of lidmaatschap van een vereniging zit er voor de laagste inkomens financieel vaker niet in.

In 2022 en 2023 gaven minder huishoudens aan geld over te houden dan in de coronajaren 2020 en 2021. Van de 60 procent huishoudens met hoogste inkomens zei het merendeel geld over te houden. Precies rondkomen wordt door de laagste 40 procent relatief vaak genoemd. Wel zeggen zij vaker spaartegoeden te moeten aanspreken en schulden te moeten maken dan de hogere inkomensgroepen.

1 Bereik van de welvaartsstatistieken

Dit hoofdstuk bevat een beknopte toelichting op de welvaartspositie van personen en huishoudens in Nederland. De welvaartspositie wordt in beeld gebracht met het inkomen, de bestedingen en het vermogen. Waaruit bestaan deze financiële gegevens en hoe verhouden ze zich tot elkaar?

Welvaart: een breed begrip

Welvaart wordt doorgaans gedefinieerd als de mate waarin behoeften met schaars beschikbare middelen worden bevredigd. De behoeften betreffen de primaire levensbehoeften zoals onderdak, voedsel en kleding en bij toenemende welvaart luxe goederen en diensten als vervoersmiddelen en vakanties. Naast materiële wensen hebben mensen ook behoefte aan een veilige en schone leefomgeving, bescherming van eigendomsrechten, vrije tijd en zo meer. Veel goederen en diensten worden door bedrijven (in binnen- en buitenland) aan huishoudens geleverd, maar in bepaalde gevallen neemt ook de overheid de productie voor haar rekening, zoals bij het openbaar bestuur, de handhaving van de openbare orde, de zorg en het onderwijs.

Hoe ontstaat welvaart en hoe wordt deze verdeeld?

Welvaart wordt verkregen in het economische proces waarin naast de bevolking onder meer bedrijven en de overheid een rol spelen. Bij de productie van goederen en diensten bij de overheid en in bedrijven genereren huishoudens met de inzet van hun arbeid en kapitaal inkomen (primaire inkomensverdeling).

De overheid speelt een rol bij de herverdeling van het inkomen. Zo ontvangen huishoudens die door werkloosheid, ziekte, arbeidsongeschiktheid of ouderdom zelf geen of onvoldoende inkomen genereren, een uitkering of pensioen. Daarnaast ondersteunt de overheid de groep met een zwakke inkomenspositie met diverse toeslagen. Het geld hiervoor krijgt de overheid door directe of indirecte (bijvoorbeeld via pensioenfondsen) inning van premies en belastingen. Uit deze herverdeling resulteert voor huishoudens het besteedbaar inkomen (secundaire inkomensverdeling). Met deze middelen betalen huishoudens hun bestedingen. Wordt het inkomen niet volledig uitgegeven of is er juist een tekort, dan wordt het verschil als een besparing aan het vermogen toegevoegd respectievelijk als een ontsparing op het vermogen in mindering gebracht.

Ten slotte draagt de overheid via gesubsidieerde of vrij beschikbaar gestelde goederen en diensten bij aan herverdeling van de welvaart. Het gaat daarbij om individualiseerbare goederen en diensten zoals onderwijs en zorg (tertiaire verdeling) en zuiver collectieve goederen als de instandhouding en uitbreiding van infrastructuur waarvan het profijt moeilijk aan individuen is toe te rekenen (quartaire verdeling).

Vereenvoudigd model van economische kringloop met huishoudens, overheid en bedrijven



Welvaartsmaatstaven

De materiële welvaartspositie van huishoudens wordt in kaart gebracht aan de hand van het besteedbaar inkomen, de bestedingen en (de veranderingen in) het vermogen.

De afbakening van deze begrippen is -enkele uitzonderingen daargelaten- conform de internationale aanbevelingen hierover (zie bijvoorbeeld OECD, 2013).

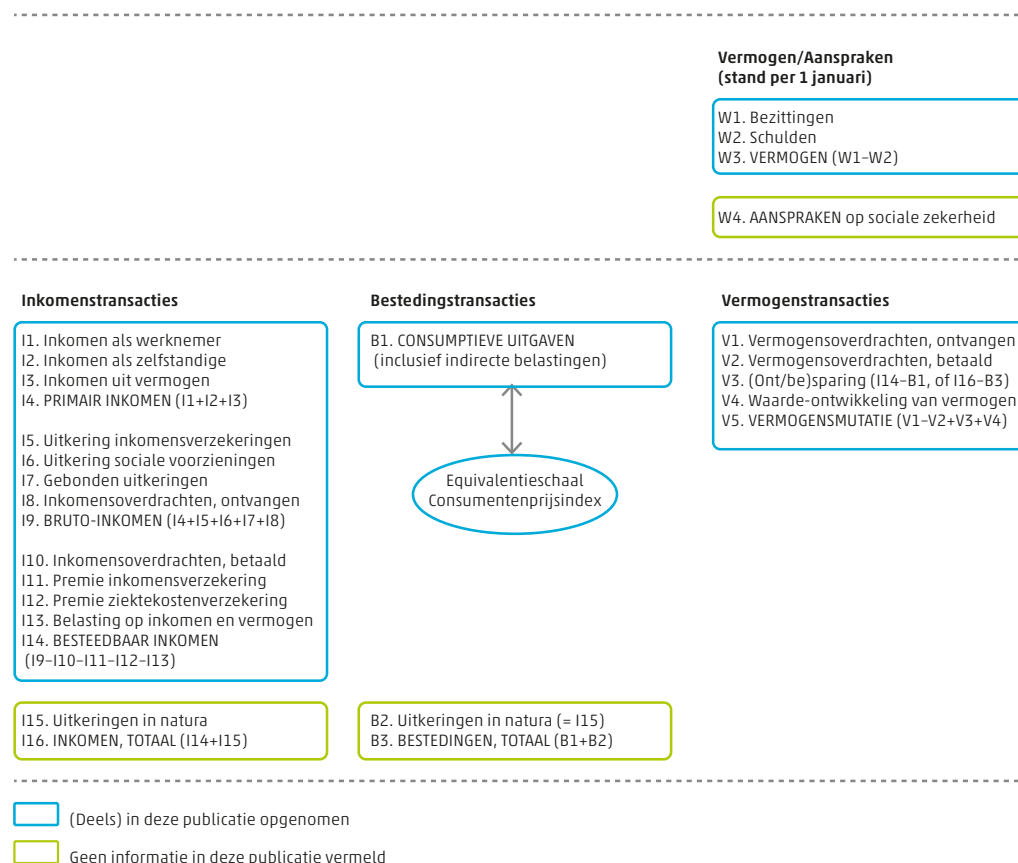
Andere factoren die de welvaart bepalen (zoals tertiair inkomen), blijven wegens het ontbreken van gegevens buiten beeld. In aanvulling op gegevens over (de verdeling van) de feitelijke welvaart bevat deze publicatie ook informatie over hoe huishoudens hun financiële situatie beoordelen en hoe zij deze voor de nabije toekomst inschatten. Mensen hechten niet alleen veel waarde aan materiële welvaart, maar ook aan zaken als een goede gezondheid, sociale contacten, een prettige woonomgeving en het kunnen vertrouwen op het openbaar bestuur. Diverse van deze niet-materiële aspecten zijn opgenomen in de Monitor Brede Welvaart (zie CBS, 2024).

Inkomen

Het CBS publiceert informatie over de vorming en (her)verdeling van het inkomen.

Het primair inkomen is het inkomen dat in de economie gevormd is. Na herverdeling door heffing van premies en belastingen aan de ene kant en verstrekking van uitkeringen en toeslagen aan de andere kant resulteert het besteedbaar inkomen. Dit vormt het uitgangspunt voor de beschrijving van de inkomensverdeling en de koopkrachtontwikkeling van de diverse bevolkingsgroepen door de Inkomensstatistiek van het CBS. De Nationale rekeningen van het CBS voorzien daarnaast voor de sector huishoudens in totaalbedragen van het zogeheten beschikbaar inkomen.

1.1 Een conceptueel kader van inkomen, bestedingen, vermogensvorming en vermog



Het totale inkomen van een huishouden is gelijk aan het besteedbaar inkomen aangevuld met ontvangen sociale voorzieningen in natura en het profijt van collectieve goederen. Het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft het profijt van de overheid in kaart gebracht (zie Olsthoorn, Pommer, Ras, Van der Torre en Wildeboer Schut, 2017). Ook het CBS heeft in het verleden uitkomsten gepubliceerd over de verdeling van sociale voorzieningen in natura over bevolkingsgroepen (zie Bruil en Koymans, 2014).

Bestedingen

Op basis van enquêtegegevens van het Budgetonderzoek brengt het CBS de bestedingen en het bestedingspatroon voor diverse groepen van huishoudens in kaart. De bestedingen aan goederen en diensten zijn ingedeeld naar functie: goederen en diensten die in een bepaalde behoefte voorzien, zijn in dezelfde groep ingedeeld. Zo vallen de uitgaven aan benzine of openbaar vervoer in de groep 'vervoer', de uitgaven aan smartphones in de groep 'communicatie' en die aan televisies in 'recreatie en cultuur'. De bestedingsbedragen zijn inclusief de indirecte belastingen, zoals belasting op toegevoegde waarde (btw) en accijnzen. Om de totale druk van belastingen te kunnen bepalen worden de indirecte belastingen daarnaast ook afzonderlijk geraamd. De cijfers over de bestedingen van huishoudens komen uit het vijfjaarlijkse Budgetonderzoek. Het recentste onderzoek was in 2020, cijfers van dat jaar staan in de publicatie 'Materiële welvaart in Nederland 2022' (CBS, 2022). In deze editie van Materiële welvaart in Nederland zijn geen kengetallen over bestedingen opgenomen.

Vermogenstransacties

Naast de periodieke en regelmatig terugkerende inkomsten en uitgaven, kunnen huishoudens incidenteel te maken krijgen met grote ontvangsten en uitgaven. Deze worden niet als een inkomen of een besteding beschouwd, maar worden geboekt als een vermogenstransactie. Voorbeelden hiervan zijn erfenissen en schenkingen. Ook de aan- en verkoop van de eigen woning worden als een vermogenstransactie geteld.

Het positieve verschil tussen het besteedbaar inkomen en de bestedingen (de besparing) of een negatief verschil (de ontsparing) draagt eveneens bij aan de vermogensmutatie. De vermogenspositie van huishoudens wordt ten slotte ook bepaald door een waardeverandering van de vermogensbestanddelen in de loop van het jaar.

Vermogen

Het vermogen bestaat uit het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen zijn onder meer samengesteld uit tegoeden op bank- en spaarrekeningen, effecten, de eigen woning, aanmerkelijk belang en het ondernemingsvermogen van zelfstandigen. De hypotheekschuld die rust op de eigen woning is veruit de belangrijkste post bij de schulden van huishoudens. De opgebouwde tegoeden bij een spaar- of beleggingshypotheek zijn hierop in mindering gebracht.

Terwijl het inkomen, de bestedingen en de vermogenstransacties stromen zijn die over een heel kalenderjaar gemeten worden, heeft het vermogen betrekking op de stand aan het begin van het jaar. De mutatie in het vermogen tussen twee opeenvolgende jaren volgt uit het saldo van de vermogenstransacties.

Aanspraken

Met de premies die personen betalen (of die hun werkgever voor hen afdraagt), bouwen zij een aanspraak op toekomstige uitkeringen op. Bij (sociale) verzekeringen tegen loonverlies door werkloosheid en arbeidsongeschiktheid wordt die aanspraak doorgaans niet gekwantificeerd. De waarde ervan is daarvoor te onzeker. Bovendien gaat het hier om een omslagstelsel (lopende uitkeringen worden betaald uit lopende premies) en niet om kapitaaldekking. Bij de ouderdoms- en nabestaandenverzekeringen ligt dit anders. Rekening houdend met de gemiddelde levensverwachting kan hieraan een waarde worden toegekend. Zolang geen pensioen uitgekeerd wordt, stijgt de aanspraak jaarlijks op grond van de premie-inleg, maar deze is ook afhankelijk van het beleggingsresultaat van het pensioenfonds. Over de pensioenaanspraken kan een huishouden in het algemeen niet vrij beschikken. Het is als het ware 'geblokkeerd' vermogen, totdat de gerechtigde voldoet aan de voorwaarden voor een uitkering. De aanspraken op sociale zekerheid worden daarom niet als een onderdeel van het vermogen, maar als een afzonderlijke post opgenomen. Het CBS publiceert over de waarde van opgebouwde AOW-aanspraken (ofschoon deze niet door kapitaal gedekt zijn) en de werkgerelateerde pensioenaanspraken. Louter ter illustratie wordt in hoofdstuk 7 naast de reguliere vermogensongelijkheid ook de ongelijkheid inclusief de pensioenaanspraken gepresenteerd.

Onderzoekspopulatie, standen en stromen

De beschrijving van welvaart in een gegeven jaar heeft betrekking op de bevolking in Nederland naar de stand van 1 januari van dat jaar (vóór de herziening van de Inkomensstatistiek in 2011 werd uitgegaan van de bevolkingsstand ultimo het jaar, zie Bos en Lok (2019)). Voor deze populatie worden (de stroom van) het inkomen, de bestedingen (niet in deze publicatie) en de vermogenstransacties over het gehele jaar, en de stand van het vermogen per 1 januari van het jaar vastgesteld. De onderzoeksgegevens over inkomen en vermogen komen uit het [Integraal Inkomens- en Vermogensonderzoek \(IIV\)](#) van het CBS. Voor vermogenstransacties stelt het CBS separate statistieken samen, die net als het IIV vooral gebaseerd zijn op belastinggegevens (zie hoofdstuk 5).

In de gepubliceerde cijfers over de welvaartspositie is de bevolking in instellingen, inrichtingen en tehuizen buiten beschouwing gelaten, omdat de besteding van hun inkomen grotendeels vastligt (denk aan de verzorgingsbijdrage van tehuisbewoners).

In samenwerking met de Universiteit Leiden heeft het CBS in 2021 de gegevens van de inkomensonderzoeken van de onderzoeksjaren voorafgaand aan 2011 herzien. Insteek was de inkomensgegevens van de eerdere jaren zoveel mogelijk op één lijn te brengen met de reeks vanaf 2011, zoals vastgelegd in het IIV. De herziening heeft geleid tot een geharmoniseerde en meer consistente reeks van het inkomen voor de periode vanaf 1977. De herziening kon de verschillen tussen deelreeksen niet volledig opheffen. Breuken in 2011 en in 2000 bleven bestaan, maar zijn substantieel kleiner dan voorheen. De herziene uitkomsten over de ontwikkeling van het inkomen, ook voor bevolkingsgroepen, zijn verzameld in de publicatie 'Inkomen verdeeld, trends 1977–2019' (UL/CBS, 2021). Gegevens over vermogen(stransacties) zijn integraal beschikbaar vanaf 2006. Vanaf 2011 is er completere informatie van bank- en spaartegoeden en effecten en schulden beschikbaar.

Equivalentieschaal en consumentenprijsindex

Huishoudens verschillen in omvang en samenstelling. Het besteedbaar inkomen waar een alleenstaande goed van rond komt, kan voor een gezin met kinderen een krap budget zijn. Om het inkomen van de verschillende huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, past het CBS equivalentiefactoren toe. De gebruikte equivalentieschaal is conceptueel afgestemd op de bestedingen. In bijlage A wordt de onderliggende methodiek nader toegelicht. Daarnaast speelt dat huishoudens door prijsstijgingen gaandeweg minder waar voor hun geld krijgen. Om inkomens ook over meerdere jaren met elkaar te kunnen vergelijken wordt gecorrigeerd voor inflatie met behulp van de consumentenprijsindex (CPI) van het CBS. Het prijsniveau van 2022 is het vertrekpunt van beschrijving, de inkomens van voorgaande jaren worden steeds in prijzen van 2022 weergegeven. In deze publicatie zijn de gehanteerde, jaarlijkse inflatiecijfers van 2021 (2,1 procent) en 2022 (6,8 procent) gebaseerd op een nieuwe berekening waarbij gebruik is gemaakt van de daadwerkelijk betaalde energieprijzen. Deze cijfers sluiten gemiddeld genomen meer dan voorheen aan bij de prijsontwikkeling die de bevolking in 2021 en 2022 (en ook in 2023) daadwerkelijk heeft ervaren. In de CPI werden energieprijzen tot juni 2023 gemeten op basis van alleen nieuwe

energiecontracten (zie CBS, 2023). Zowel de equivalentiefactoren als de CPI zijn conceptueel afgestemd op de definitie van bestedingen.

Literatuur

Bos, W. en R. Lok (2019). *Herziening van de Inkomensstatistiek 2011*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bruil, A. en M. Koymans (2014). *Measuring inequalities in the Dutch household sector*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

CBS (2022). *Materiële Welvaart in Nederland, 2022*.

CBS (2023). *CBS stapt over op nieuwe methode voor energieprijzen in de cpi*.

CBS (2024). *Monitor Brede Welvaart en SDG's 2024*.

OECD (2013). *OECD Framework for Statistics on the Distribution of Household Income, Consumption and Wealth*. OECD Publishing, Parijs.

Olsthoorn, M, Pommer, E., Ras, M., van der Torre, A. en Wildeboer Schut, J.M. (2017). *Voorzieningen verdeeld, Profijt van de overheid*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

UL/CBS (2021). *Inkomen verdeeld, trends 1977–2019*, UnivLeiden/CBS.

2 Inkomen van huishoudens

In dit hoofdstuk staat het inkomen van huishoudens centraal. De samenstelling van het inkomen en de herverdeling van het inkomen via premies, belastingen en uitkeringen komen aan bod. Het besteedbare inkomen is het netto-inkomen van het huishouden voor het doen van uitgaven aan goederen en diensten. Hoe is dit inkomen tussen huishoudens verdeeld, wat was de ontwikkeling vanaf 1977? En hoe zit het met de regionale inkomensverdeling?

2.1 Samenstelling huishoudensinkomen

Uitkeringen vormen een vijfde van het bruto-inkomen

Het bruto-inkomen van huishoudens bedroeg in 2022 gemiddeld 82,1 duizend euro. Bijna 80 procent van dit bedrag wordt gevormd door loon, inkomen uit eigen onderneming en vermogensinkomsten (het primaire inkomen). De resterende 21 procent bestaat bijna geheel uit uitkeringen (inclusief pensioen). Om de sterk gestegen energierekening te kunnen betalen ontvingen de huishoudens met weinig inkomen in 2022 een energietoeslag van in beginsel 1 300 euro. Daarbovenop kregen alle huishoudens met een kleinverbruiks-aansluiting in november en december 190 euro korting op de energierekening (380 euro in totaal). De toeslag en korting worden beschouwd als een bijstandsgerelateerde uitkering. Aldus ontvingen in 2022 incidenteel alle huishoudens een uitkering sociale voorzieningen, normaliter is dat alleen aan ongeveer 35 procent van de huishoudens voorbehouden (zie [StatLine](#)).

Inkomensbegrippen

Primair inkomen: de beloning voor arbeid en vermogen

Het primaire inkomen van huishoudens bestaat uit de beloning voor het beschikbaar stellen van hun arbeid en kapitaal. Inkomen uit arbeid betreft het brutoloon van werknemers. Inkomen uit vermogen bestaat onder meer uit rente over spaartegoeden, dividenden en opbrengsten uit onroerend goed (waaronder de eigen woning). Betaalde rente (waaronder de hypotheekrente) wordt in mindering gebracht. Het ('gemengde') inkomen uit eigen onderneming vormt de beloning van zelfstandigen voor de inzet van hun arbeid en ondernemingsvermogen.

Besteedbaar inkomen: het inkomen na herverdeling

Huishoudens verzekeren zich tegen het verlies aan inkomen door werkloosheid, ziekte- en arbeidsongeschiktheid, ouderdom en het overlijden van een partner. Het gaat hier enerzijds om verplichte werknemers- en volksverzekeringen, anderzijds om (aanvullende) particuliere verzekeringen. De uitkeringen worden bij het inkomen geteld, terwijl de betaalde premies in mindering worden gebracht.

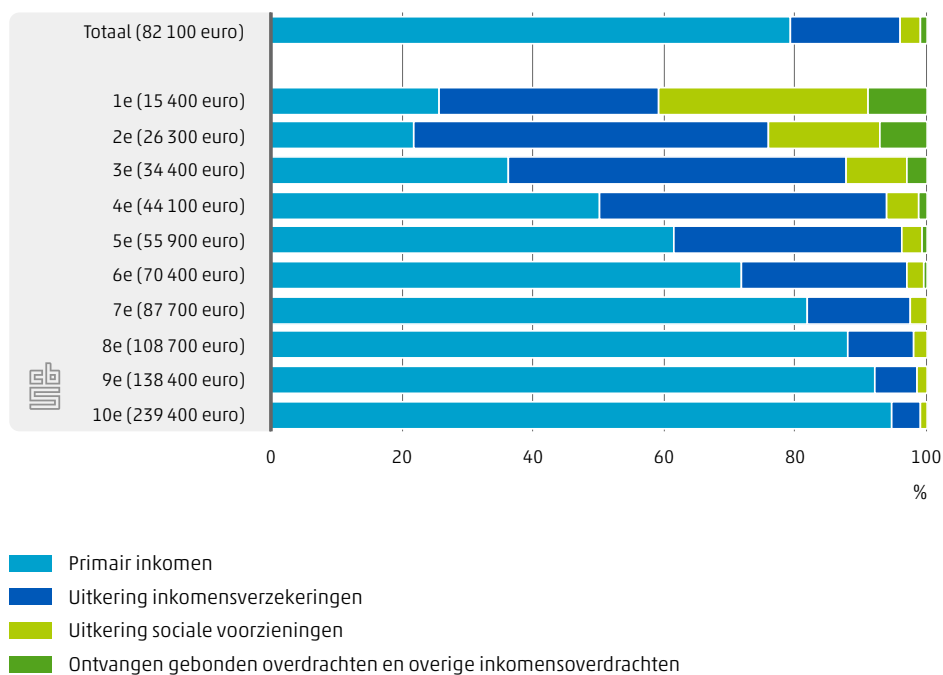
Uitkeringen sociale voorzieningen, waartoe onder meer de bijstandsuitkering behoort, vormen het financiële vangnet voor huishoudens waarvoor het primaire inkomen en de uitkeringen inkomensverzekering ontbreken of onvoldoende zijn. Tot de uitkering sociale voorzieningen, die uit de algemene middelen wordt gefinancierd, behoren ook de kinderbijslag (waarvoor geen inkomenstoets geldt) en het inkomensafhankelijke kindgebonden budget. In 2022 kwamen hier incidenteel nog de energietoelagen bij. Huishoudens met een lager inkomen hebben ook recht op tegemoetkomingen die gebonden zijn aan bepaalde bestedingen zoals de huur. Inkomensoverdrachten betreffen met name de partneralimentatie die door het ene huishouden ontvangen en door het andere betaald wordt. De kinderalimentatie blijft buiten beschouwing omdat hiervan geen waarnemingen beschikbaar zijn. Het bruto-inkomen bestaat uit het primaire inkomen en het ontvangen, herverdeelde inkomen. Het bruto-inkomen van alle huishoudens tezamen is geflatteerd, doordat het zowel de uitkeringen als de premies inkomensverzekeringen (die in het brutoloon verdisconteerd zijn) omvat. Om te komen tot het besteedbare inkomen worden deze premies, de belastingen op inkomen en vermogen en de betaalde inkomensoverdrachten op het bruto-inkomen in mindering gebracht. Premies ziektekostenverzekeringen zijn verplicht en deels inkomensafhankelijk. Daarom worden zij niet als een (vrije) besteding gezien, maar eveneens in mindering gebracht op het inkomen.

2.1.1 Samenstelling van het inkomen van huishoudens, 2022*

	Huishoudens		Gemiddeld bedrag	Totaal bedrag	Aandeel van bruto-inkomen
	Aantal	Aandeel			
	x 1 000	%	1 000 euro	mln euro	%
1 Inkomen als werknemer	5 209	64,8	79,1	411 867	62,4
2 Inkomen als zelfstandige	1 744	21,7	43,4	75 782	11,5
3 Inkomen uit vermogen	8 037	100,0	4,5	36 392	5,5
4 Primair inkomen (1+2+3)	8 037	100,0	65,2	524 041	79,4
5 Uitkering inkomensverzekering	3 789	47,1	29,3	110 922	16,8
6 Uitkering sociale voorziening	8 037	100,0	2,5	20 404	3,1
7 Ontvangen gebonden overdracht	1 465	18,2	2,6	3 866	0,6
8 Overdracht ontvangen van huishouden	42	0,5	11,6	484	0,1
9 Bruto-inkomen (4+5+6+7+8)	8 037	100,0	82,1	659 716	100,0
10 Overdracht betaald aan huishouden	60	0,7	9,8	582	0,1
11 Premie inkomensverzekering	7 436	92,5	14,6	108 674	16,5
12 Premie ziektekostenverzekering	8 037	100,0	7,7	62 127	9,4
13 Belasting op inkomen	7 385	91,9	10,7	79 323	12,0
14 Besteedbaar inkomen (9-10-11-12-13)	8 037	100,0	50,9	409 010	62,0

De samenstelling van het bruto-inkomen verschilt sterk tussen diverse bevolkingsgroepen, zoals inkomensgroepen. Huishoudens uit de laagste decielgroepen van het bruto-inkomen zijn in sterkere mate afhankelijk van een uitkering inkomensverzekering of sociale voorziening, terwijl het inkomen van de hogere inkomensgroepen grotendeels uit primair inkomen bestaat.

2.1.2 Samenstelling van bruto-inkomen per 10%-groep¹⁾, 2022*



¹⁾ Tussen haakjes staat het gemiddeld bruto-jaarinkomen per inkomensgroep.

Bijna 70 procent bruto-inkomen ouderen komt uit pensioen

De samenstelling van het inkomen varieert met de levensfase. Jongeren zijn voor hun levensonderhoud deels aangewezen op sociale voorzieningen, waaronder de bijstandsuitkering en de studiefinanciering. De sociale voorzieningen worden uit de algemene middelen betaald. In september 2015 werd het sociale leenstelsel ingevoerd en bleef alleen de aanvullende studiefinanciering voor kinderen van ouders met een smalle beurs nog als een sociale voorziening overeind. Sindsdien daalde tot en met 2022 het aandeel van de sociale voorzieningen in het bruto-inkomen van jongeren tot 25 jaar, zie [StatLine](#). Met de herinvoering van de basisbeurs in studiejaar 2023/2024 is het sociale leenstelsel inmiddels alweer ten grave gedragen.

In de leeftijd van 25 tot 45 jaar wordt het inkomen hoofdzakelijk uit arbeid betrokken, terwijl 45- tot 65-jarigen al wat vaker een beroep doen op een uitkering inkomensverzekering, zoals een werkloosheidsuitkering, een arbeidsongeschiktheidsuitkering of een pensioenuitkering (in totaal ruim 7 procent). Huishoudens met een 65-plusser als hoofdkostwinner halen bijna 70 procent van hun bruto-inkomen uit een (pensioen)uitkering en profiteren daarmee het meest van de herverdeling.

In 2022 werd gemiddeld 38 procent van het bruto-inkomen afgedragen in de vorm van premies en belastingen. Hierdoor resteerde een besteedbaar inkomen van gemiddeld 50,9 duizend euro. De premies voor inkomensverzekeringen drukken relatief zwaar op huishoudens met een hoofdkostwinner tussen 25 en 65 jaar, een vijfde deel van hun bruto-inkomen gaat hieraan op. Huishoudens met 65-plussers betalen nauwelijks nog premies voor inkomensverzekeringen: hiervoor hebben zij hun bijdrage al in hun actieve beroepsleven geleverd.

2.1.3 Samenstelling van het inkomen, 2022*

	Leeftijd hoofdkostwinner				
	Totaal	tot 25	25 tot 45	45 tot 65	65+
bruto-inkomen = 100 (in procenten)					
1 Inkomen als werknemer	62	82	79	70	10
2 Inkomen als zelfstandige	12	7	12	14	5
3 Inkomen uit vermogen	6	1	2	6	12
4 Primair inkomen (1+2+3)	79	90	93	89	27
5 Uitkering inkomensverzekering	17	2	3	7	70
6 Uitkering sociale voorziening	3	7	4	3	2
7 Ontvangen gebonden overdracht	1	2	1	0	1
8 Overdracht ontvangen van huishouden	0	0	0	0	0
9 Bruto-inkomen (4+5+6+7+8)	100	100	100	100	100
10 Overdracht betaald aan huishouden	0	0	0	0	0
11 Premie inkomensverzekering	17	19	21	19	2
12 Premie ziektekostenverzekering	9	10	9	9	11
13 Belasting op inkomen	12	5	11	14	10
14 Bestedbaar inkomen (9-10-11-12-13)	62	67	59	59	77
1 000 euro					
Gemiddeld besteedbaar inkomen	50,9	18,7	52,3	62,7	39,4
Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen	35,4	16,1	35,4	40,7	31,6
x 1 000					
Aantal huishoudens	8 037	362	2 462	2 926	2 926

Ruim 2,3 miljoen huishoudens met AOW

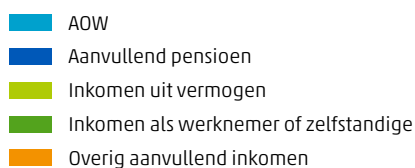
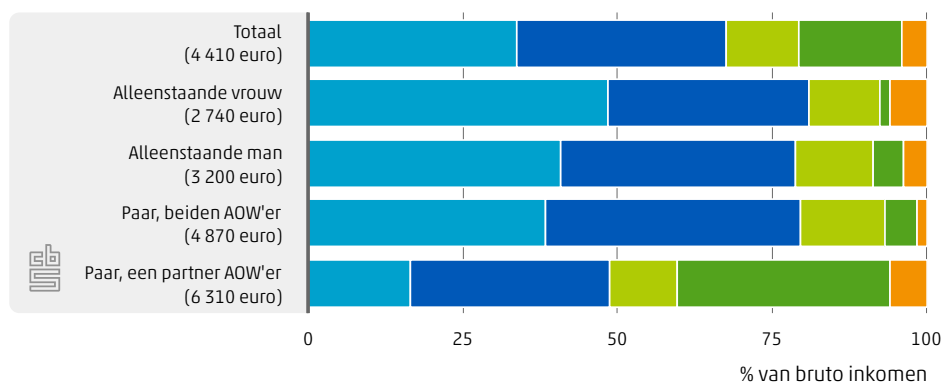
In 2022 ontvingen ruim 2,3 miljoen huishoudens een AOW-uitkering. Van deze AOW-huishoudens ontvingen er 2,2 miljoen ook aanvullend pensioen, zoals ouderdoms- of partnerpensioen. De AOW-uitkering bedroeg gemiddeld 34 procent van het bruto-inkomen, net zo veel als het aanvullend pensioen.

AOW belangrijkste pensioenpijler van alleenstaande vrouwen

Voor alleenstaande AOW-gerechtigde vrouwen vormde de AOW-uitkering de belangrijkste inkomenscomponent. Gemiddeld was de AOW goed voor 49 procent van hun bruto-inkomen, aanmerkelijk meer dan het aanvullend pensioen (33 procent). Bij alleenstaande mannen was de verhouding tussen beide inkomensposten evenwichtiger. De AOW voorzag in 41 procent en het aanvullend pensioen in 38 procent van het bruto-inkomen. Alleenstaande mannen ontvangen gemiddeld meer aanvullend pensioen dan alleenstaande vrouwen.

Ook bij AOW-gerechtigde paren was de verhouding tussen AOW en aanvullend pensioen evenwichtig. Het aandeel van de AOW-uitkering in het gezamenlijke bruto-inkomen kwam uit op gemiddeld 39 procent en het aandeel van het aanvullend pensioen op gemiddeld 41 procent. Het bijbehorende, gemiddelde inkomen van deze paren was 1,5 keer zo hoog als dat van alleenstaande AOW-gerechtigde mannen en 1,8 keer zo hoog als dat van alleenstaande AOW-gerechtigde vrouwen. Bij paren bestaande uit een AOW'er met een jongere partner voorzag het inkomen als werknemer of zelfstandige in een groter deel van het bruto-inkomen dan de AOW zelf: gemiddeld 34 tegen 17 procent.

2.1.4 Samenstelling bruto-inkomen van AOW- huishoudens¹⁾, 2022*



¹⁾ Tussen haakjes is het gemiddeld bruto-maandinkomen vermeld.

AOW-huishoudens en aanvullend inkomen

De AOW-huishoudens betreffen vooral alleenstaanden en paren, maar kunnen ook andere huishoudentypen omvatten met ten minste één persoon in de AOW-gerechtigde leeftijd. Het gaat dan bijvoorbeeld om ouderen die bij één van hun kinderen wonen. AOW'ers die in een verzorgingstehuis verblijven, zijn hier buiten beschouwing gelaten.

Vrijwel alle AOW-huishoudens ontvangen ook aanvullende inkomsten. Het aanvullend bruto-inkomen kan bestaan uit inkomen als werknemer of als zelfstandige, inkomen uit vermogen (waaronder het inkomen uit eigen woning), aanvullend pensioen, andere uitkeringen, huurtoeslag en overige ontvangen overdrachten. De incidentele energietoeslagen kwamen daar in 2022 nog bovenop.

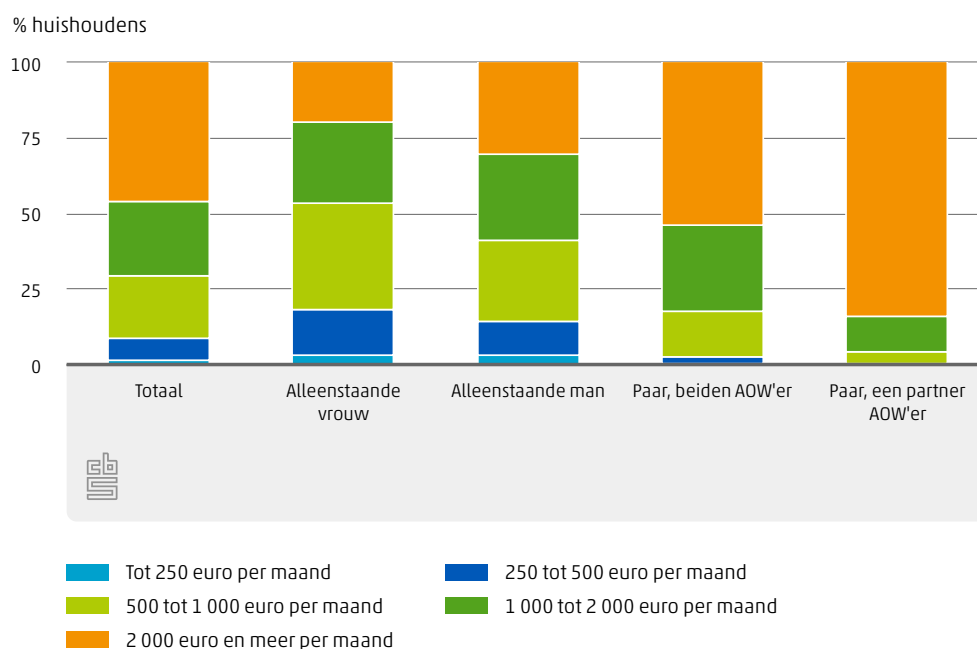
Aanvullend inkomen AOW'ers hoger door energietoeslag

Alleenstaande AOW'ers ontvingen in 2022 gemiddeld 1 330 euro bruto AOW per maand. Partners, beiden met AOW, ontvingen samen 1 820 euro AOW. Op jaarbasis komt daar nog vakantiegeld bij, 840 euro voor alleenstaanden en 1 200 euro voor paren. Er was aanzienlijk verschil in aanvullende inkomsten. Een relatief kleine groep huishoudens (1,8 procent oftewel 40 700 huishoudens) had bovenop hun AOW geen of hooguit 250 euro bruto per maand aan aanvullende inkomsten. Dit betrof vooral alleenstaande AOW'ers, alleenstaande vrouwen vrijwel even vaak als alleenstaande mannen (rond 3,5 procent). In voorgaande jaren was het aandeel AOW huishoudens met een dergelijk laag inkomen overigens wel groter, in 2020 ging het om 4,5 procent (zie CBS, 2022a). Het lagere percentage heeft te maken met de energietoeslag. Deze zorgde in 2022 bij AOW-huishoudens met een bescheiden aanvullend inkomen voor een verhoudingsgewijs sterke inkomensverhoging. Een wat grotere groep (7 procent oftewel ruim 160 duizend huishoudens) moest het in 2022 stellen met maandelijks 250 tot 500 euro bovenop de AOW. Ook dit zijn relatief vaak

alleenstaanden, met naar verhouding meer alleenstaande vrouwen dan alleenstaande mannen (15 tegen 11 procent). Ook de groep AOW-huishoudens met maandelijks 250 tot 500 euro extra was door de energietoeslag verhoudingsgewijs kleiner dan in voorgaande jaren. Aan de onderkant van de inkomensverdeling van AOW-huishoudens zorgde de energietoeslag dus voor een opwaartse verschuiving van het aanvullend inkomen.

Aan de andere kant gold dat een ruime meerderheid van de AOW-huishoudens (70 procent) de beschikking had over aanvullende inkomsten van maandelijks 1 000 euro bruto of meer. Bij meer dan 6 op de 10 van de AOW-huishoudens met maandelijks 1 000 euro of meer ging het zelfs om 2 duizend euro bruto of meer, dus om een aanvullend bedrag ruimschoots boven de AOW zelf. Het betreft dan vooral paren met alleen één partner in de AOW-leeftijd, met op de tweede plek paren met beide partners in de AOW-leeftijd. Paren met beide partners in de AOW-leeftijd vormen wel veruit de grootste groep.

2.1.5 Hoogte aanvullend inkomen van AOW-huishoudens, 2022*



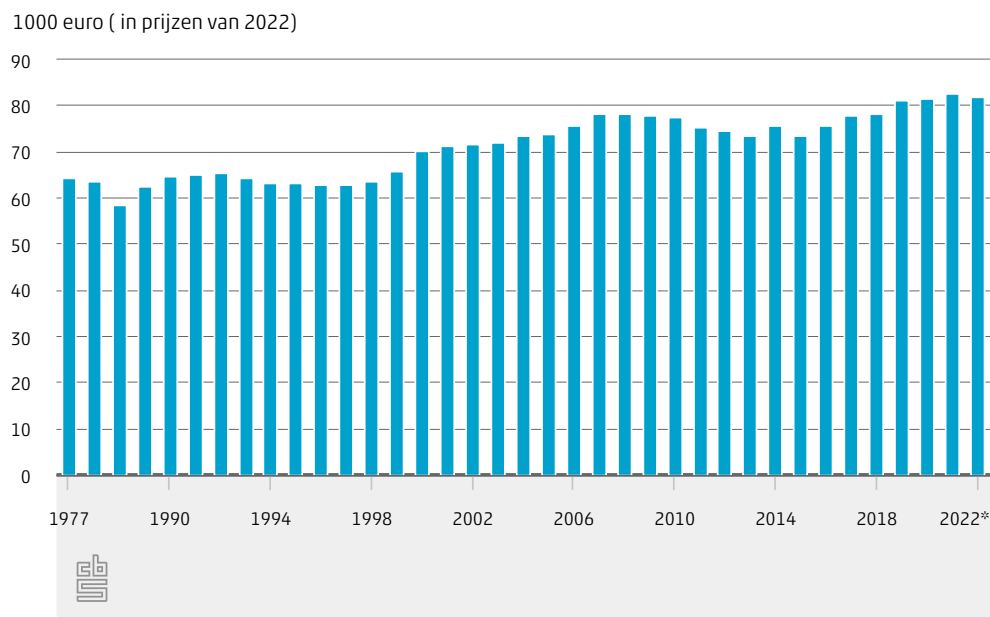
2.2 Trends in het inkomen van huishoudens

Het bruto-inkomen in 2022 licht gedaald

In 2022 viel het bruto-inkomen ten opzichte van 2021 vooral door de hoge inflatie (zie hoofdstuk 1) licht terug naar 82,1 duizend euro. Dat is wel 27 procent meer dan in 1977. Ook in het eerste coronajaar 2020 groeide het inkomen niet, maar een jaar later trok het weer aan. Duidelijk zichtbaar in de ontwikkeling vanaf 1977 is verder de forse terugval in 1985. Toentertijd, begin jaren tachtig, was er sprake van de zwaarste economische crisis in Nederland in de naoorlogse jaren. Ook de weerslag van de voorlaatste economische crisis die

in 2009 toesloeg en een lange nasleep kende (tot en met 2013), is duidelijk zichtbaar in de reeks.

2.2.1 Gemiddeld bruto-inkomen van huishoudens¹⁾



¹⁾ Trendbreuk in 2000 en 2011 (zie UL/CBS, 2021).

Conjuncturele, demografische en sociaal-economische ontwikkelingen maar ook het gevoerde inkomensbeleid van de opeenvolgende kabinetten in 45 jaar speelden een rol bij de ontwikkeling van het inkomen. Conjuncturele schommelingen zijn doorgaans het duidelijkst zichtbaar in de inkomenscijfers. Bij demografische ontwikkelingen zoals ontgroening, vergrijzing, instroom van migranten, groei van het aantal eenpersoonshuishouden en meer in het algemeen de vorming van kleinere huishoudens is dit een stuk lastiger. Dat geldt ook voor belangrijke sociaal-economische ontwikkelingen zoals de stijging van de welvaart, de alsmaar verder oplopende arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid van vrouwen en de stijging van het gemiddelde onderwijsniveau (CBS, 2022b). Al deze factoren zijn met elkaar verweven en het is lastig ze in afzonderlijke bijdragen uiteen te leggen.

Consistente inkomensgegevens vanaf 1977

De waarneming van het inkomen met (voornamelijk) belastinggegevens had in de beginjaren betrekking op afzonderlijke inkomensonderzoeken in 1977, 1981 en 1985. Vanaf 1989 werd het inkomensonderzoek in de vorm van een (steekproef)panel jaarlijks uitgevoerd met het zogeheten Inkomenspanelonderzoek (IPO). Vanaf 2011 is het onderzoek integraal. Zoals ook al in hoofdstuk 1 staat beschreven, heeft het CBS in samenwerking met de Universiteit Leiden in 2021 de gegevens uit ruim veertig jaar inkomensonderzoek herzien. De herziene uitkomsten over de ontwikkeling in het inkomen, ook voor bevolkingsgroepen, zijn verzameld in de publicatie 'Inkomen verdeeld, trends 1977-2019' (UL/CBS, 2021).

In de vorige editie van Welvaart in Nederland (CBS, 2022a) is onder meer ingezoomd op de toenemende inbreng van vrouwen in het totale bruto-inkomen van huishoudens door hun toegenomen arbeidsparticipatie, niet alleen in personen maar vooral ook in uren. Zichtbaar werd gemaakt dat vanaf 1977 de bijdrage van het door vrouwen verdiende inkomen in het bruto-inkomen verdubbelde, terwijl die van mannen met meer dan 30 procent daalde. Ook kwam naar voren dat de samenstelling van het bruto-inkomen vanaf 1977 aanzienlijk wijzigde. Door de vergrijzing, en ook door de instroom van cohorten gepensioneerd met een alsmaar hoger aanvullend pensioen bovenop de AOW, viel een stijging van het aandeel pensioeninkomen in het bruto-inkomen te noteren. Tegelijkertijd nam mede door de vergrijzing het inkomen uit vermogen toe. Ouderen beschikken relatief vaak over een eigen woning waarop geen of nauwelijks hypotheekschuld rust en ook over meer spaargeld. Het volume van de opbrengsten uit de eigen woning nam door de vergrijzing dus verder toe, waardoor het aandeel inkomen uit vermogen in het totale bruto-inkomen alsmaar groter werd. Daarnaast groeide de groep zelfstandigen en dat ging gepaard met een oplopend inkomensaandeel van deze groep. Aan de andere kant daalde in het bruto-inkomen zowel het loonaandeel van werknemers als het aandeel van inkomen uit loondervingsregelingen voor werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid.

Koopkracht: standaardisatie en correctie voor inflatie

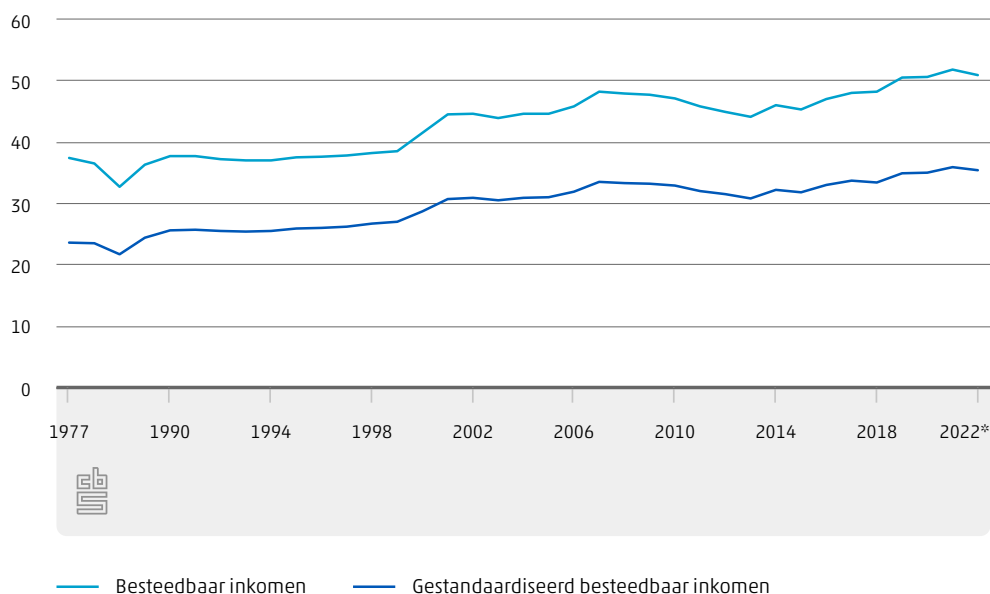
Om inkomensbedragen van nu te vergelijken met een tijdstip in het verleden moet met een tweetal factoren rekening gehouden worden. In de eerste plaats speelt de prijsontwikkeling een rol. Ter wille van de vergelijkbaarheid is het inkomen daarom met de consumentenprijsindex (zie hoofdstuk 1) gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling. In de tweede plaats wordt de gemiddelde omvang van huishoudens kleiner. Zo moesten in 2022 gemiddeld 2,1 personen van het huishoudensinkomen rondkomen, terwijl dit in 2000 2,3 personen waren. Met behulp van equivalentiefactoren (zie bijlage A) is het inkomen eveneens gecorrigeerd voor verschillen in de omvang en samenstelling van het huishouden. Het aldus gecorrigeerde besteedbare huishoudensinkomen wordt gestandaardiseerd inkomen of ook wel koopkracht genoemd.

Besteedbare ruimte huishoudens in 2022 afgenomen

Het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen oftewel de koopkracht van een huishouden in Nederland bedroeg in 2022 gemiddeld 35,4 duizend euro. Dat is minder dan in 2021 en dat komt zoals gezegd vooral door de sterk gestegen inflatie. Gemiddeld had een huishouden 50 procent meer te besteden dan in 1977, toen het gestandaardiseerde inkomen (in prijzen van 2022) 23,6 duizend euro bedroeg. Deze welvaartsverbetering kwam tot stand ondanks perioden van conjuncturele neergang en demografische ontwikkelingen zoals de vergrijzing en steeds kleinere huishoudens. Zo had het groeiende aandeel alleenstaanden en gepensioneerd in de bevolking een dempende uitwerking op het gemiddeld inkomen, doordat deze groepen relatief vaak een wat lager inkomen hebben. Tegelijkertijd waren er ontwikkelingen die het inkomen juist omhoog stuwen. Zoals zojuist al is toegelicht speelde de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen en daarmee hogere inbreng van vrouwen in het inkomen een wezenlijke rol in de stijging van het gemiddelde inkomen.

2.2.2 Gemiddeld inkomen huishoudens¹⁾

1000 euro (in prijzen van 2022)



¹⁾ Trendbreuk in 2000 en 2011 (zie UL/CBS, 2021).

Het meten van inkomensontwikkeling

Als het gemiddelde inkomen stijgt, profiteert niet iedereen daarvan. De reeks van het gemiddelde inkomen laat weliswaar zien hoe het inkomen zich van het ene tot het andere jaar verhoudt, maar dit zegt niets over de inkomensontwikkeling van afzonderlijke huishoudens en de mensen die daar deel van uitmaken. Voor het bepalen van de inkomensontwikkeling van (groepen in) de bevolking kan het best uitgegaan worden van jaar-op-jaar mutaties van het aan personen toegekende gestandaardiseerde huishoudensinkomen (individuele koopkrachtmutaties) zoals die in hoofdstuk 4 gepresenteerd zijn.

Cijfers over het gemiddelde inkomen geven bijvoorbeeld een antwoord op de vraag of de 65-plussers van nu het beter hebben dan de 65-plussers van tien jaar geleden, terwijl cijfers over de koopkrachtontwikkeling laten zien hoe de koopkracht van personen die tot de 65-plussers (zijn gaan) behoren, zich door de tijd heen ontwikkeld heeft (zie CBS, 2024).

Stijgende trend meermaals geremd door conjuncturele terugval

De stijgende trend in het gemiddeld besteedbare inkomen van huishoudens werd in de afgelopen 45 jaar meerdere keren onderbroken door een (conjuncturele) inzinking. In de jaren zeventig van de vorige eeuw werd Nederland tot twee keer toe (in 1973 en 1979) geconfronteerd met een oliecrisis. Met name in de jaren na de tweede oliecrisis was er sprake van een hoge inflatie, snel oplopende werkloosheid, dalende koopkracht en sterk oplopende begrotingstekorten. Door deze economische malaise kwam het gemiddeld besteedbaar inkomen in 1985 12,5 procent lager uit dan in 1981. Pas in de jaren negentig

van de vorige eeuw ontworstelde Nederland zich aan de malaise en volgde er een relatief stabiele periode van economisch herstel met een stijging van het gemiddelde besteedbaar inkomen. In de periode 2000-2014 werd de stijgende trend in het gemiddelde inkomen van huishoudens twee keer onderbroken door een (conjuncturele) inzinking. Rond 2004 was sprake van een verhoudingsgewijs kleine achteruitgang als gevolg van de teruggelopen bedrijvigheid. Een relatief hoog inkomensniveau werd bereikt in 2007, toen de economie floreerde. In de navolgende economische crisis nam het gemiddelde inkomen flink af.

Met het aantrekken van de economie in 2014 ging ook het gemiddelde inkomen weer omhoog. In de jaren 2007 en 2014 kregen de inkomens nog een extra duw omhoog vanwege een incidentele, fiscale maatregel die het voor directeur-grotaandeelhouders aantrekkelijk maakte zich in dat jaar veel dividend uit te keren. In 2017 en 2019 speelde iets vergelijkbaars. Opmerkelijk genoeg bleek de stijgende trend van het gemiddelde inkomen beperkt gevoelig voor de coronapandemie. In coronajaar 2020 was het gemiddelde besteedbaar inkomen vrijwel gelijk aan dat van het jaar ervoor, in coronajaar 2021 was er wel een toename. De overheid kwam toentertijd met een omvangrijk pakket aan steunmaatregelen om de forse economische terugval door corona zoveel mogelijk te verzachten. Dat had een positieve weerslag op het gemiddelde inkomen. In 2022 viel het gemiddelde inkomen evenwel terug vooral als gevolg van de extreem hoge inflatie in dat jaar.

2.3 Verdeling besteedbaar huishoudensinkomen

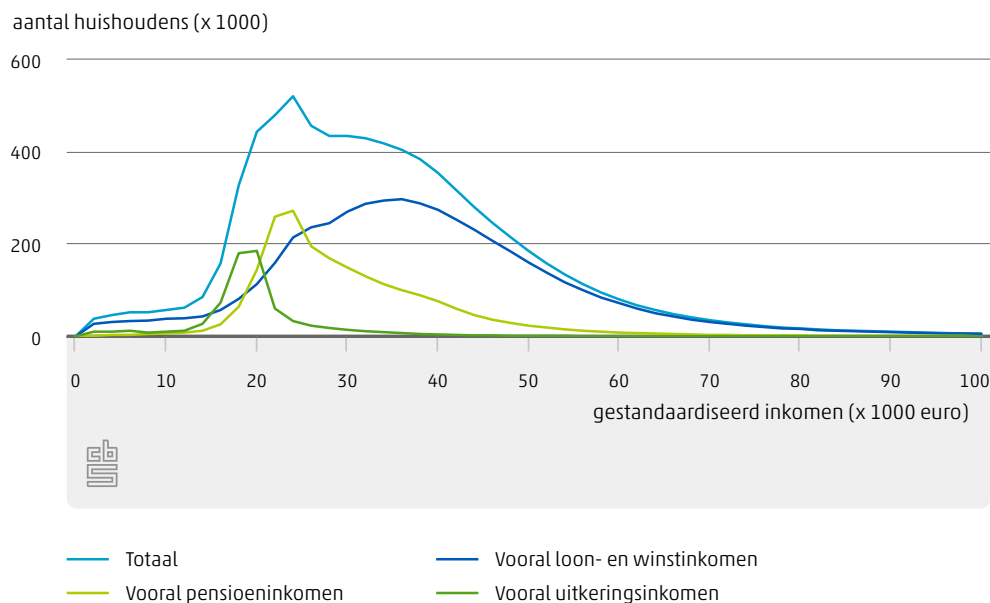
Inkomens scheef verdeeld

In 2022 hadden huishoudens in Nederland gemiddeld 50,9 duizend euro te besteden. Het gestandaardiseerde inkomen kwam uit op gemiddeld 35,4 duizend euro. De inkomens zijn niet gelijk verdeeld. Het mediane oftewel middelste inkomen was met 31,6 duizend euro lager dan het gemiddelde (zie [Statline](#)). De hoogste piek in de inkomensverdeling betrof 6,5 procent van de ruim 8,0 miljoen huishoudens. Zij hadden een inkomen tussen 22 en 24 duizend euro, bij meer dan de helft van hen ging het vooral om een pensioeninkomen. Bij de huishoudens met vooral een uitkering lag de piek met een inkomen tussen de 18 en 20 duizend euro lager. Het betreft huishoudens die in 2022 in hoofdzaak van een bijstandsuitkering moesten rondkomen. Ruim een kwart van alle huishoudens met een uitkering viel in dit inkomensbereik. Bij 0,3 procent van alle huishoudens (28 duizend) was er sprake van een negatief inkomen. Dit betrof relatief vaak huishoudens van zelfstandigen die verlies hadden geleden. Aan de andere kant van de inkomensverdeling staan de huishoudens met de hoogste inkomens. Bijna 1,3 miljoen huishoudens (14,1 procent) hadden een gestandaardiseerd inkomen van meer dan 50 duizend euro. Van hen beschikten er 95 duizend over meer dan een ton.

De verdeling van huishoudens die hun besteedbaar inkomen vooral uit loon en winst betrekken was platter en evenwichtiger dan de verdeling op basis van alle inkomenscomponenten. De grootste groep van de 5,1 miljoen huishoudens met vooral inkomen uit werk wordt gevormd door 5,8 procent huishoudens met een inkomen van 34 tot 36 duizend

euro. 17 procent van de huishoudens met vooral inkomen uit loon en winst hadden een inkomen tussen de 32 en 38 duizend euro.

2.3.1 Huishoudens naar hoogte van het gestandaardiseerd inkomen¹⁾, 2022*

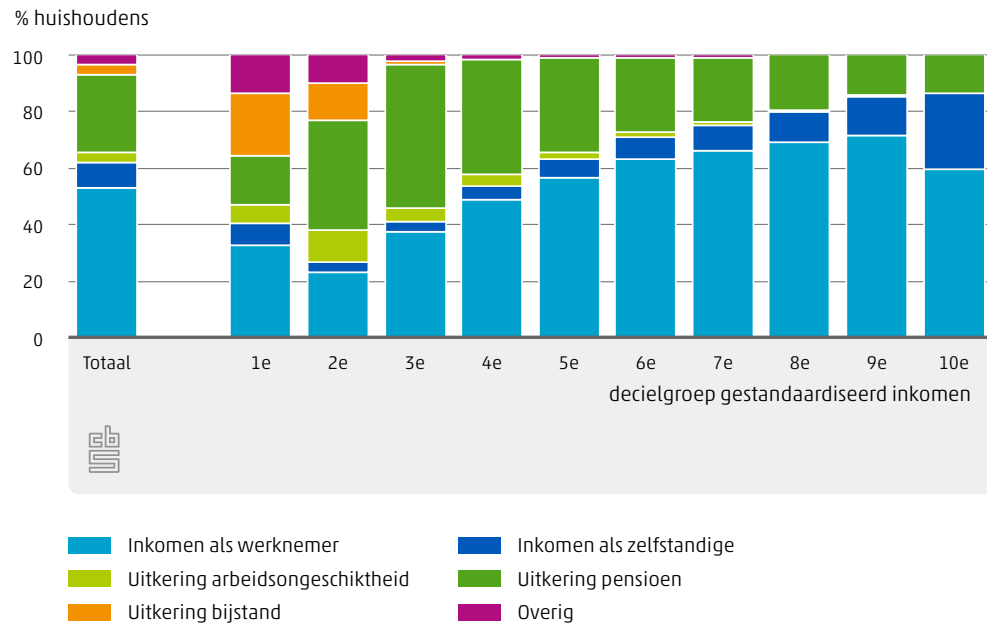


¹⁾ Aantal huishoudens per inkomensklasse met een breedte van 2000 euro

Meeste zelfstandigen in hoogste inkomensgroep

Net als bij het bruto-inkomen van huishoudens (zie figuur 2.1.2) wordt de onderkant van de verdeling van het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen gekenmerkt door heterogeniteit in inkomensbronnen. De laagste inkomensdecielgroep bevatte in 2022 in vergelijking tot de tweede inkomensdecielgroep meer huishoudens met vooral loon- of winstinkomen. Bij de werknemershuishoudens betrof het vaak lage looninkomsten die niet per se gedurende het hele jaar werden ontvangen. Bij de zelfstandigen ging het doorgaans om ondernemershuishoudens die in 2022 nauwelijks winst boekten of verlies leden. Ook bevatte de laagste inkomensgroep de meeste huishoudens met vooral een bijstandsuitkering. In de tweede inkomensdecielgroep waren de huishoudens met vooral een arbeidsongeschiktheidsuitkering en huishoudens met vooral een pensioenuitkering sterker vertegenwoordigd. Bij de pensioenhuishoudens ging het dan om gepensioneerden met AOW en alleen beperkte aanvullende inkomsten. Met het oplopen van de inkomensgroepen neemt ook het aandeel huishoudens met vooral inkomen uit betaald werk toe. In de hoogste inkomensdecielgroep betrokken bijna 9 op de 10 huishoudens hun inkomen voornamelijk uit betaald werk. Binnen de tien onderscheiden inkomensgroepen waren de ondernemershuishoudens in de hoogste inkomensdecielgroep met bijna 3 op de 10 het meest prominent vertegenwoordigd.

2.3.2 Voornaamste inkomensbron per 10%-inkomensgroep, 2022*



2.4 Inkomen naar kenmerken van huishoudens

Inkomen later in de carrière het hoogst

Huishoudens met een hoofdkostwinner tot 25 jaar hadden met gemiddeld 16,1 duizend euro in 2022 het laagste gestandaardiseerd inkomen. Deze kostwinners staan nog aan het begin van hun loopbaan. In de daaropvolgende leeftijdsgroepen neemt het inkomen verder toe. Het hoogste inkomenspeil – 40,8 duizend euro – wordt bereikt bij huishoudens met een hoofdkostwinner in de leeftijd van 45 tot 55 jaar, in de groep van 55 tot 65 jaar blijft dit gemiddelde vrijwel onveranderd. De meeste mensen bouwen in de loop van hun carrière een hoger inkomen op en houden dat vervolgens vast totdat ze stoppen met werken.

Laagste inkomen bij alleenstaanden met jonge kinderen

De verbijzondering naar huishoudenssamenstelling (zie [Statline](#)) laat voor alleenstaande ouders met louter minderjarige kinderen het laagste inkomen zien: gemiddeld 25,7 duizend euro. Deze huishoudens zijn aangewezen op het inkomen van de ene ouder, meestal een moeder. Relatief vaak betreft het dan een bijstandsuitkering. De hoogste inkomens worden aangetroffen bij paren met ten minste één inwonend meerderjarig kind (46,1 duizend euro), maar ook bij paren tot AOW-leeftijd zonder thuiswonende kinderen (44,8 duizend euro). Bij de eerste groep gaat het dikwijls om 50- tot 65-jarigen van wie de kinderen eigen inkomen hebben en daarmee bijdragen aan het gezamenlijke gezinsinkomen. Bij paren tot AOW-leeftijd zonder (thuiswonende) kinderen betreft het vaak 50- tot 65-jarigen, maar ook jongere paren die (nog) geen kinderen hebben. Jongere paren zonder kinderen zijn veelal

tweeverdieners, oftewel partners met elk inkomen uit betaald werk (zie kader). Het gemiddeld gestandaardiseerd inkomen van tweeverdieners kwam in 2022 met 46,4 duizend euro logischerwijs hoger uit dan dat van een- en nulverdieners (respectievelijk 33,2 duizend en 26,4 duizend euro).

Aantal verdieners in een huishouden

Bij de indeling in nul-, een of tweeverdieners is alleen het aantal personen in de huishoudenskern met inkomen uit werk geteld, dus bij een eenpersoonshuishouden of een eenoudergezin wordt alleen gekeken of de alleenstaande respectievelijk de ouder al dan niet inkomen uit werk betreft. Bij huishoudens rondom paren tellen alleen de verdiensten van de beide partners. Meerderjarige kinderen of anderen in het huishouden blijven in deze indeling buiten beschouwing.

Minste inkomen voor migrantenhuishoudens

Huishoudens met een hoofdkostwinner van Nederlandse herkomst hadden gemiddeld het hoogste inkomen (36,8 duizend euro). Migrantenhuishoudens hadden de laagste inkomens. Daarbij maakt het verschil of de hoofdkostwinner afkomstig is uit een Europees land of een niet-Europees land. Migrantenhuishoudens van buiten Europa hadden gemiddeld het laagste inkomen (29,0 duizend euro), de migrantenhuishoudens uit een Europees land kwamen hoger uit (32,2 duizend euro). Het inkomen van de tweede generatie huishoudens was hoger dan van migrantenhuishoudens, maar lag gemiddeld zo'n 3 duizend euro onder het niveau van huishoudens met een Nederlandse herkomst. Bij de tweede generatie maakte het onderscheid tussen een Europese of niet-Europese herkomst van de ouders nauwelijks verschil in inkomenshoogte. De inkomensverschillen tussen de onderscheiden herkomstgroepen houden maar heel beperkt verband met verschillen in leeftijd en onderwijsniveau van de hoofdkostwinner.

Inkomen ondernemershuishoudens het hoogst

Gemiddeld hadden huishoudens met voornamelijk inkomen als zelfstandige met ruim 49 duizend euro meer inkomen dan werknemershuishoudens en uitkeringsontvangers (zie ook [Statline](#)). De groep zelfstandigenhuishoudens met vooral inkomen als directeur-groootaandeelhouder van een vennootschap, had verreweg het hoogste gestandaardiseerd inkomen (gemiddeld 67,6 duizend euro). Bij de zelfstandigen zijn de onderlinge inkomensverschillen het grootst. Zelfstandigen kunnen immers zowel flinke winsten boeken als verliezen lijden. Daardoor zijn deze huishoudens niet alleen oververtegenwoordigd in de hoogste inkomensregio's, maar ook in de laagste inkomensgroep (zie ook figuur 2.3.2). Bijna 1 op de 10 huishoudens had in 2022 voornamelijk inkomen als zelfstandige, ruim de helft van alle huishoudens betrof het inkomen hoofdzakelijk uit loondienst. Gemiddeld kwamen de werknemershuishoudens uit op een inkomen van 37,9 duizend euro. Daarnaast moest ruim een derde van de huishoudens grotendeels rondkomen van een uitkering. In ruim driekwart van de gevallen betrof het huishoudens met voornamelijk inkomen uit pensioen.

2.4.1 Inkomen naar huishoudenskenmerken, 2022*

	Aantal huishoudens	Gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar inkomen
	x 1 000	1 000 euro
Totaal	8 037	35,4
Leeftijd hoofdkostwinner		
Tot 25 jaar	362	16,1
25 tot 35 jaar	1 223	34,0
35 tot 45 jaar	1 238	36,9
45 tot 55 jaar	1 438	40,8
55 tot 65 jaar	1 488	40,7
65 tot 75 jaar	1 219	33,9
75 jaar en ouder	1 069	28,9
Aantal verdiemers in huishouden		
Nulverdiemers	2 476	26,4
Eénverdiemers	2 961	33,2
Tweeverdiemers	2 600	46,4
Herkomst hoofdkostwinner		
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland	6 014	36,8
Geboren in Nederland, één of beide ouders geboren in ander Europees land	236	33,9
Geboren in Nederland, één of beide ouders geboren in ander niet-Europees land	419	33,8
Geboren in buitenland, binnen Europa	458	32,2
Geboren in buitenland, buiten Europa	909	29,0
Voornaamste inkomensbron		
Inkomen als werknemer	4 312	37,9
Inkomen als zelfstandige	795	49,3
Inkomen directeur-grotaandeelhouder	182	67,6
Uitkering werkloosheid of arbeidsongeschiktheid	296	22,9
Uitkering pensioen	2 196	31,1
Uitkering bijstand of overige sociale voorziening	420	16,1
Studiefinanciering	19	8,2

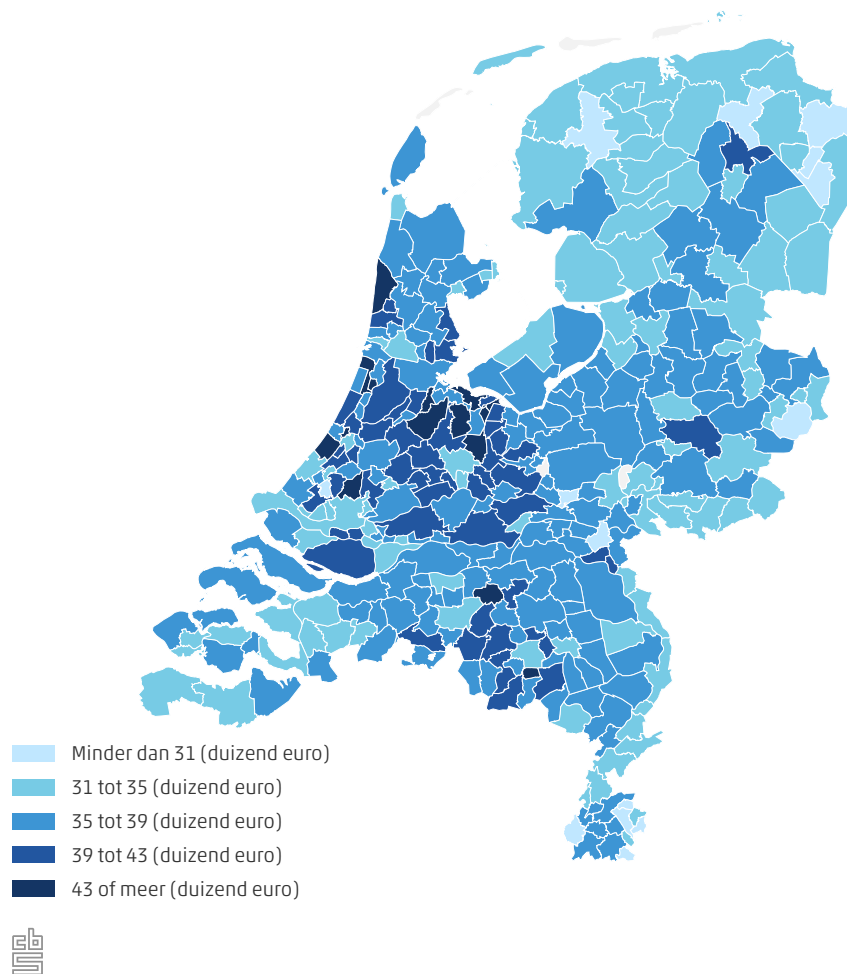
2.5 Regionale inkomensverdeling

Rijkste gemeenten vooral in het westen van het land

De tien gemeenten met het hoogste gemiddelde huishoudensinkomen bevinden zich vrijwel allemaal in het westen van het land (zie [Statline](#)). De hoogste plek is voorbehouden aan Bloemendaal in Noord-Holland met in 2022 een gemiddeld gestandaardiseerd inkomen van 74,3 duizend euro. Dat is ruim twee keer zoveel als het landelijk gemiddelde (35,4 duizend euro). Op nummer twee stond Laren met een inkomen van 62,9 duizend euro, gevolgd door Blaricum (62,8 duizend euro) en Wassenaar (56,6 duizend euro). Hekkensluiters in de top-10 waren de Brabantse gemeenten Waalre en Vught met beide een gemiddeld inkomen van 44,1 duizend euro. Waalre en Vught zijn daarmee de enige rijke gemeenten die niet in het westen van het land liggen. De top-10 van de gemeenten met het laagste inkomen wordt gedomineerd door studentensteden: Wageningen, Groningen, Enschede, Maastricht, Delft en

Nijmegen. Heerlen en Kerkrade in het Zuidoosten en Pekela en Leeuwarden in het Noordoosten completeren de groep gemeenten met de laagste inkomens.

2.5.1 Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per gemeente, 2022*



2.5.2 Top-10 gemeenten met hoogste en laagste gemiddelde gestandaardiseerd huishoudensinkomen, 2022*

Hoogste inkomen		Laagste inkomen	
	1 000 euro		1 000 euro
Bloemendaal	74,3	Wageningen	27,4
Laren (NH.)	62,9	Groningen (gemeente)	28,7
Blaricum	62,8	Enschede	29,2
Wassenaar	56,6	Heerlen	29,3
Heemstede	48,9	Maastricht	29,5
Oegstgeest	47,1	Pekela	29,5
Gooise Meren	46,3	Delft	29,7
Wijdmeren	45	Kerkrade	29,7
Waalre	44,1	Leeuwarden	30,3
Vught	44,1	Nijmegen	30,3

2.6 Literatuur

CBS (2022a). [Materiële welvaart in Nederland 2022](#). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de statistiek.

CBS (2022b). [Emancipatiemonitor 2022](#). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2024). [Koopkrachtontwikkeling gepensioneerden hapert al geruime tijd](#). CBS-nieuwsbericht, 12 april.

UL/CBS (2021). [Inkomen verdeeld, trends 1977-2019](#). UnivLeiden/CBS.

3 Inkomen van personen

In dit hoofdstuk staat het inkomen van personen centraal. Hoe is dit inkomen samengesteld? Hoe groot zijn de inkomensverschillen tussen mannen en vrouwen, bijvoorbeeld het verschil in aanvullend pensioen? Hoeveel mannen en vrouwen hebben een topinkomen en hoeveel verdienen minder dan het bijstandsniveau? En in welke mate is het inkomen tussen 1977 en 2022 gegroeid?

3.1 Samenstelling persoonlijk inkomen

Meerderheid heeft in 2022 bijstandsgerelateerd inkomen door energiemaatregelen

In 2022 hadden bijna 14,2 miljoen mensen in Nederland een eigen inkomen. Bijna 62 procent van hen ontving loon, terwijl 15 procent inkomen als zelfstandige had. Daarnaast ontving bijna 36 procent een uitkering door werkloosheid, ziekte- of arbeidsongeschiktheid of pensioen. Bij ruim 61 procent was sprake van bijstand of een andere uitkering sociale voorziening, wat ongeveer 6 keer zoveel is als in 2021 (zie [StatLine](#)). Dit heeft te maken met de energiemaatregelen die in 2022 golden. Huishoudens met weinig inkomen hadden recht op een energietoeslag van 1 300 euro. In november en december 2022 ontvingen bovendien alle huishoudens met een kleinverbruiksaansluiting 190 euro korting op de energierekening (380 euro in totaal). De toeslag en korting worden beschouwd als een bijstandsgerelateerde uitkering.

Een deel van de bevolking betreft zijn inkomen uit verschillende bronnen. Deze inkomsten kunnen tegelijkertijd ontvangen zijn, bijvoorbeeld bij mensen die een eigen onderneming combineren met een werknemersbaan, maar ook achtereenvolgend, bijvoorbeeld mensen die loon als werknemer ontvingen, maar in de loop van 2022 met pensioen gingen.

3.1.1 Samenstelling van het inkomen van personen, 2022*

	Personen met inkomen		Gemiddeld bedrag	Aandeel van bruto-inkomen
	x 1 000	%	1 000 euro	%
1 Inkomen als werknemer	8 744,4	61,7	47,1	67,2
2 Inkomen als zelfstandige	2 126,3	15,0	35,6	12,4
3 Persoonlijk primair inkomen (1+2)	10 144,8	71,6	48,1	79,5
4 Uitkering inkomensverzekeringen	5 029,7	35,5	22,1	18,1
5 Uitkering sociale voorzieningen	8 714,4	61,5	1,6	2,3
6 Ontvangen inkomensoverdrachten	42,0	0,3	11,5	0,1
7 Persoonlijk bruto-inkomen (3+4+5+6)	14 162,4	100,0	43,3	100,0
8 Premie inkomensverzekeringen	9 316,8	65,8	8,9	13,5
9 Persoonlijk inkomen (7-8)	14 162,4	100,0	37,4	86,5

Het aandeel mensen met een bijstandsuitkering was in 2022 iets lager dan in 2021 (respectievelijk 3,5 en 3,7 procent). Het aandeel met een bijstandsgerelateerde uitkering steeg door de energiemaatregelen van 4 naar bijna 58 procent. Het gemiddeld bedrag dat

mensen in 2022 uit een uitkering sociale voorziening ontvingen, lag met 1 600 euro een stuk lager dan in eerdere jaren. Voor de meeste mensen betrof het immers alleen de korting op de energierekening. Daarom is het aandeel in het totale bruto-inkomen met 2,3 procent niet veel hoger dan in 2021 (1,9 procent) en de jaren daarvoor (zie [StatLine](#)).

3.1.2 Personen met een uitkering sociale voorzieningen

	Aandeel personen		Gemiddeld bedrag		Aandeel van bruto-inkomen	
	2021	2022*	2021	2022*	2021	2022*
	%		1 000 euro		%	
Totaal	11,1	61,5	7,1	1,6	1,9	2,3
Uitkering bijstand etc.	7,5	58,4	8,8	1,5	1,6	2,0
uitkering bijstand	3,7	3,5	9,7	9,9	0,9	0,8
uitkering, bijstandsgelateerd	4,0	57,6	7,4	0,9	0,7	1,2
Sociale lasten: bijstandsinstantie	7,0	5,5	0,7	0,7	0,1	0,1
Uitkering studietoelage	3,8	3,7	2,4	2,3	0,2	0,2

Gemiddeld verdienden de ruim 10 miljoen mensen met inkomen uit werk 48,1 duizend euro in 2022. Met uitkeringen en premies verrekend kwam het persoonlijk inkomen gemiddeld uit op 37,4 duizend euro. Zonder de energiemaatregelen was dit gemiddelde niet anders geweest, maar waren er 73 duizend mensen minder met persoonlijk inkomen.

Persoonlijk inkomen

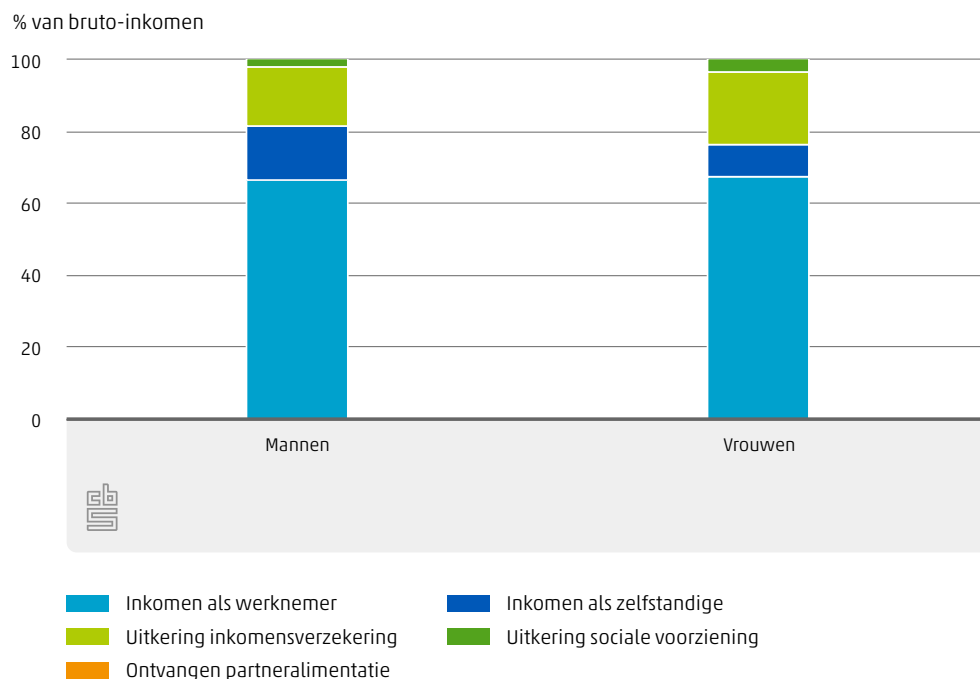
Dit omvat het totaal van inkomen als werknemer, inkomen als zelfstandige, uitkering inkomensverzekeringen (zoals AOW en werkloosheids- en arbeidsongeschiktheids-uitkering), uitkering sociale voorzieningen (zoals bijstandsuitkeringen en studiefinanciering), en ontvangen inkomensoverdrachten (partneralimentatie). Premies inkomensverzekeringen (bijvoorbeeld tegen werkloosheid of arbeidsongeschiktheid) zijn hierop in mindering gebracht.

Bij het bepalen van het persoonlijk inkomen is een aantal bestanddelen die in het besteedbare inkomen van het huishouden wel een rol spelen (zie paragraaf 2.1), buiten beschouwing gelaten. Dat zijn alle bestanddelen waarvan bij meerpersoonshuishoudens niet eenduidig vastgesteld kan worden aan welke persoon in het huishouden deze inkomsten toegerekend moeten worden. Zo zijn inkomsten uit vermogen, de kinderbijslag, het kindgebonden budget en ontvangen gebonden overdrachten, zoals de huurtoeslag, niet bij het persoonlijk inkomen geteld, terwijl betaalde inkomensoverdrachten (partneralimentatie), premies ziektekostenverzekeringen, premies volksverzekeringen en belastingen op inkomen en vermogen niet in mindering zijn gebracht.

Het bruto-inkomen bestaat voor het grootste deel uit inkomen uit werk, bij mannen meer nog dan bij vrouwen. Dat komt doordat bij mannen een groter deel van het bruto-inkomen afkomstig is uit een onderneming (zie ook hoofdstuk 6). Het aandeel werknemersinkomen is bij beide seksen gelijk. Bij vrouwen maakt inkomen uit inkomensverzekeringen meer uit van het bruto-inkomen (20 tegen 17 procent in 2022). Vooral het inkomen uit (nabestaanden)pensioen beslaat bij vrouwen een groter deel van het bruto-inkomen:

17 tegen 14 procent (zie [StatLine](#)). Dat komt doordat vrouwen gemiddeld ouder worden dan mannen en er dus relatief meer vrouwen AOW-gerechtigd zijn.

3.1.3 Samenstelling bruto-inkomen, 2022*

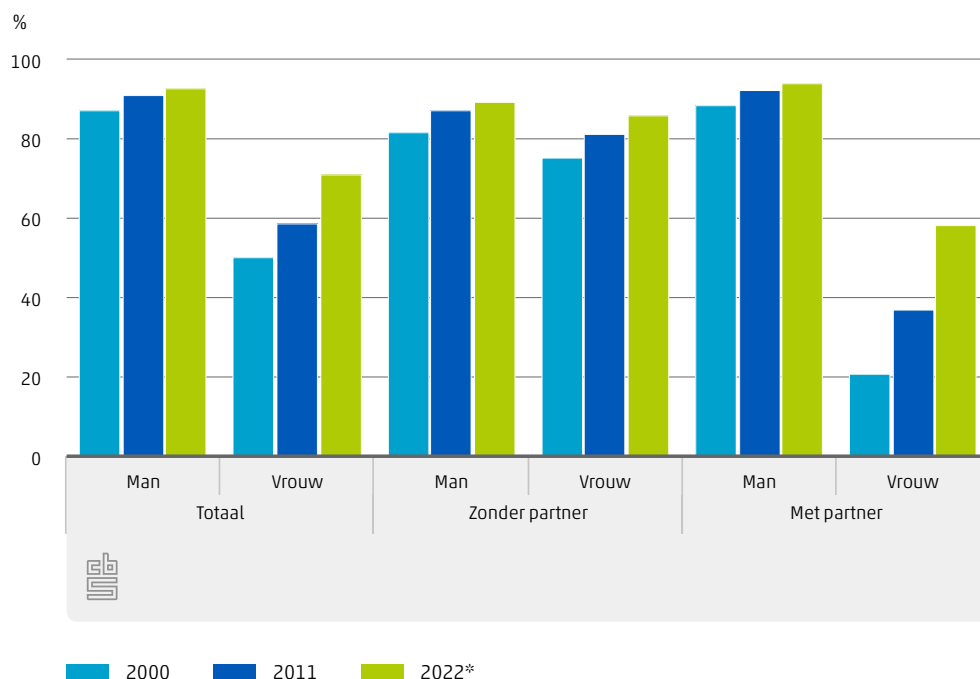


Steeds meer vrouwen met aanvullend pensioen

In 2022 ontvingen 3,1 miljoen mensen het gehele jaar door een AOW-uitkering: bijna 1,5 miljoen mannen en 1,7 miljoen vrouwen. Van de vrouwen met AOW had ruim 70 procent een aanvullend pensioen, in 2000 was dat nog 50 procent. Het verschil met de mannelijke AOW'ers is nog steeds aanzienlijk: van hen ontving bijna 93 procent in 2022 een aanvullend pensioen. Vooral onder vrouwen met een partner was het aandeel met een aanvullend pensioen betrekkelijk klein. Wel is bij deze groep vrouwen het aandeel in ruim twintig jaar tijd sterk toegenomen: van 21 procent naar 59 procent.

De stijging van het aandeel vrouwen met aanvullend pensioen komt doordat jongere generaties die de AOW instromen, vaker een aanvullend pensioen hebben dan de oudere generaties. Dit hangt samen met de hogere arbeidsdeelname van de jongere generaties. Onder alleenstaande vrouwen steeg het percentage met een aanvullend pensioen relatief weinig. Bij deze vrouwen gaat het vaak niet alleen om het pensioen dat zij eerder in hun actieve loopbaan zelf hebben opgebouwd, maar ook om nabestaandenpensioen. Het sekseverschil in aanvullend pensioen onder alleenstaanden is dan ook duidelijk kleiner dan bij AOW'ers met een partner.

3.1.4 AOW'ers met aanvullend pensioen



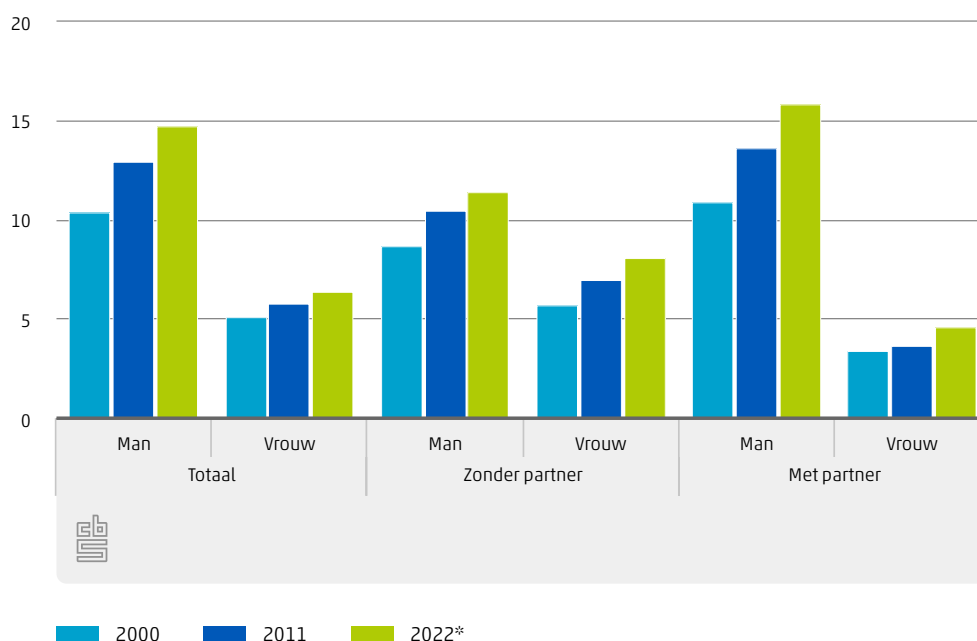
Vrouw heeft minder aanvullend pensioen dan man

Van vrouwen met een aanvullend pensioen is het ontvangen bedrag in doorsnee substantieel lager dan van mannen. In 2022 hadden ze met 6 400 euro aan bruto aanvullend pensioen minder dan de helft van het mediane bedrag van mannen. Wel is de kloof gaandeweg wat kleiner geworden. Vrouwen die tegenwoordig de AOW instromen zijn zoals gezegd niet alleen vaker werkzaam geweest. Ook hadden ze een gemiddeld langere werkweek dan eerdere generaties, waardoor ze meer pensioen hebben opgebouwd. Het aanvullend pensioen groeide het sterkst onder vrouwen met een partner, maar het verschil met mannen blijft hier het grootst.

Tussen 2000 en 2011 steeg het mediane aanvullend pensioen harder dan tussen 2011 en 2022. Zo nam het bij mannen in de periode 2000–2011 met 24 procent toe en bij vrouwen met 14 procent. De toenames waren in de periode 2011–2022 respectievelijk 14 en 10 procent. Aanvullende pensioenen werden in het tweede decennium van de 21e eeuw, ook als gevolg van de economische crisis die eind 2008 begon, niet of beperkt geïndexeerd.

3.1.5 Mediaan aanvullend pensioen van AOW'ers

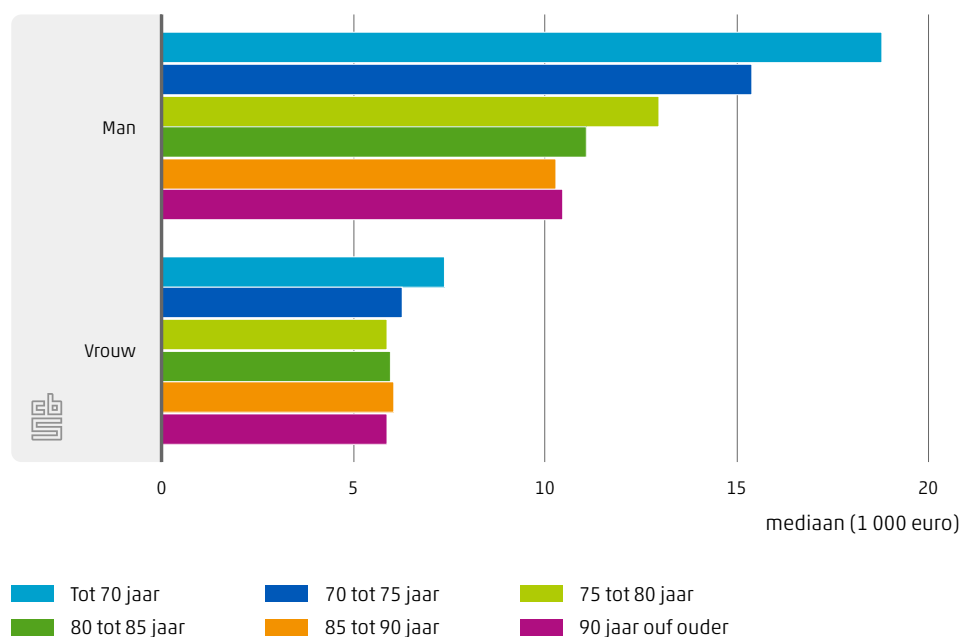
1 000 euro (prijspeil 2022)



Aanvullend pensioen hoogst bij jongste AOW-mannen

Het mediaan aanvullend pensioen van mannen vanaf de AOW-gerechtigde leeftijd (66 jaar en 7 maanden in 2022) tot 70 jaar is met 18,8 duizend euro bruto in 2022 hoger dan dat van oudere groepen AOW'ers. Mannelijke AOW'ers in de onderscheiden leeftijdsgroepen vanaf 80 jaar ontlopen elkaar weinig in het aanvullend pensioen. Anders is het bij vrouwelijke AOW'ers. Weliswaar hebben vrouwen tot 70 jaar in doorsnee het meeste aanvullend pensioen, maar het verschil met de oudere leeftijdsgroepen is kleiner dan bij mannen. In de leeftijdsgroepen vanaf 70 jaar liggen de aanvullende pensioenen van vrouwelijke AOW'ers dicht bij elkaar. Het verschil in aanvullend pensioen tussen jongere en oudere AOW'ers komt bij mannen deels voor rekening van een groter aandeel hoog opgeleiden in de jongere generatie. Bij vrouwen speelt ook de eerder genoemde hogere arbeidsduur van jongere generaties een rol.

3.1.6 Mediaan aanvullend pensioen AOW'ers naar leeftijd, 2022*



3.2 Verdeling inkomen

Uitkeringen zichtbaar in inkomensverdeling

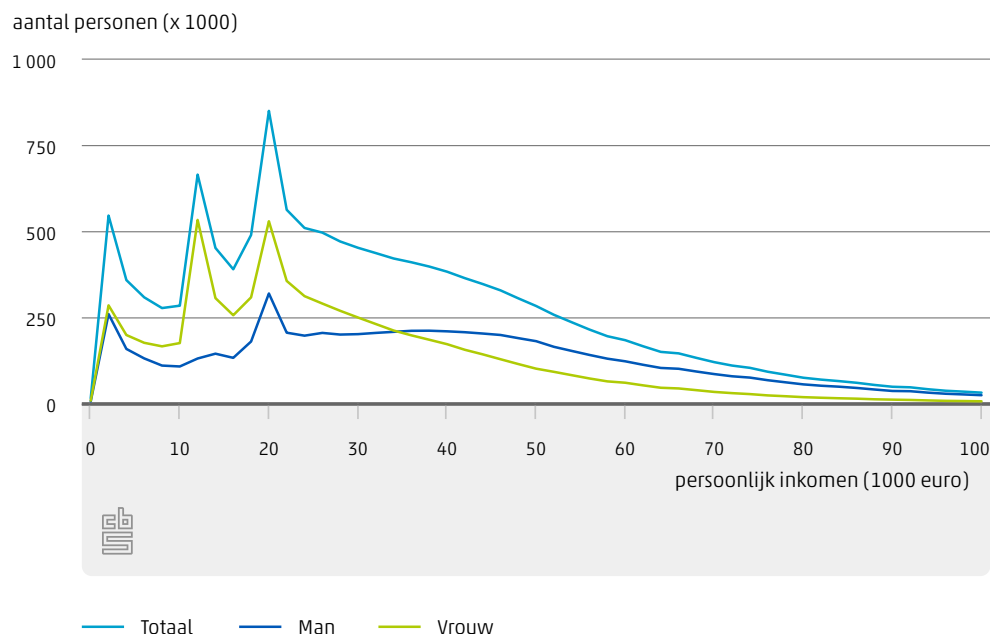
Van de bijna 14,2 miljoen mensen met een eigen inkomen in 2022 waren er 7,1 miljoen man en 7,0 miljoen vrouw. Het gemiddeld persoonlijk inkomen van de 14,2 miljoen mensen was 37,4 duizend euro. De inkomens zijn niet gelijk verdeeld. Het mediane inkomen was met 29,7 duizend euro lager dan het gemiddelde (zie [StatLine](#)). De inkomensverdeling laat drie duidelijke pieken zien. Bij de hoogste piek ging het om 850 duizend mensen – merendeels vrouwen – met een inkomen tussen 18 duizend en 20 duizend euro. Deze groep bestaat enerzijds uit alleenstaanden (met kinderen) met een bijstandsuitkering (in 2022 bruto 17 413 euro), die daar bovenop een energietegemoetkoming (zie paragraaf 3.1) kregen. Anderzijds behoren tot de groep ook alleenstaande AOW'ers (de bruto AOW bedroeg voor hen 16 765 euro¹⁾) die eveneens een energietegemoetkoming ontvingen, en eventueel een klein aanvullend pensioen.

De op één na hoogste piek betrof 665 duizend mensen met een inkomen tussen 10 duizend en 12 duizend euro. Deze groep bestaat voor een groot deel uit gehuwde vrouwen voor wie de partner-AOW (in 2022 bruto 11 491 euro) met eventueel een klein aanvullend pensioen de enige vorm van persoonlijk inkomen vormde. Door de tegemoetkoming in de energiekosten in 2022, hebben ook relatief veel mensen een inkomen tussen 12 en 14 duizend euro. De laagste piek betrof 550 duizend mensen met een inkomen tot 2 duizend euro. Meestal hebben zij niet het hele jaar door een eigen inkomen gehad. In totaal was dit voor bijna 1,2 miljoen mensen het geval in 2022. Een deel van het jaar inkomen hebben komt onder

1) De netto AOW-uitkering valt hoger uit dan de netto bijstandsuitkering. Dat komt onder meer doordat AOW'ers geen AOW-premie betalen, en nauwelijks of geen andere premies inkomensverzekeringen.

meer voor bij scholieren met een vakantiebaantje. Ook betreft het vrouwen die in de loop van het jaar de AOW-leeftijd bereikten en daaraan voorafgaand geen inkomen hadden.

3.2.1 Verdeling persoonlijk inkomen¹⁾, 2022*



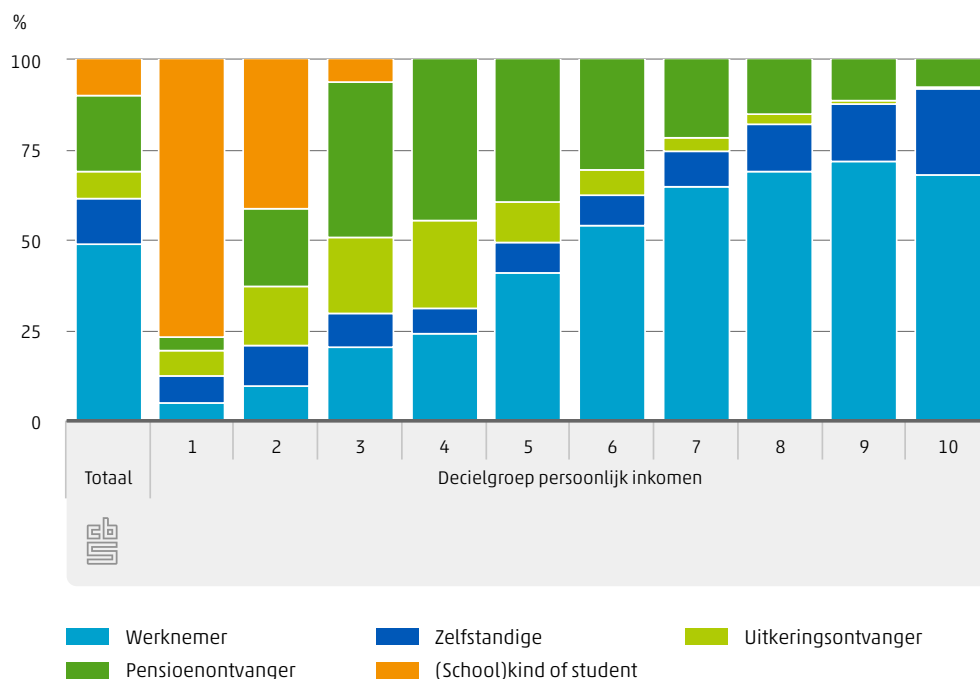
¹⁾ Aantal personen per inkomensklasse met breedte van 2 000 euro.

Wie zit waar in de inkomensverdeling?

Tot de tien procent hoogste persoonlijke inkomens behoren overwegend mensen met voornamelijk inkomsten uit werk: werknemers en zelfstandigen. Vooral zelfstandigen zijn ten opzichte van hun aandeel in de bevolking oververtegenwoordigd in de hoogste groep. Het gaat hier veelal om zelfstandigen die grote winsten boeken. In de tiende decielgroep bedroeg iemands inkomen minimaal 72,0 duizend euro in 2022. Vanaf de zesde decielgroep (minstens 36,4 duizend euro) bestaat het merendeel uit werkenden, die sowieso de hoofdmoot in de bevolking met inkomen vormen.

In de derde, vierde en vijfde decielgroep (inkomen tussen 13,6 en 29,7 duizend euro) zijn uitkeringsontvangers het sterkst vertegenwoordigd. Vooral pensioenontvangers behoren tot deze decielgroepen. Pensioenontvangers maken met ruim een vijfde een groter deel van de bevolking met inkomen uit dan de overige uitkeringsontvangers (7,5 procent). In de eerste decielgroep hadden mensen maximaal 7,2 duizend euro aan inkomen in 2022. De groep bestaat voornamelijk uit (school)kinderen en studenten, die bijvoorbeeld inkomsten uit een bijbaantje hebben. In de groep bevinden zich ook zelfstandigen die weinig winst hebben gemaakt of verlies hebben geleden.

3.2.2 Samenstelling decielgroepen, 2022*

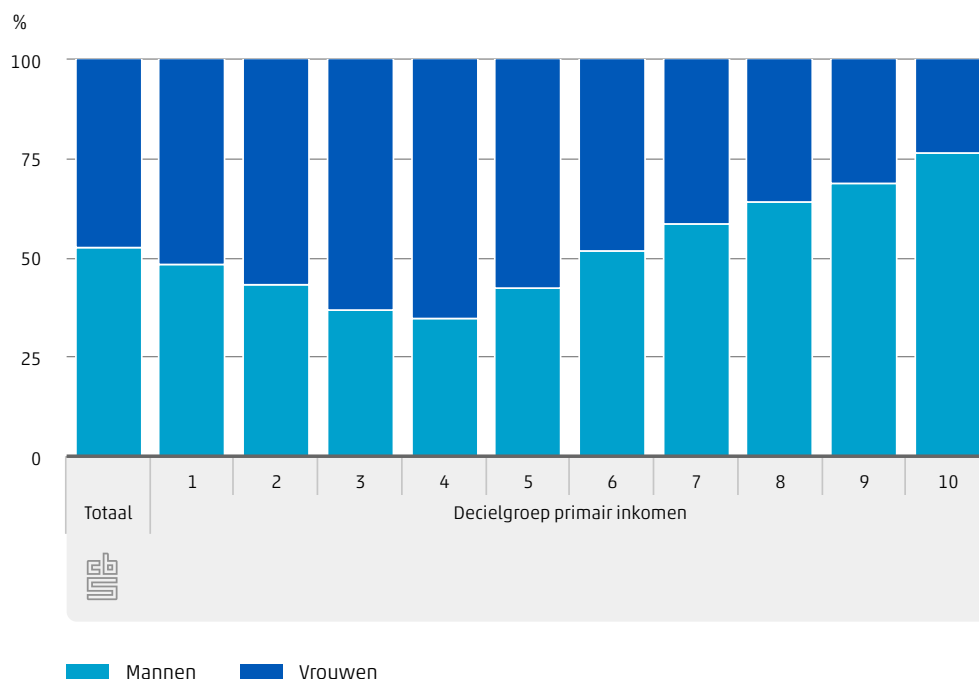


Mannen oververtegenwoordigd bij topinkomens

Ruim 10,1 miljoen mensen hadden in 2022 inkomen uit werk (oftewel primair inkomen, zie tabel 3.1.1), al was dat niet per se hun belangrijkste inkomstenbron. Gemiddeld verdienen deze mensen 48,1 duizend euro. De helft verdiende minder dan 41,0 duizend euro, de andere helft meer (zie StatLine). Er waren meer mannen dan vrouwen met inkomen uit werk: 5,3 miljoen mannen en 4,8 miljoen vrouwen. Ook verdienen mannen gemiddeld meer: 57,1 duizend euro tegen 38,0 duizend euro. Tot de laagste helft van de primaire inkomens behoorden meer vrouwen dan mannen, bij de andere (hoogste) helft waren de mannen oververtegenwoordigd.

In de laagste twee decielgroepen was het meeste evenwicht tussen mannen en vrouwen. Die groepen bestaan voor ruim de helft uit jongeren tot 25 jaar (zie StatLine), en op die leeftijd verschilt het verdiende inkomen tussen mannen en vrouwen nog weinig (CBS, 2022a). Doordat vrouwen meestal minder uren werken dan mannen zijn zij meer vertegenwoordigd in de laagste decielgroepen. In de eerste decielgroep is 52 procent vrouw, dit loopt op tot 65 procent in de vierde decielgroep. De hoogste regionen van de primaire inkomensverdeling bestaan voornamelijk uit mannen. Zo was ruim 76 procent van de groep met de tien procent hoogste primaire inkomens man. In de top 1% was dat bijna 82 procent. Iemand die tot de top 1% behoort, verdiende minimaal 196,6 duizend euro in 2022. In de top 10% waren de minimale verdiensten 95,3 duizend euro.

3.2.3 Decielgroepen van inkomen uit werk, 2022*



3.3 Trends

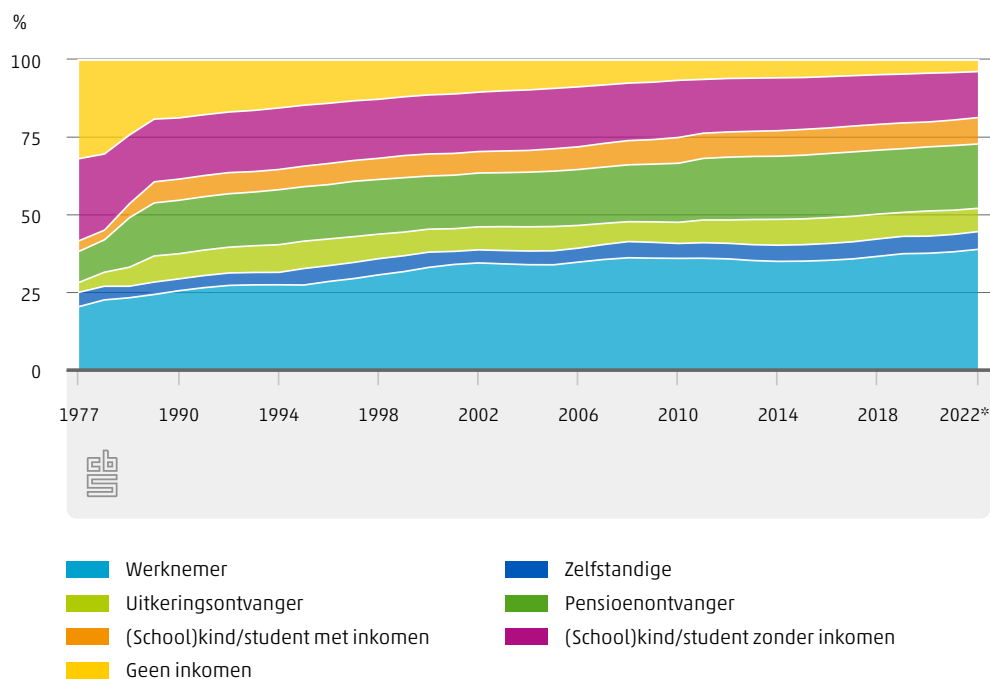
Steeds meer vrouwen met inkomen

Vrouwen hebben, afgezien van (school)kinderen, minder vaak dan mannen een eigen inkomen: 96,3 tegen 99,1 procent in 2022. Dit verschil is in 45 jaar aanzienlijk kleiner geworden. In 1977 had 68 procent van de vrouwen een eigen inkomen tegen 98 procent van de mannen. Vooral in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw nam het aandeel vrouwen met inkomen sterk toe, maar ook in de 21e eeuw was er jaarlijks sprake van een stijging. De stijging in de vorige eeuw houdt vooral verband met de sterk toegenomen arbeidsdeelname van vrouwen in die jaren. De groei van het aandeel vrouwen met inkomen uit werk zette in de 21e eeuw door, al was die toen minder sterk.

Tot 1985 werd de partner-AOW nog uitbetaald aan het hoofd van het huishouden en behoorden vrouwen van 65 jaar of ouder meestal tot de groep zonder inkomen. Vanaf 1985 ontvingen deze vrouwen zelf de partner-AOW en in dat jaar kwamen er veel vrouwen met pensioeninkomen bij. Ook na 1985 nam door vergrijzing het aandeel vrouwelijke pensioenontvangers toe, tot ruim 20 procent in 2022. Vanaf 2015 vlakke die groei wel af, doordat de meeste babyboomers toen met pensioen waren.

De inkomensgegevens over de periode 1977–2022 zijn afkomstig uit de geharmoniseerde reeks die het CBS in samenwerking met de Universiteit Leiden heeft gemaakt. Tot 1989 zijn die gegevens niet jaarlijks, maar vierjaarlijks beschikbaar (zie ook hoofdstuk 2).

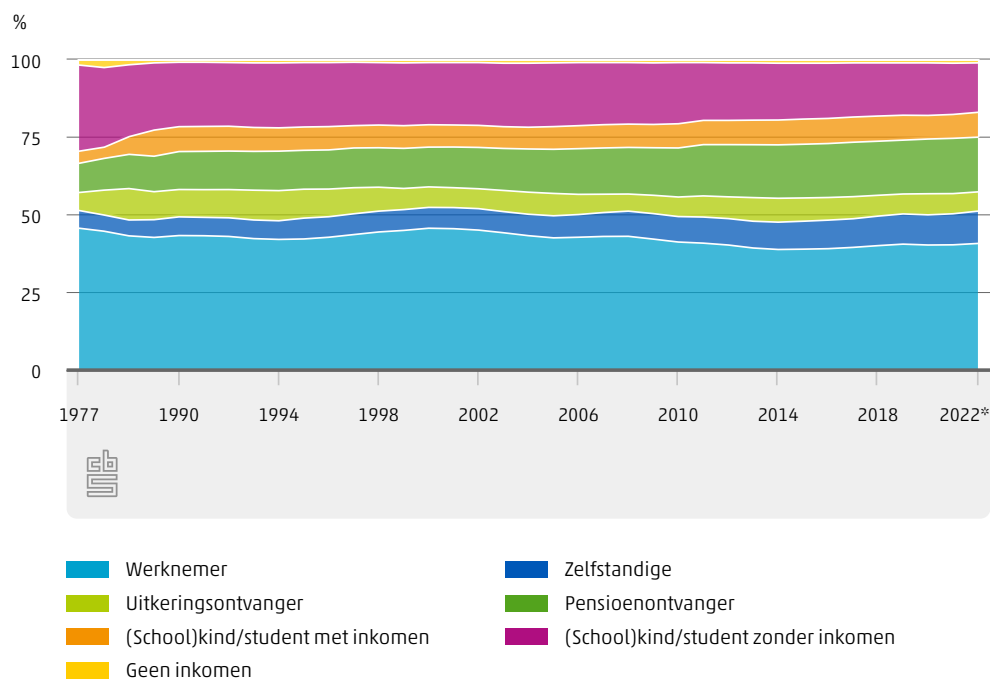
3.3.1 Sociaaleconomische positie vrouwen



Sociaaleconomische positie mannen conjunctuurgevoelig

Ongeveer de helft van alle mannen haalde in 2022 het inkomen voornamelijk uit werk en ruim 6 procent uit een werkloosheids-, arbeidsongeschiktheids- of bijstandsuitkering. Het aandeel met inkomen uit werk en het aandeel met inkomen uit een uitkering zijn in de periode 1977–2022 communicerende vaten geweest. In tijden van economische voorspoed, zoals de periode 2014–2019 tussen de twee crises, liep het aandeel werknemers en zelfstandigen op. Tegelijkertijd kromp het aandeel uitkeringsontvangers. In economische mindere jaren, zoals de eerste helft van de jaren tachtig, was dat precies omgekeerd. Van alle mannen had jaarlijks, afgezien van (school)kinderen, ongeveer 1 procent geen eigen inkomen. Uitschieter was het crisisjaar 1985, toen 2,4 procent van de mannen geen inkomen had.

3.3.2 Sociaaleconomische positie mannen



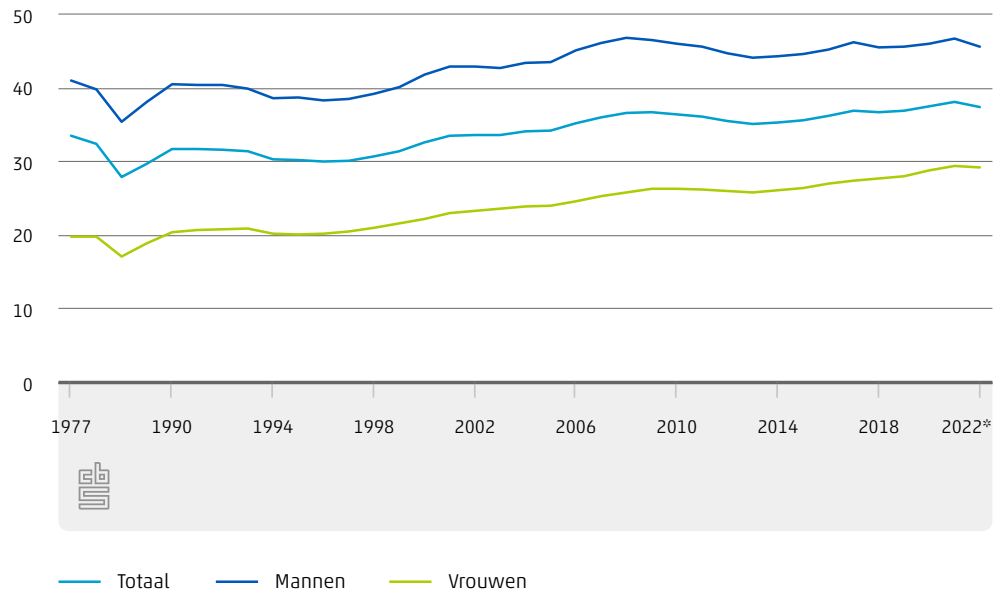
Inkomen vrouwen groeit door

Niet alleen komen er steeds meer vrouwen met eigen inkomen. Ook is het man-vrouwverschil in het gemiddeld inkomen afgenomen. In de bevolking met eigen inkomen bedroeg het inkomen van vrouwen gemiddeld 64 procent van dat van mannen in 2022. Tien jaar eerder was dat nog 58 procent. Vanaf 2014 na de vorige economische crisis nam het inkomen van vrouwen relatief sterk toe. In de eerste tien jaar van de 21e eeuw maakten vrouwen de grootste inhaalslag. De inkomensgroei bij vrouwen komt vooral voor rekening van degenen met inkomen uit werk en heeft grotendeels te maken met de steeds langere werkweken van vrouwen, zie CBS (2022b).

Het inkomen van mannen is meer onderhevig aan conjuncturele schommelingen, omdat zij vaker dan vrouwen in conjunctuurgevoelige sectoren werken, zoals de bouw en de ICT. In tijden van economische voorspoed, zoals rond de eeuwwisseling, in 2006 en 2007 en na de vorige crisis, groeide het inkomen van mannen sterk. In de economisch mindere perioden nam het af. Ondanks de coronacrisis nam het inkomen van mannen (en vrouwen) ook in 2020 en 2021 toe, vooral door de verhoudingsgewijs grote koopkrachtverbetering voor velen. In 2022 nam het inkomen in beide groepen af doordat voor de meesten de koopkracht daalde (zie hoofdstuk 4).

3.3.3 Bevolking met eigen inkomen¹⁾

gemiddeld persoonlijk inkomen (1 000 euro, prijzen 2022)

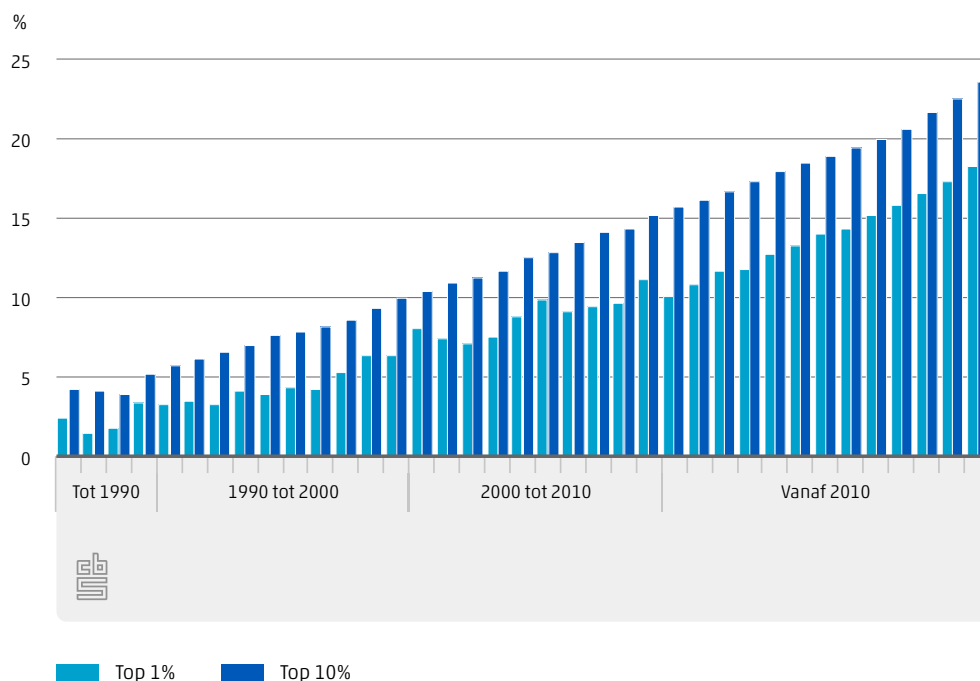


¹⁾ Tot 1989 zijn de cijfers niet jaarlijks beschikbaar.

Steeds meer vrouwen onder topinkomens

Hoewel vrouwen in de minderheid zijn in de top 1% en de top 10% van de bevolking met inkomen uit werk (18 en 24 procent in 2022), is hun vertegenwoordiging in de top vrijwel voortdurend groter geworden. Tussen 2010 en 2022 namen beide aandelen relatief sterk toe, in lijn met de toename van vrouwen in de top van grote bedrijven en organisaties (CBS, 2022a). In 2022 stonden in de top10% tegenover elke vrouw 3 mannen. Eind vorige eeuw waren dat 9 mannen en in 1977 nog 15.

3.3.4 Aandeel vrouwen met een topinkomen uit werk



3.4 Inkomen van bevolkingsgroepen

Vrouw ruim 16 duizend euro minder inkomen dan man

Het gemiddelde inkomen van de bijna 14,2 miljoen mensen met persoonlijk inkomen kwam uit op 37,4 duizend euro in 2022. Voor vrouwen was dit gemiddelde duidelijk lager dan voor mannen: 29,2 duizend euro tegen 45,6 duizend euro. Het mediane inkomen is bij beide seksen lager, maar net als het gemiddelde is dat van mannen 1,6 keer zo groot als van vrouwen (zie [StatLine](#)).

Bij personen met voornamelijk inkomen uit werk komt het inkomensverschil onder meer doordat vrouwen relatief vaak in deeltijd werken en gemiddeld een lager uurloon hebben dan mannen (CBS, 2022a). Bij het inkomensverschil tussen vrouwen en mannen die vooral rondkomen van een uitkering speelt een rol dat de hoogte van een uitkering (of pensioen) vaak afhangt van het eerder verdiende inkomen. Vrouwen hebben in het algemeen een lager inkomen uit betaald werk dan mannen en deze achterstand werkt door in de hoogte van hun uitkering later.

3.4.1 Persoonlijk inkomen naar sociaaleconomische positie, 2022*

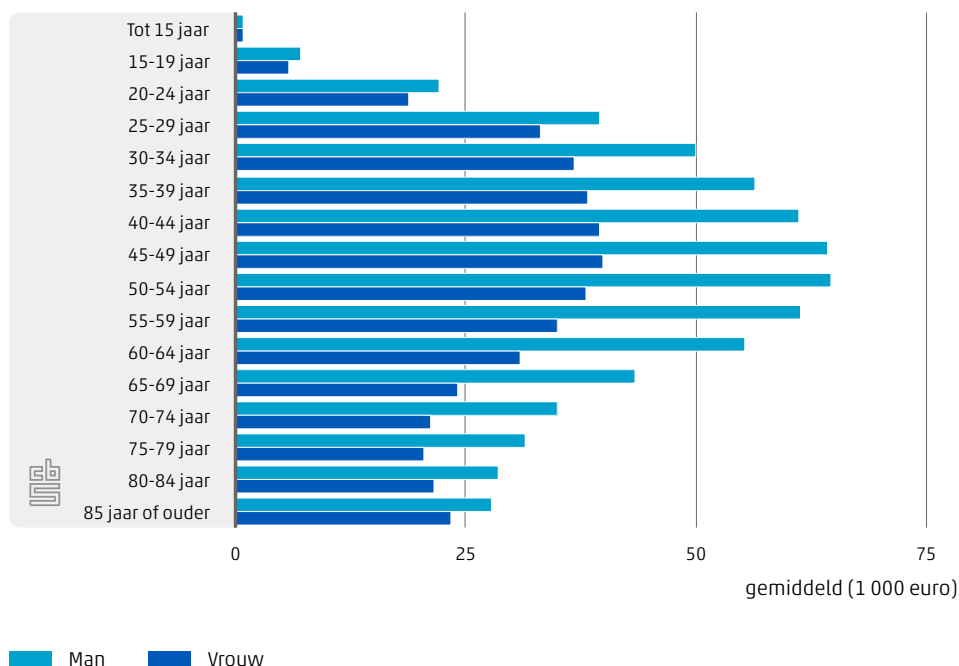
	Totaal	Man	Vrouw
	gemiddeld (1 000 euro)		
Personen met inkomen	37,4	45,6	29,2
Werknemer en zelfstandige	49,2	58,4	38,7
Werknemer	48,3	57,8	38,5
Zelfstandige	53,4	60,7	40,3
directeur-groootaandeelhouder	73,1	76,2	59,0
zelfstandig ondernemer	52,1	57,3	43,2
meewerkend gezinslid	11,8	11,7	11,8
overige zelfstandige	18,8	29,1	14,1
Uitkerings- en pensioenontvanger	26,0	31,5	21,3
Uitkeringsontvanger	20,8	23,0	18,9
ontvanger werkloosheidsuitkering	27,3	31,4	23,1
ontvanger bijstandsuitkering	15,0	15,2	14,8
ontvanger overige sociale voorziening	15,4	15,3	15,5
arbeidsongeschikte	26,5	31,4	22,8
Pensioenontvanger	27,8	34,5	22,2
(School)kind of student	5,2	5,1	5,4

Man-vrouwverschil kleinst bij jong en oud

Tot de leeftijd van 25 jaar verschilt het gemiddeld inkomen van mannen en vrouwen relatief weinig. Vanaf 25 jaar hebben de meesten hun opleiding afgerond en is het man-vrouwverschil groter. Dit komt grotendeels doordat vrouwen vaker in deeltijd werken dan mannen. Vanaf de leeftijd van 30 jaar, wanneer mensen doorgaans kinderen krijgen, is deeltijdwerken onder vrouwen nog gebruikelijker en is ook de inkomensachterstand ten opzichte van mannen groter dan in de jongere groepen.

Ook onder 65-plussers bestaat er een inkomenskloof tussen mannen en vrouwen, die kleiner is naarmate mensen ouder zijn. Zoals in paragraaf 3.1 is besproken, hebben mannen vaker dan vrouwen naast hun AOW-uitkering een aanvullend pensioen, en ontvangen zij in doorsnee een hoger bedrag dan vrouwen. Hoe ouder mannen zijn, hoe kleiner hun aanvullend pensioen is. Bij vrouwelijke AOW'ers speelt leeftijd veel minder een rol in de hoogte van het aanvullend pensioen (zie figuur 3.1.5).

3.4.2 Persoonlijk inkomen, 2022*

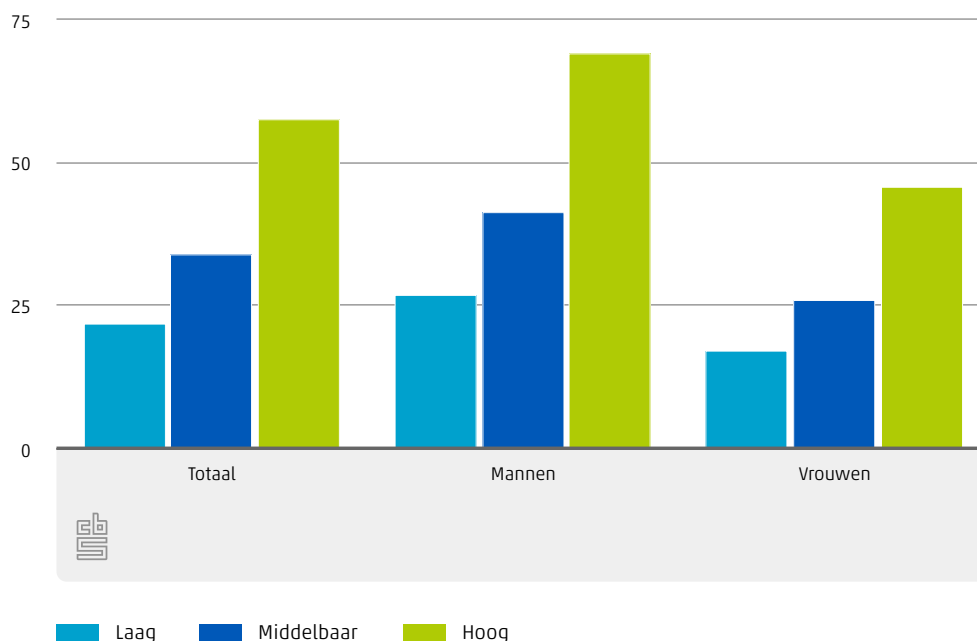


Inkomen hoogopgeleiden ruim 2 keer zo groot als van laagopgeleiden

Het gemiddeld inkomen van mensen met een laag onderwijsniveau bedroeg bijna 22 duizend euro in 2022. Bij hoogopgeleiden is dat bijna 58 duizend euro. Middelbaar opgeleiden zitten daar met 34 duizend euro tussenin. Ook bij mannen en bij vrouwen afzonderlijk is het inkomen van hoogopgeleiden ruim 2,5 keer zo groot als dat van laagopgeleiden.

3.4.3 Persoonlijk inkomen naar onderwijsniveau, 2022*

gemiddeld (1 000 euro)



Inkomen Europese migranten in verhouding hoog

In Nederland geboren mensen van wie beide ouders ook in Nederland geboren zijn, hebben met gemiddeld 38,4 duizend euro meer inkomen dan de tweede generatie (33,6 duizend euro) en migranten (35,0 duizend euro), zie [StatLine](#). Van buiten Europa geboren migranten is het inkomen met 32,8 duizend euro relatief laag, terwijl dat van Europese migranten relatief hoog is (39,3 duizend euro). Herkomstgroepen hebben elk een andere opbouw naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau. Als de herkomstgroepen dezelfde opbouw zouden hebben, zijn de inkomensverschillen er ook, al zouden ze wat kleiner zijn.

3.5 Economische zelfstandigheid

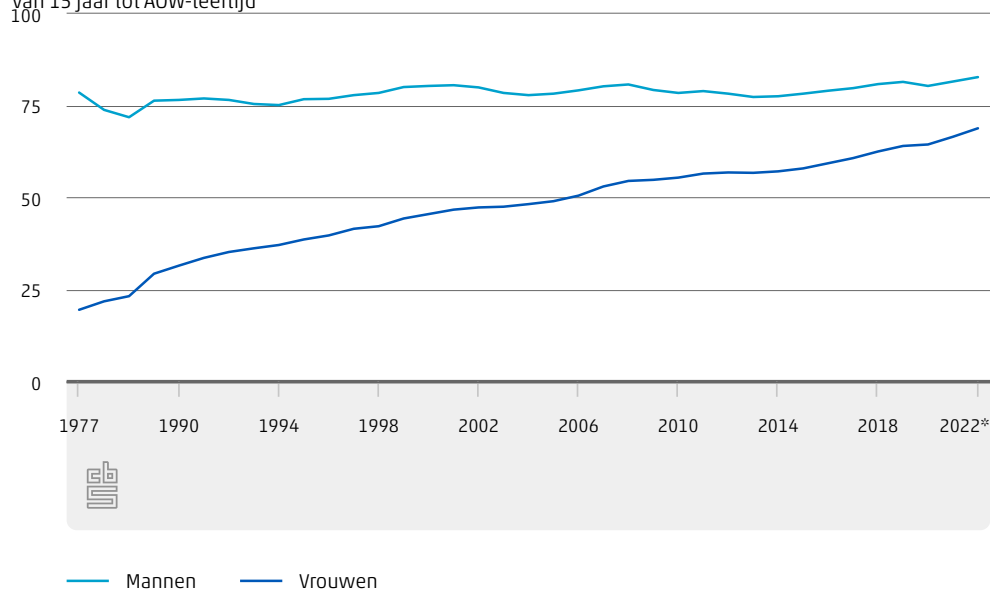
Economische zelfstandigheid vooral bij vrouwen gegroeid

In 2022 was bijna 83 procent van alle niet-onderwijsvolgende mannen van 15 jaar tot AOW-leeftijd economisch zelfstandig. Van de vrouwen verdiende bijna 69 procent met werken minimaal een inkomen op bijstandsniveau (1 100 euro per maand in 2022). Het verschil komt met name doordat mannen overwegend voltijds werken en vrouwen meestal in deeltijd. Afgezien van coronajaar 2020 groeide het aandeel economisch zelfstandige vrouwen na de crisis van 2009–2013 alsmear door. Daarbij speelden de steeds langere werkweken van vrouwen (zie [m/v-stat](#)) een belangrijke rol. Ook in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw nam het aandeel economisch zelfstandige vrouwen toe. Die stijging hangt samen met de sterk gegroeide arbeidsparticipatie van vrouwen in die periode.

Na een daling in 2020 steeg ook bij mannen het aandeel economisch zelfstandigen in 2021 en 2022. In de vorige economische crisis was er eveneens een daling. Bij mannen volgt het aandeel economische zelfstandigen de conjunctuur. Dit komt doordat zij vaker dan vrouwen in conjunctuurgevoelige bedrijfstakken werken, zoals bijvoorbeeld de bouw en de ICT. In de recessie van de jaren tachtig bereikte het aandeel economisch zelfstandige mannen een dieptepunt in 1985. Door de gunstigere ontwikkeling bij vrouwen is het verschil in economische zelfstandigheid tussen de seksen sinds 1977 vrijwel voortdurend afgenomen, al bedraagt het nog 14 procentpunt.

3.5.1 Economische zelfstandigheid¹⁾

% van niet-onderwijsvolgenden
van 15 jaar tot AOW-leeftijd



¹⁾ Tot 1989 zijn de cijfers niet jaarlijks beschikbaar (zie hoofdstuk 2).

Economische zelfstandigheid

Economische zelfstandigheid is een begrip dat beleidsmatig verbonden is met het bestaansminimum: iemand wordt als economisch zelfstandig beschouwd als het individuele netto inkomen uit arbeid en eigen onderneming minstens de drempelwaarde is van de beleidsnorm voor het individuele inkomensminimum. Die drempelwaarde is gelijkgesteld aan 70 procent van het wettelijke netto minimumloon, oftewel de netto bijstand van een alleenstaande. In 2022 bedroeg de grens voor economische zelfstandigheid 1 100 euro per maand.

Steeds meer moeders economisch zelfstandig

Bekeken vanaf 2011 speelde de stijging van het aandeel economisch zelfstandigen bij vrouwen zowel met en zonder partner als met en zonder kinderen. Bij vrouwen met kinderen was de groei het sterkst. Bij moeders met een partner steeg het aandeel in de periode 2011–2022 voortdurend, bij alleenstaande moeders vanaf 2016 (zie [m/v-stat](#)). Bij vaders was dat anders: de economische zelfstandigheid van vaders met een partner bleef op hetzelfde peil,

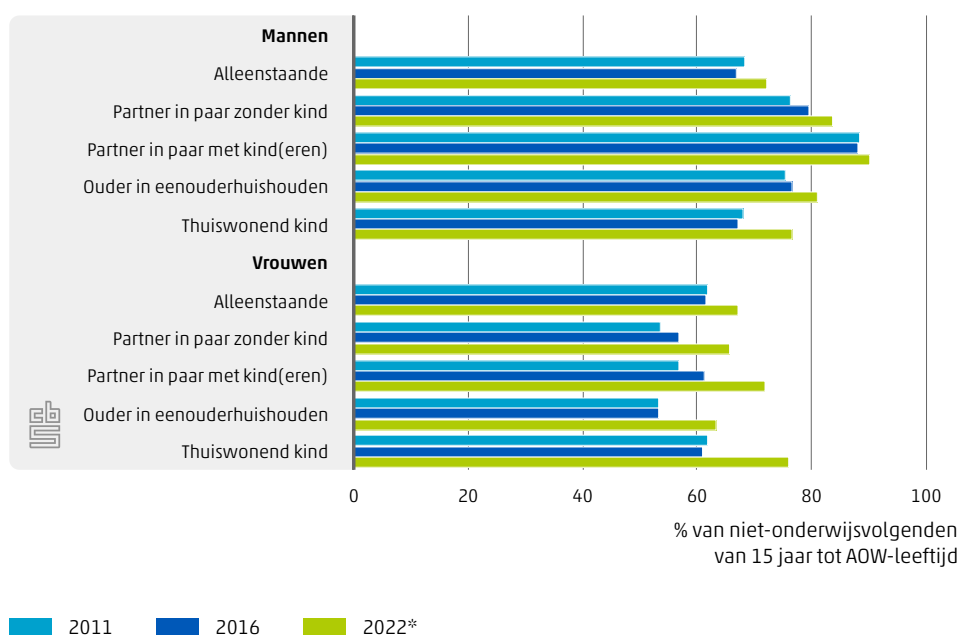
bij alleenstaande vaders was er net als bij alleenstaande moeders vanaf 2016 groei. Vaders met een partner hebben vergeleken met andere mannen een lange werkweek en zijn het vaakst economisch zelfstandig.

Ook meer economisch zelfstandigen bij mensen zonder kinderen

Bij mannen en vrouwen zonder (thuiswonende) kinderen steeg de economische zelfstandigheid eveneens. Dat was bij mannen vooral onder 55-plussers het geval, en bij vrouwen onder de 45-plussers (zie [m/v-stat](#)). De toename hangt samen met het overheidsbeleid om vervroegde uittreding uit het arbeidsproces tegen te gaan. Bij de vrouwen speelt daarnaast een rol dat zij in deze leeftijd steeds vaker en meer uren aan het werk zijn. Ook hebben ze door hun toegenomen opleidingsniveau vaker werk op hoog niveau.

Ook onder thuiswonende kinderen nam bij zowel mannen als vrouwen het aandeel economisch zelfstandigen toe. De toename zette in 2015 in en heeft te maken met het steeds langer thuis blijven wonen van jongeren, ook als ze hun opleiding afgerond hebben (Van den Berg, Van Houdt en Van Gaalen, 2023).

3.5.2 Economische zelfstandigheid naar huishoudenspositie



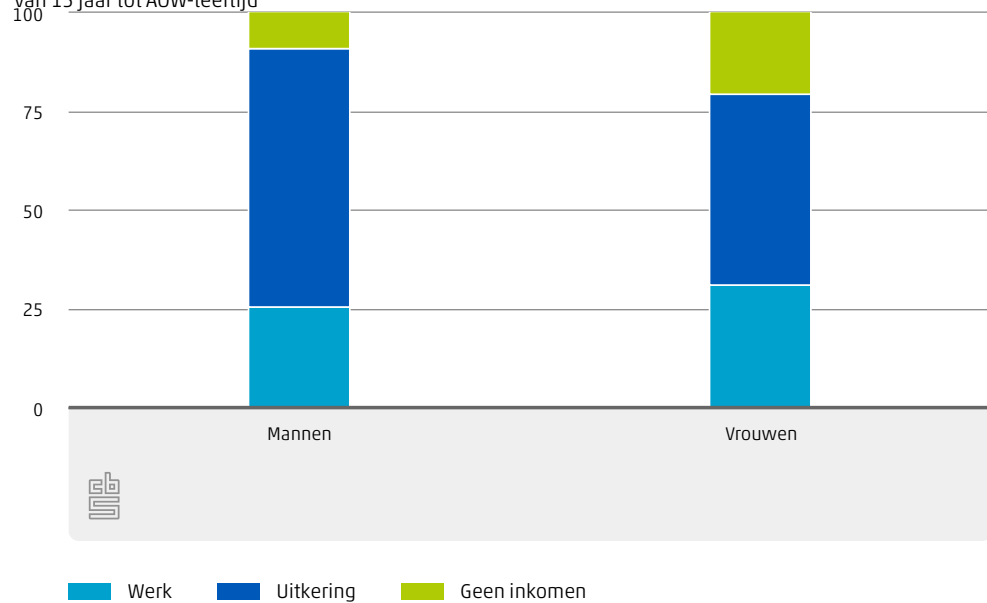
Vrouwen vaker dan mannen werkzaam zonder economisch zelfstandig te zijn

In 2022 waren 860 duizend mannen en ruim 1,5 miljoen vrouwen niet economisch zelfstandig. Voor bijna een derde van deze vrouwen en een kwart van de mannen was werk weliswaar de belangrijkste inkomensbron, maar was het inkomen te laag om economisch zelfstandig te zijn. Van de mannen die niet economisch zelfstandig zijn, was het merendeel afhankelijk van een uitkering. Bijna 9 procent had geen eigen inkomen. Bij niet-economisch

zelfstandige vrouwen waren dat er met 21 procent ruim 2 keer zoveel. Vaak hebben deze vrouwen een partner met inkomen.

3.5.3 Sociaaleconomische positie van niet-economisch zelfstandigen, 2022*

% van niet-onderwijsvolgenden
van 15 jaar tot AOW-leeftijd



3.6 Literatuur

Berg, L. van den, K. van Houdt en R. van Gaalen (2023). [De groeiende groep jongvolwassen thuiswonenden. Kenmerken van blijvers en terugkeerders tussen 2011 en 2021](#). Statistische Trends, 10 mei.

CBS (2022a). [Emancipatiemonitor 2022](#).

CBS (2022b). [Inkomen werkende vrouwen sinds 1977 met ruim 60 procent gestegen](#) | CBS. CBS-nieuwsbericht, 8 maart.

4 Koopkrachtontwikkeling

Bij de koopkrachtontwikkeling gaat het om de jaar-op-jaar verandering in inkomen bij individuele personen. Hoe heeft de koopkracht zich in 2022 en de jaren daarvoor ontwikkeld? Welke bevolkingsgroepen gingen er in koopkracht op vooruit en welke niet? En wat zijn de regionale koopkrachtontwikkelingen?

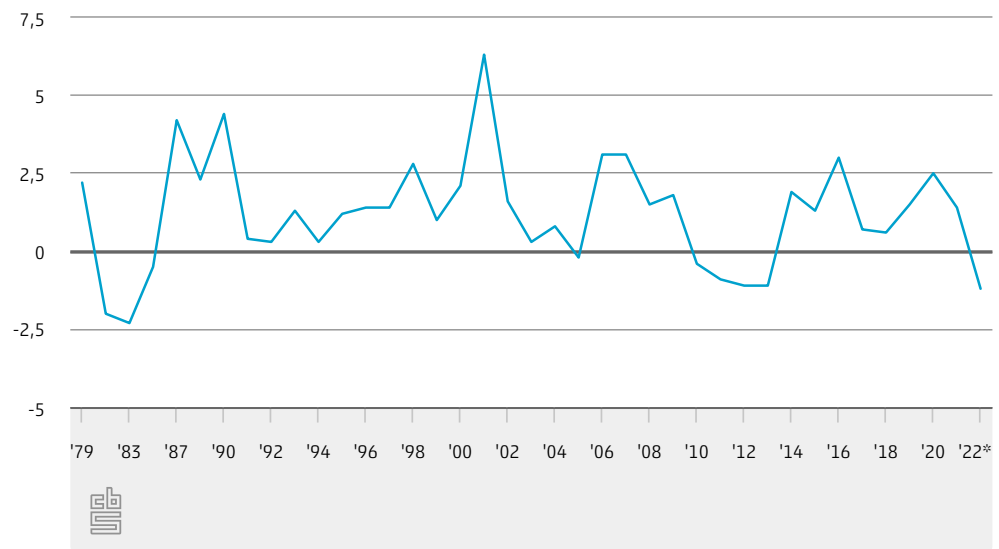
4.1 Koopkrachtontwikkeling

Koopkrachtverlies in 2022

In 2022 daalde de koopkracht van de Nederlandse bevolking in doorsnee met 1,2 procent. Dit kwam vooral door de hoge inflatie in 2022. De koopkrachtontwikkeling (zie kader) dook eerder alleen tijdens de zware recessie in de jaren tachtig en de economische crisis van 2009–2013 met meer dan een procent in de min. De koopkracht steeg structureel in recente jaren, ook tijdens de coronacrisis in 2020 en 2021 (CBS, 2022).

4.1.1 Koopkrachtontwikkeling¹⁾

doorsnee %-verandering t.o.v. een jaar eerder



¹⁾ Tot en met 1989 gaat het om de procentuele verandering t.o.v. twee jaar eerder, vanaf 1990 t.o.v. het jaar ervoor.

Koopkrachtontwikkeling

De koopkracht van mensen is gelijk aan het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van het huishouden waartoe ze behoren, gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling met de consumentenprijsindex (zie hoofdstukken 1 en 2). De koopkracht verandert door externe invloeden en door veranderingen in het persoonlijke leven van mensen. Externe invloeden zijn onder meer de ontwikkeling van de cao-lonen, de stijging van de consumentenprijzen (inflatie) en (nieuw) beleid van de overheid. Persoonlijke omstandigheden veranderen bijvoorbeeld als mensen gaan samenwonen of uit elkaar gaan, van baan wisselen of met pensioen gaan. De hier gepresenteerde koopkrachtontwikkeling houdt rekening met externe en persoonlijke ontwikkelingen. Voor de jaar-op-jaar koopkrachtontwikkeling van een groep is uitgegaan van de mediaan of doorsnee, de middelste waarde van de naar grootte gerangschikte koopkrachtontwikkelingen van individuele personen die in beide jaren deel uitmaken van de groep. Positieve en negatieve uitschieters hebben dan nauwelijks invloed op de uitkomst (Bos, 2007).

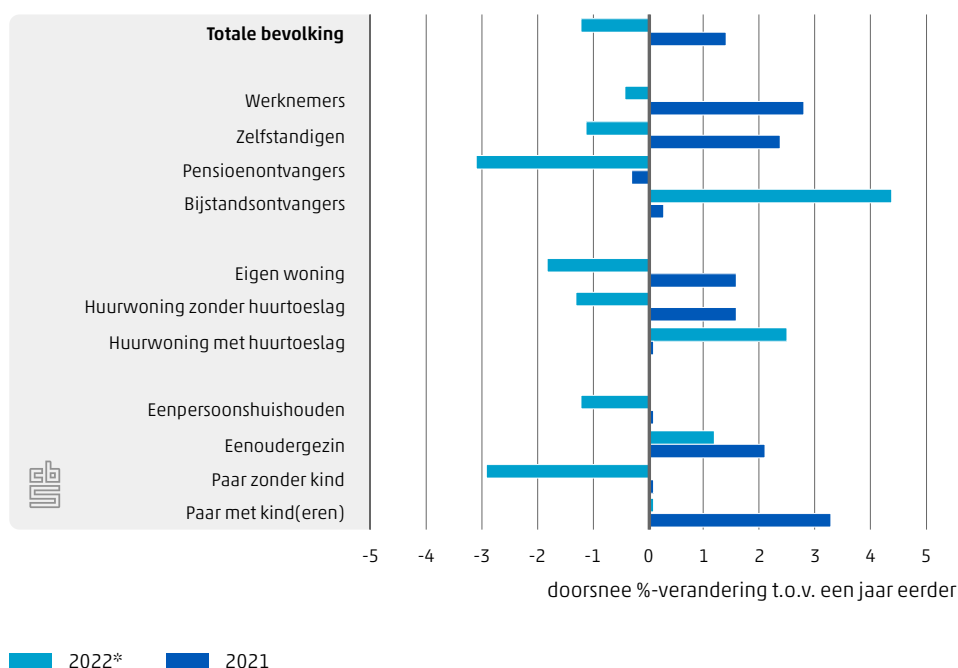
4.2 Trends in bevolkingsgroepen

Koopkracht bijstandsonvangers steeg door energietoeslag

Uit de verdere detaillering naar bevolkingsgroepen blijkt dat mensen in een huishouden met vooral inkomen als werknemer of zelfstandige er doorgaans het meest in koopkracht op vooruitgaan (zie [StatLine](#)). Ook in 2021 was dat zo. In 2022 is het beeld echter anders. Terwijl de koopkracht van werknemers en zelfstandigen daalde, steeg de koopkracht van bijstandsonvangers in doorsnee met 4,4 procent.

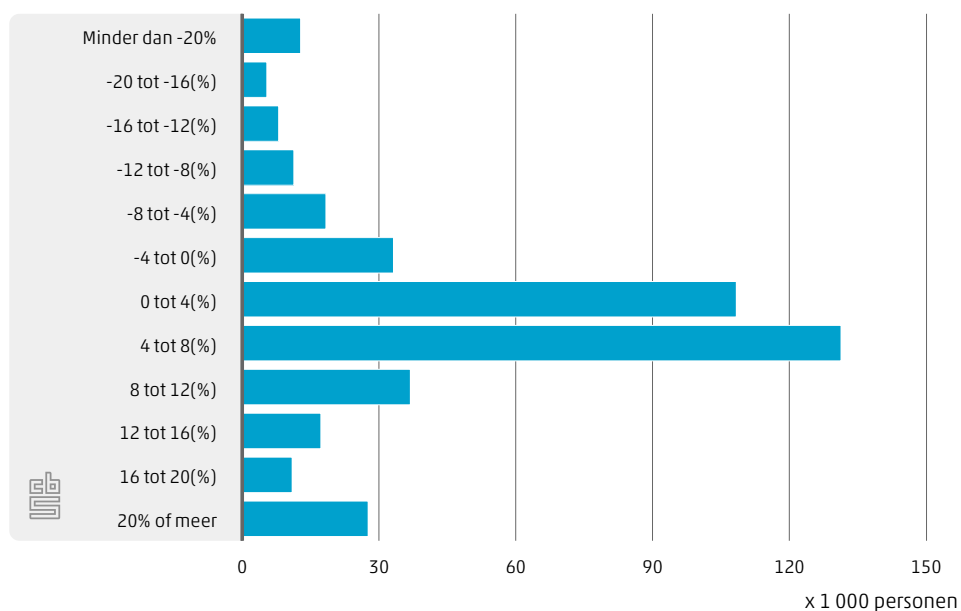
Bijstandsonvangers en andere huishoudens met weinig inkomen ontvingen in 2022 een [energietoeslag](#) (veelal 1 300 euro of meer) om de sterk gestegen energierekening te kunnen betalen. In november en december 2022 ontvingen alle huishoudens in Nederland met een kleinverbruiksaansluiting bovendien 190 euro korting op de energierekening (380 euro in totaal). De energietoeslag en de korting zijn verrekend in de huishoudensinkomens die ten grondslag liggen aan de koopkrachtontwikkelingen. De energie-maatregelen betekenden voor mensen onderaan de inkomensladder een koopkrachtverbetering (CBS, 2023).

4.2.1 Koopkrachtontwikkeling naar bevolkingsgroepen



Ook voor mensen in een huurwoning met huurtoeslag en in eenoudergezinnen steeg de koopkracht in 2022 door de compenserende maatregelen. Deze bevolkingsgroepen overlappen elkaar. Bijstandsonvangers wonen vaak in een huurwoning en ontvangen huurtoeslag. Regelmatig gaat het om eenoudergezinnen of eenpersoonshuishoudens. Van bijna 80 procent van de bijstandsonvangers nam de koopkracht toe, voor de meeste personen tot 8 procent.

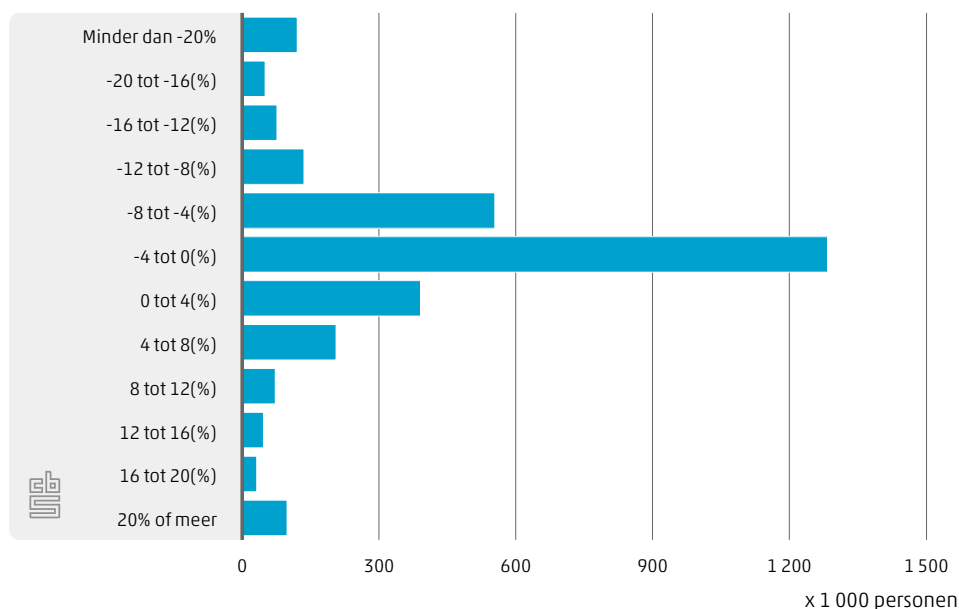
4.2.2 Koopkrachtontwikkeling van bijstandsonvangers, 2022*



Koopkracht pensioenontvangers daalde

De koopkracht van pensioenontvangers nam in doorsnee met 3,1 procent af. Het merendeel van de pensioenontvangers had een te hoog inkomen om voor de energietoeslag in aanmerking te komen. Hierdoor had ruim 72 procent van de pensioenontvangers te maken met een koopkrachtverlies van maximaal 8 procent.

4.2.3 Koopkrachtontwikkeling van pensioenontvangers, 2022*



Voorbeeldberekening van koopkrachtontwikkeling

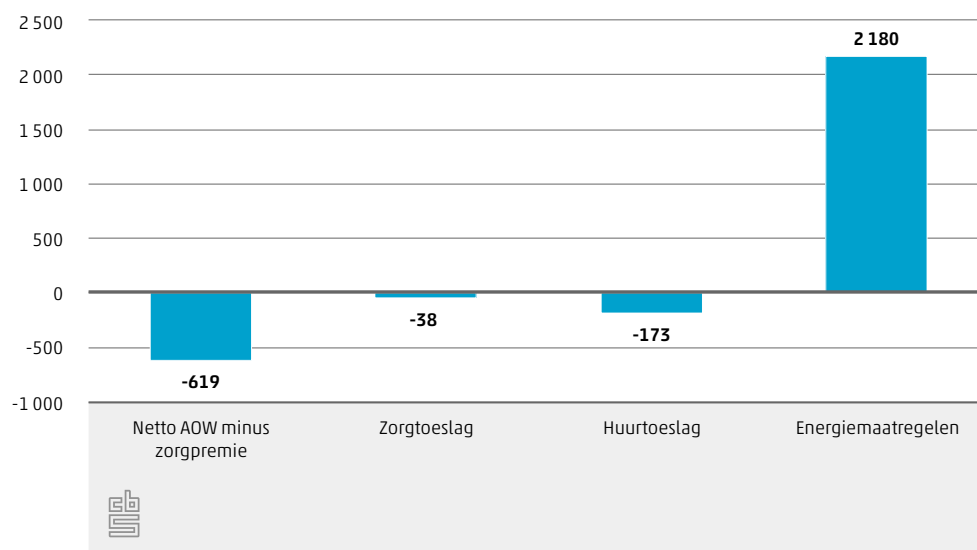
Het voorbeeld heeft betrekking op Kees, een alleenstaande AOW'er zonder aanvullend pensioen in een huurwoning met huurtoeslag. Kees had in 2021 een besteedbaar inkomen van 17 562 euro. In 2022 was dat 20 098 euro. Hoe heeft de koopkracht van Kees zich ontwikkeld tussen 2021 en 2022?

Voor een alleenstaande persoon zoals Kees is de koopkracht gelijk aan het besteedbaar inkomen (zie bijlage A). Om de ontwikkeling van besteedbare inkomens van verschillende jaren goed te kunnen bepalen, worden ze in hetzelfde prijsniveau uitgedrukt, in dit geval het niveau van 2022. Daartoe wordt het inkomen van 2021 omgerekend naar het niveau van 2022 met de inflatie in 2022 (6,8 procent, zie hoofdstuk 1). Het besteedbaar inkomen van 2021 in prijzen van 2022 is zodoende gelijk aan 18 748 euro. De koopkracht van Kees is van 18 748 naar 20 098 euro gestegen, oftewel met 7,2 procent.

Het besteedbare inkomen van Kees bestaat uit de netto AOW-uitkering, waarop de premie voor de basiszorgverzekering in mindering is gebracht en de zorgtoeslag en huurtoeslag bijgeteld zijn. Deze bestanddelen zijn in 2022 minder hard gestegen dan de inflatie en hadden daarom een negatief effect op de koopkrachtontwikkeling. De koopkracht nam uiteindelijk toe, omdat Kees in 2022 extra inkomen heeft ontvangen uit energie-maatregelen, zoals de energietoeslag (Kees kreeg 1 800 euro) en de korting op de energierekening (380 euro).

Voorbeeld¹⁾ van koopkrachtontwikkeling, 2022

euro (in prijzen van 2022)



¹⁾ Betreft alleenstaande AOW-er zonder aanvullend pensioen met een koopkrachtstijging van 1 350 euro.

Koopkracht pensioenontvangers met smalle beurs al geruime tijd in de plus

De koopkrachtontwikkeling van pensioenontvangers hangt samen met de hoogte van het (bruto) aanvullend inkomen naast de (bruto) AOW-uitkering. In 2022 nam de koopkracht van gepensioneerden met een klein aanvullend inkomen tot maandelijks 200 euro bruto sterk toe (6,2 procent) ten opzichte van 2021. Ook de gepensioneerden met een aanvullend inkomen van 200 tot 500 euro bruto per maand gingen er substantieel op vooruit (3,7 procent). Net als bij andere personen in de lagere regionen van de inkomensverdeling komt deze stijging vooral op het conto van de energemaatregelen in 2022.

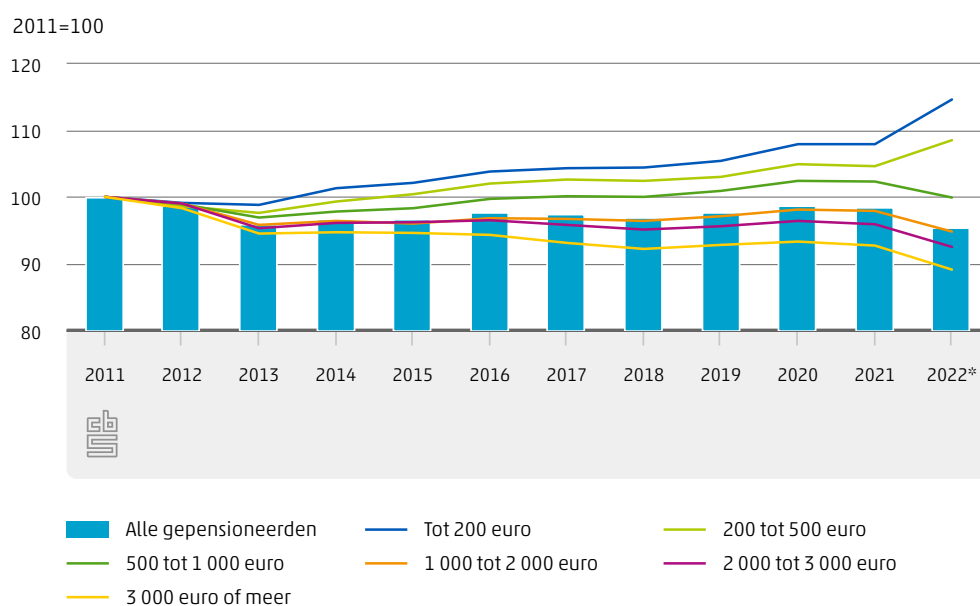
Maar ook op de langere termijn lagen er voor gepensioneerden met een kleine beurs koopkrachtverbeteringen in het verschiet. Vanaf 2011 gingen gepensioneerden met maandelijks tot 200 euro extra, er 14,6 procent in koopkracht op vooruit en gepensioneerden met maandelijks 200 tot 500 euro extra 8,5 procent. De koopkrachtontwikkeling vanaf startjaar 2011 is berekend door de doorsnee jaar-op-jaar koopkrachtmutaties te vermenigvuldigen, vergelijkbaar met rente-op-rente berekeningen (CBS, 2022). Voor de gepensioneerden met hogere maandelijks aanvullende inkomens was de ontwikkeling minder rooskleurig, zij gingen er in koopkracht op achteruit. Hoe hoger het aanvullende inkomen, hoe groter het koopkrachtverlies. Gepensioneerden met maandelijks 1 000 tot 2 000 euro extra hadden in 2022 5,2 procent minder koopkracht dan in 2011. Bij de gepensioneerden met maandelijks 2 000 tot 3 000 euro extra was dat 7,5 procent minder en bij de gepensioneerden met minstens 3 000 euro extra 10,9 procent.

Gepensioneerden hebben weinig grip op hun inkomenssituatie. Zij kunnen hun inkomenssituatie niet meer veranderen waardoor hun koopkracht sterk afhankelijk is van de indexering van de AOW en aanvullende pensioenen, en van fiscale maatregelen. Het niet of beperkt indexeren van aanvullende pensioenen tot en met 2022 had dan ook vooral een

negatieve weerslag op pensioenontvangers met hogere aanvullende inkomens. Begin 2023 pasten meerdere pensioenfondsen veelal substantiële indexering toe op de pensioen-uitkeringen. Deze verhogingen kunnen pas in de koopkrachtcijfers van 2023 zichtbaar worden gemaakt.

Omdat steeds meer pensioenontvangers over een substantieel aanvullend inkomen beschikken, zit de koopkracht van de groep gepensioneerden als geheel al geruime tijd in de houdgreep. In 2022 lag de koopkracht van de totale groep gepensioneerden 4,6 procent lager dan in 2011. Dat is nog minder dan in 2013, toen als gevolg van de vorige economische crisis de koopkracht wegzakte naar het eerste dieptepunt van deze eeuw (UL/CBS, 2021) van -4,1 procent.

4.2.4 Koopkrachtontwikkeling gepensioneerden naar maandelijks aanvullend inkomen¹⁾ naast AOW



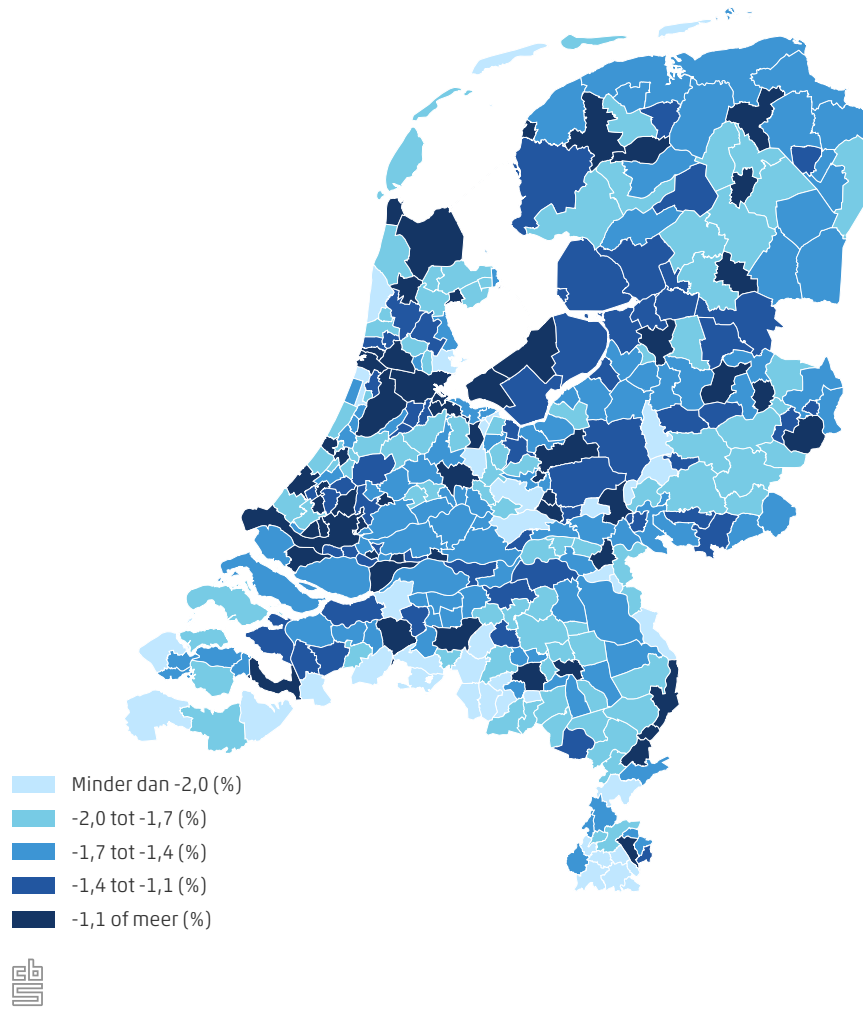
¹⁾ Aanvullend inkomen in prijzen van 2022.

4.3 Regionale koopkrachtontwikkeling

Grootste koopkrachtstijging in Rotterdam

Vrijwel alle gemeentes in Nederland hadden te maken met koopkrachtachteruitgang in 2022. Alleen in Rotterdam, Amsterdam en Helmond was vooruitgang. In Rotterdam steeg de koopkracht het meest: in doorsnee met 0,6 procent ten opzichte van 2021. De grootste koopkrachtdaling (2,9 procent) was in Vaals. In de vijf gemeenten met de gunstigste koopkrachtontwikkeling wonen relatief veel bijstandsonvangers en relatief weinig pensioenontvangers. In de vijf gemeenten met de meeste koopkrachtdaling wonen relatief veel gepensioneerden. Juist bijstandsonvangers gingen er sterk op vooruit in 2022, terwijl vooral pensioenontvangers te maken hadden met achteruitgang (zie paragraaf 4.1).

4.3.1 Koopkrachtontwikkeling per gemeente, 2022*



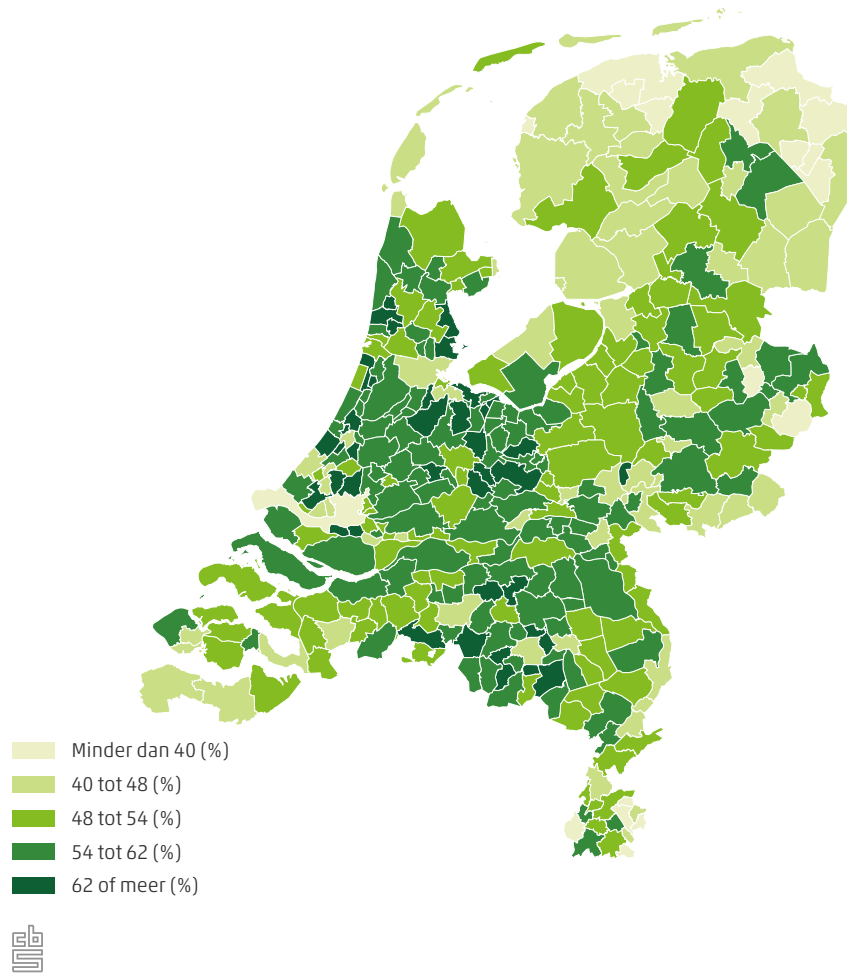
4.3.2 Gemeenten met hoogste en laagste koopkrachtontwikkeling, 2022*

	Koopkracht- ontwikkeling	Aandeel werknemers	Aandeel zelfstandigen	Aandeel pensioen- ontvangers	Aandeel bijstands- ontvangers
Meest gunstige ontwikkeling	%-mutatie t.o.v. een jaar eerder %				
Rotterdam	0,6	59,9	11,3	15,8	7,2
Amsterdam	0,5	60,9	13,8	14,2	5,5
Helmond	0,1	63,0	10,4	17,8	3,2
Utrecht	0,0	68,5	11,7	11,3	3,7
Almere	-0,3	69,1	10,3	12,7	3,2
Minst gunstige ontwikkeling					
Vaals	-2,9	51,4	8,4	31,0	3,8
Terschelling	-2,6	50,9	21,9	25,3	0,2
Laren	-2,6	41,4	24,1	31,0	1,2
Bergen (NH.)	-2,5	44,4	17,7	33,7	1,0
Hulst	-2,4	58,8	9,8	26,9	1,3
Totaal Nederland	-1,2	60,5	12,3	20,2	2,8

Minderheid Rotterdammers op bovenste helft koopkracht ladder

Alle individuele koopkrachtontwikkelingen samen hebben ertoe geleid dat het mediane koopkrachtniveau in 2022 is uitgekomen op 34,3 duizend euro. De ene helft van de bevolking had dus minder koopkracht, de andere helft meer. In de enige drie gemeenten met koopkrachtvoortgang in 2022 zat de minderheid in de bovenste helft van de koopkrachtverdeling. In Rotterdam behoorde 39 procent van de inwoners tot de bovenste helft, in Amsterdam en Helmond was dat 45 procent. Ook de koopkracht in Heerlen ontwikkelde zich relatief gunstig (zie figuur 4.3.1), maar een minderheid van een derde had er een koopkracht van minimaal het landelijk niveau. Dat was net zoveel als in Pekela en Kerkrade, waarmee deze drie gemeenten de hekkensluiters waren. In Rozendaal hadden de meeste mensen minstens het landelijk koopkrachtniveau (85 procent), al was er verhoudingsgewijs veel koopkrachtverlies in 2022.

4.3.3 Aandeel mensen met minstens het mediane koopkrachtniveau, 2022*



4.4 Literatuur

Bos, W. (2007). [Meten van koopkrachtontwikkeling](#).

CBS (2022). [Materiele Welvaart in Nederland 2022](#).

CBS (2023). [Energietoeslag dempt koopkrachtverlies in 2022](#). CBS-nieuwsbericht, 14 september.

UL/CBS (2021). [Inkomen verdeeld, trends 1977–2019](#). UnivLeiden/CBS.

5 Vermogen van huishoudens

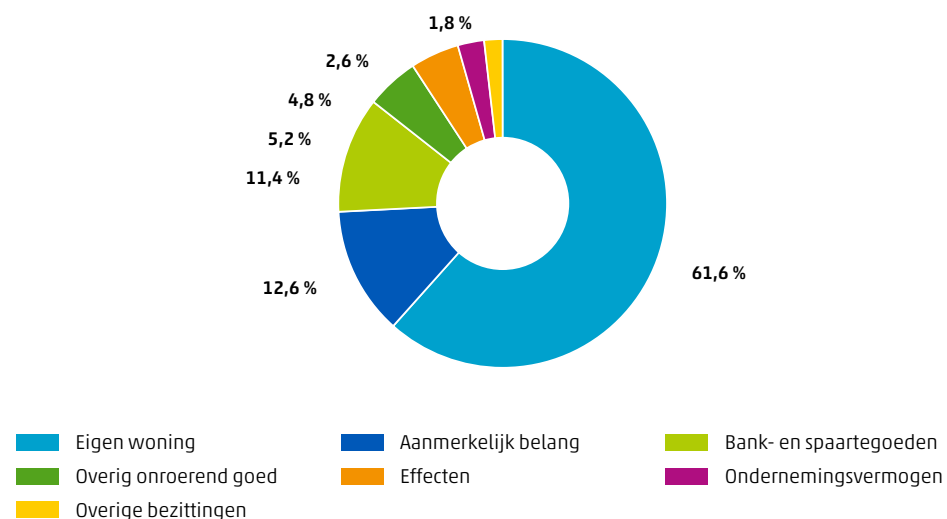
In dit hoofdstuk staat het vermogen – het saldo van bezittingen en schulden – van huishoudens in Nederland centraal. Hoeveel vermogen heeft een huishouden? Waar bestaat dat vermogen uit? Hoe is het vermogen tussen huishoudens verdeeld en hoe zit het met de regionale vermogensverdeling? Hoeveel vermogen laten mensen na?

5.1 Samenstelling van vermogen

Eigen woning belangrijkste bezit

Op 1 januari 2022 bedroeg het totale vermogen van alle huishoudens in Nederland 2 490 miljard euro, opgebouwd uit 3 421 miljard euro aan bezittingen en 931 miljard euro aan schulden. Bijna 6 op de 10 huishoudens hadden een eigen woning in 2022. De eigen woning vormde met 62 procent van de bezittingen het grootste vermogensbestanddeel. In 2021 was dit 58 procent. Het grotere aandeel van de eigen woning houdt verband met de verder gestegen prijzen van bestaande koopwoningen in 2022, zie CBS (2024). Na de eigen woning volgen het aanmerkelijk belang (13 procent) en bank- en spaartegoeden (11 procent). Het aandeel van het ondernemingsvermogen in de bezittingen was met 3 procent relatief klein.

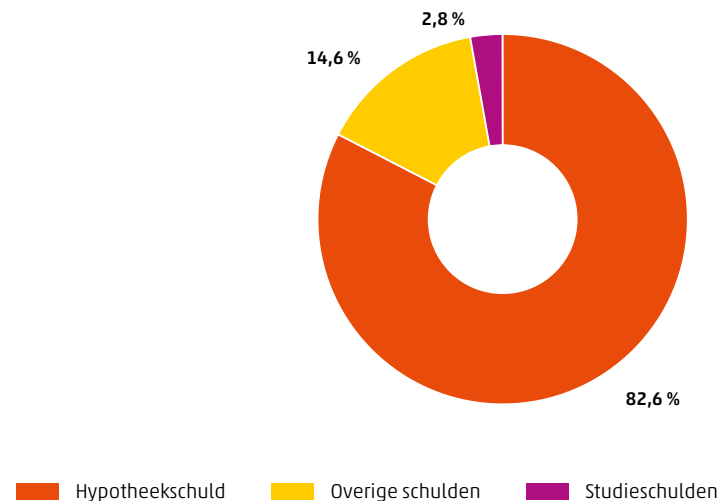
5.1.1 Opbouw totale bezittingen van 3 421 miljard euro, 1 januari 2022*



Hypotheekschuld grootste schuldenpost

De hypotheek is met 83 procent de grootste schuldenpost van huishoudens. Ongeveer de helft van de huishoudens had in 2022 een hypotheekschuld. Een studieschuld kwam voor bij 17 procent van de huishoudens en 41 procent had andere schulden, zoals schulden voor consumptieve doeleinden, rood staan en belasting- en toeslagschulden. Het aantal huishoudens met overige schulden is toegenomen ten opzichte van 2021, maar de doorsnee waarde van deze schuldenpost kwam in 2022 lager uit dan in 2021 (zie [StatLine](#)).

5.1.2 Opbouw totale schulden van 931 miljard euro, 1 januari 2022*



Vermogen: saldo van bezittingen en schulden

Het vermogen is opgebouwd uit het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen omvatten bank- en spaartegoeden, effecten, eigen woning en ander onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en overige bezittingen. De schulden betreffen de hypotheekschuld eigen woning, studieschulden en overige schulden. De hypotheekschuld is de stand van de schuld waarover rente is verschuldigd. Opgebouwde tegoeden voor de aflossing van de hypotheek via spaar- en beleggingshypotheek worden in mindering gebracht op de hypotheekschuld. Pensioenaanspraken worden niet tot het vermogen gerekend. Het doorsnee (mediane) vermogen is gelijk aan het middelste vermogen wanneer de vermogens van alle huishoudens van laag naar hoog worden gerangschikt. Dat wil zeggen dat de helft van de huishoudens meer en de andere helft minder vermogen bezit.

5.2 Ontwikkeling van vermogen

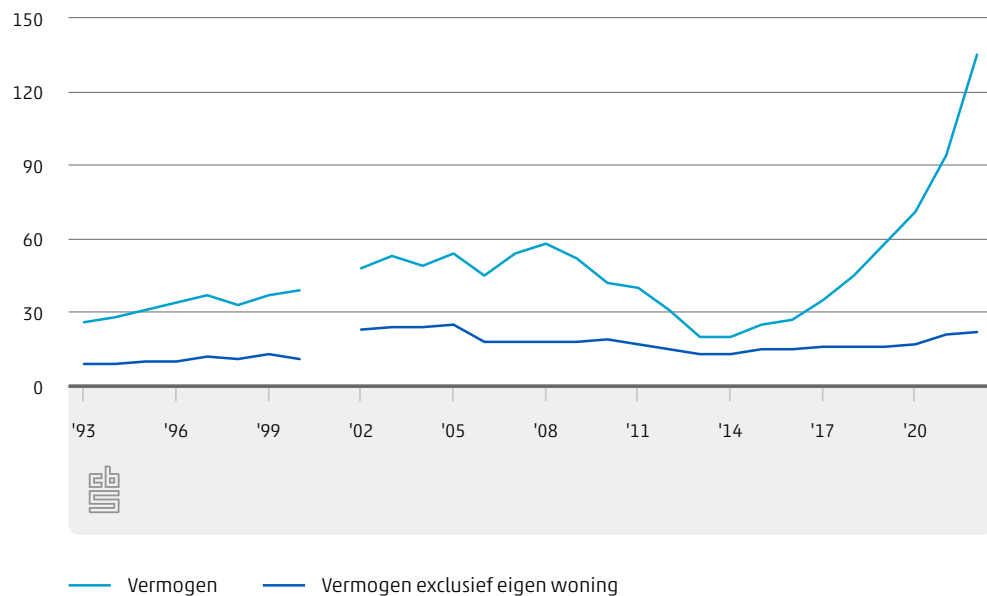
Vermogen van huishoudens opnieuw gestegen

Begin 2022 bedroeg het doorsnee vermogen van huishoudens 135,1 duizend euro, bijna 41 duizend euro meer dan een jaar eerder. De toename komt vooral doordat woningen in waarde zijn gestegen. Wanneer de eigen woning buiten beschouwing blijft, is het vermogen met 21,9 duizend euro iets hoger dan in 2021.

Het doorsnee vermogen van huishoudens is voorafgaand aan de vorige economische crisis (2009 tot en met 2013) sterk gegroeid, van 26 duizend euro in 1993 tot 58 duizend euro in 2008. De invloed van deze economische crisis op de vermogensontwikkeling is groot geweest. Zo daalde het doorsnee vermogen tussen 2008 en 2014 met 66 procent. Dit kwam vooral door de dalende huizenprijzen. Met het economische herstel in 2014 nam ook het vermogen weer toe.

5.2.1 Doorsnee vermogen van huishoudens¹⁾, 1 januari

1 000 euro (in prijzen van 2022)



¹⁾ Vermogenscijfers voor 2001 zijn niet beschikbaar.

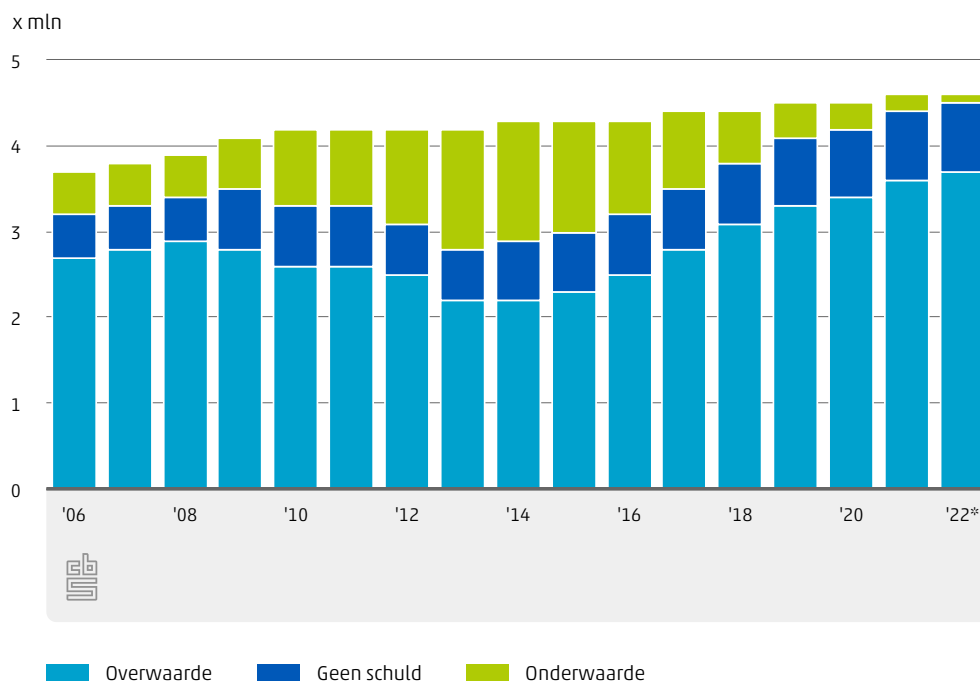
Steeds minder huizen onder water

Op 1 januari 2022 waren er 4,5 miljoen huishoudens met een eigen woning. Bij 100 duizend huishoudens was de waarde van deze woning lager dan de hypotheekschuld. Dit komt neer op 2 procent van de huiseigenaren. Het aandeel huishoudens met een woning onderwater is door de daling van de huizenprijzen tijdens de vorige economische crisis sterk gestegen, van 13 procent in 2008 tot 33 procent in 2014. Doordat de huizenprijzen daarna weer aantrokken, is dit aandeel in de afgelopen jaren gedaald tot 2 procent in 2022.

Bij 8 op de 10 huishoudens was de waarde van de woning hoger dan de hypotheekschuld. In 2014 had nog iets meer dan de helft een woning met overwaarde. De toename kwam vooral door de stijgende huizenprijzen. Daarnaast is het vanaf 2012 verplicht om af te lossen, waardoor de hypotheekschuld wordt afgebouwd.

Van de huishoudens met een eigen woning hadden er 780 duizend (17 procent) geen hypotheekschuld. Zij hebben hun huis gekocht met eigen geld of hun hele schuld al afgelost.

5.2.2 Eigenwoningbezitters, hypotheekschuld / eigen woning

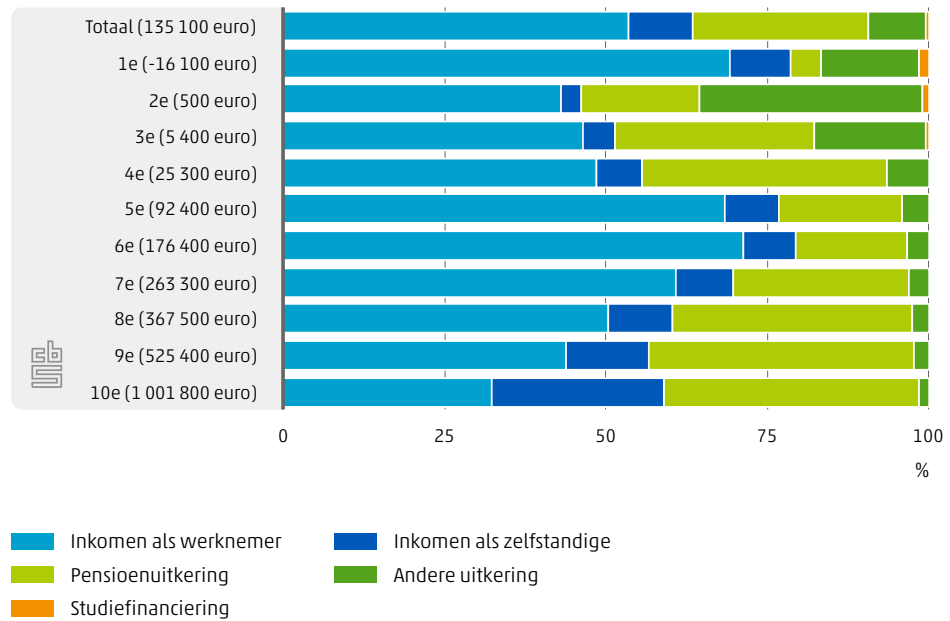


5.3 Vermogensverdeling

Wie zit waar in de vermogensverdeling?

Als huishoudens gerangschikt worden naar hoogte van hun vermogen en in tien even grote groepen worden ingedeeld, blijkt dat de eerste vermogensgroep vooral bestaat uit werknemersgezinnen (69 procent) met een eigen woning waarvan de hypotheekschuld hoger is dan de waarde van de woning. Tevens omvat deze groep betrekkelijk veel zelfstandigen met een negatief vermogen. In de tweede en derde vermogensgroep zijn uitkeringsontvangers sterker vertegenwoordigd. Van de tweede tot en met de zesde vermogensgroep neemt het aandeel werknemers toe tot ruim 70 procent. Daarna neemt het aandeel werknemers af en het aandeel gepensioneerden en zelfstandigen toe. Bij de 10 procent hoogste vermogens is 1 op de 4 zelfstandige, terwijl de rest werknemer (33 procent) of gepensioneerd (40 procent) is. In deze vermogensgroep bedraagt iemands vermogen minimaal 670 duizend euro in 2022. Zelfstandigen hebben met een doorsnee vermogen van meer dan 1,2 miljoen euro het hoogste vermogen in deze groep.

5.3.1 Samenstelling vermogensgroepen¹⁾, 1 januari 2022*

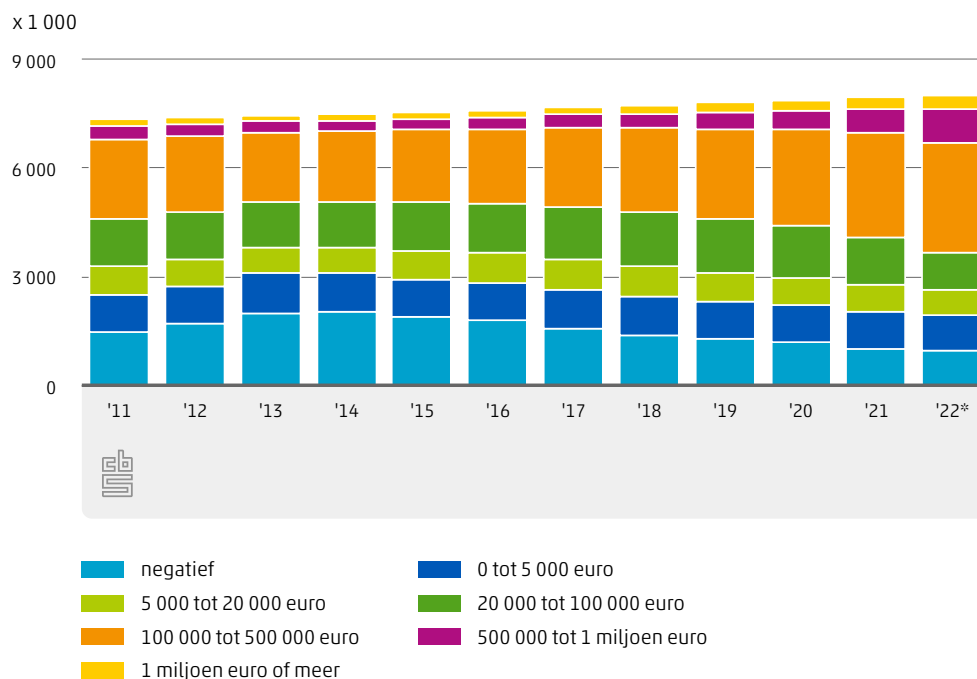


¹⁾ Tussen haakjes staat het mediaan vermogen per vermogensgroep.

Minder huishoudens met schulden

In 2022 hadden bijna 1 miljoen huishoudens (12 procent) een negatief vermogen, 60 duizend minder dan een jaar eerder. Al vanaf 2014 wordt deze groep kleiner. In de jaren daarvoor is het aantal huishoudens, waarvan de schulden hoger zijn dan de bezittingen, sterk toegenomen. Bijna 1 miljoen huishoudens hadden een klein vermogen van maximaal 5 duizend euro. Een vermogen van minimaal een ton kwam voor bij 4,4 miljoen huishoudens (54 procent). De groep met minimaal een ton vermogen is sinds 2014 sterk toegenomen.

5.3.2 Huishoudens naar grootte van het vermogen, 1 januari



Stijging huishoudens met problematische schulden

Vanaf 2021 is het aantal en aandeel huishoudens met problematische schulden toegenomen: van 7,7 procent (618 duizend huishoudens) begin 2021 naar 8,8 procent (726 duizend huishoudens) begin 2023. Zie [dashboard Schuldenproblematiek in beeld](#). Deze toename komt vooral door het langer open blijven staan van schulden bij de belastingdienst. Het aantal huishoudens met schulden die ontstaan zijn door toeslagen, is de afgelopen jaren fors toegenomen. In 2023 was bij 22 procent van de huishoudens met problematische schulden sprake van toeslagen die terugbetaald moesten worden. In 2021 was dat bij 13 procent.

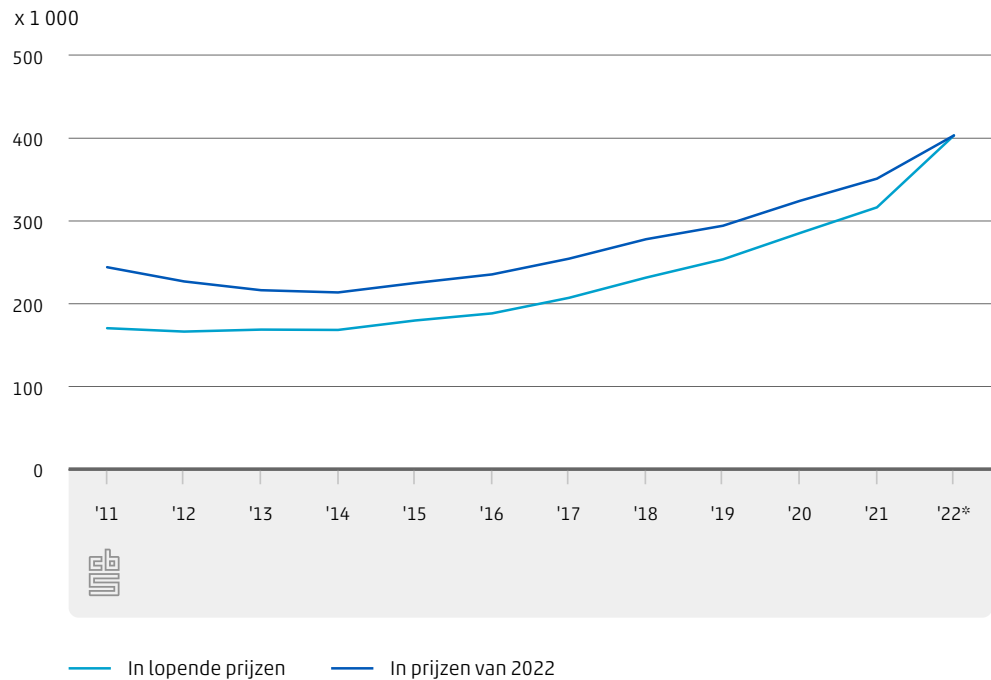
De gemeente Rotterdam heeft in 2023, net als in eerdere jaren, met 17 procent het hoogste percentage huishoudens met problematische schulden. Rotterdam wordt gevolgd door Den Haag en Schiedam (beiden 15 procent). Daarnaast zijn in Zuidoost-Limburg en Oost-Groningen relatief hoge percentages huishoudens met problematische schulden. De gemeenten Rozendaal, Veere en Eersel hebben met een aandeel van rond de 3 procent het laagste percentage huishoudens met problematische schulden.

Weer meer miljonairs

Op 1 januari 2022 had 5 procent van de huishoudens in Nederland een vermogen van 1 miljoen euro of meer. Dat zijn 403 duizend huishoudens, ruim 87 duizend meer dan in 2021. Al sinds 2014 komen er jaarlijks miljonairs bij. In de jaren daarvoor bleef het aantal ongeveer gelijk.

Een miljoen euro heeft in 2022 wel een andere waarde dan in eerdere jaren. Gecorrigeerd voor inflatie was het aantal miljonairs in 2022 bijna twee keer zo groot als in 2014.

5.3.3 Aantal miljonairshuishoudens, 1 januari



Miljonair heeft in doorsnee 1,5 miljoen euro vermogen

Miljonairshuishoudens hadden in 2022 een doorsnee vermogen van 1,5 miljoen euro, dat is bijna 50 duizend euro minder dan een jaar eerder. Niet-miljonairs zagen een toename in het vermogen. Zij hadden in doorsnee 114 duizend euro vermogen in 2022, 38 duizend euro meer dan een jaar eerder.

De meeste miljonairs danken dat aan het bezit van een huis, dat flink in waarde steeg. Er is een groot aantal huishoudens dat hierdoor de grens van net geen miljonair naar net wel miljonair heeft overschreden. Van de miljonairs had twee derde een vermogen tussen de 1 en 2 miljoen euro. Een kwart van de miljonairs had een vermogen tussen de 2 en 5 miljoen euro. Een klein deel van de miljonairs, 2 procent, had een vermogen van 10 miljoen euro of meer.

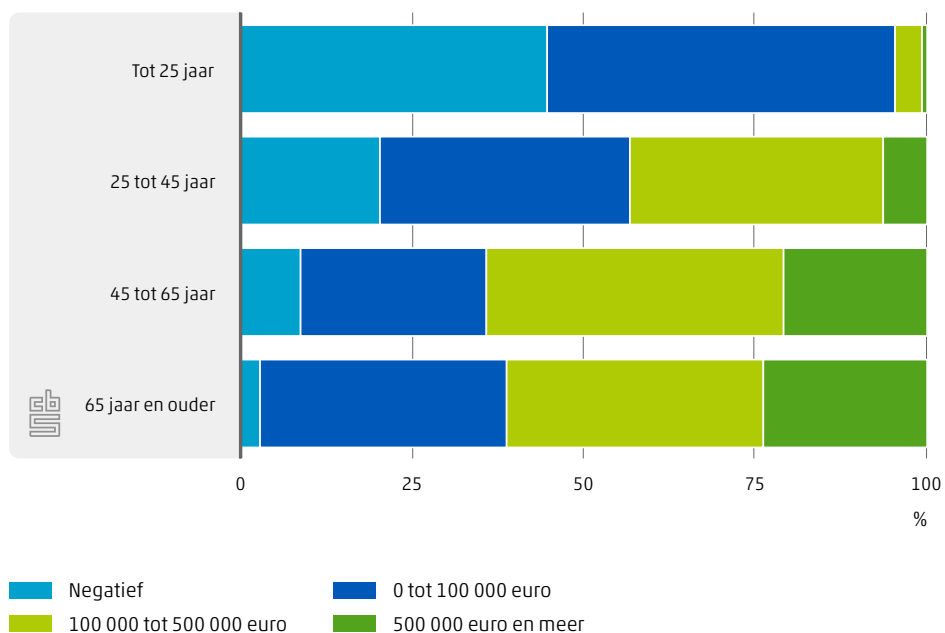
5.4 Vermogen naar kenmerken van huishoudens

Meer vermogen op hogere leeftijd

De levensfase van een huishouden is sterk bepalend voor de omvang van het vermogen. Jonge huishoudens met een hoofdkostwinner tot 25 jaar hebben nauwelijks vermogen. Dat wordt pas opgebouwd in de loop der jaren. De hoogste vermogens zijn dan ook te vinden bij de 65-plussers. Ze bezitten vaak een eigen woning waar nauwelijks of geen hypotheekschuld meer op rust. Begin 2022 bedroeg het doorsnee vermogen van 65-plushuishoudens 246 duizend euro. Van deze groep had 61 procent een vermogen van

meer dan een ton en 24 procent had meer dan een half miljoen. Een negatief vermogen kwam bij 3 procent van de 65-plussers voor. Bij jongeren tot 25 jaar was dat 45 procent.

5.4.1 Vermogen naar leeftijd hoofdkostwinner, 1 januari 2022*



Laagste vermogen bij eenoudergezinnen en bijstandsontvangers

Alleenstaanden hebben duidelijk minder vermogen dan meerpersoonshuishoudens; 18 duizend versus 218 duizend euro in 2022. Eenoudergezinnen waren het minst vermogend: in doorsnee 16 duizend euro. Paren zonder kinderen waren het meest vermogend. Met 252 duizend euro was hun doorsnee vermogen 14 duizend euro hoger dan dat van paren met kinderen (zie [StatLine](#)).

Huishoudens met voornamelijk inkomen als zelfstandige hadden met 306 duizend euro meer vermogen dan werknemershuishoudens en uitkeringsontvangers. Werknemershuishoudens kwamen in doorsnee uit op 125 duizend vermogen. Huishoudens met voornamelijk inkomen uit pensioen zijn eveneens relatief vermogend (251 duizend euro), terwijl huishoudens in de bijstand nauwelijks vermogen hebben (600 euro).

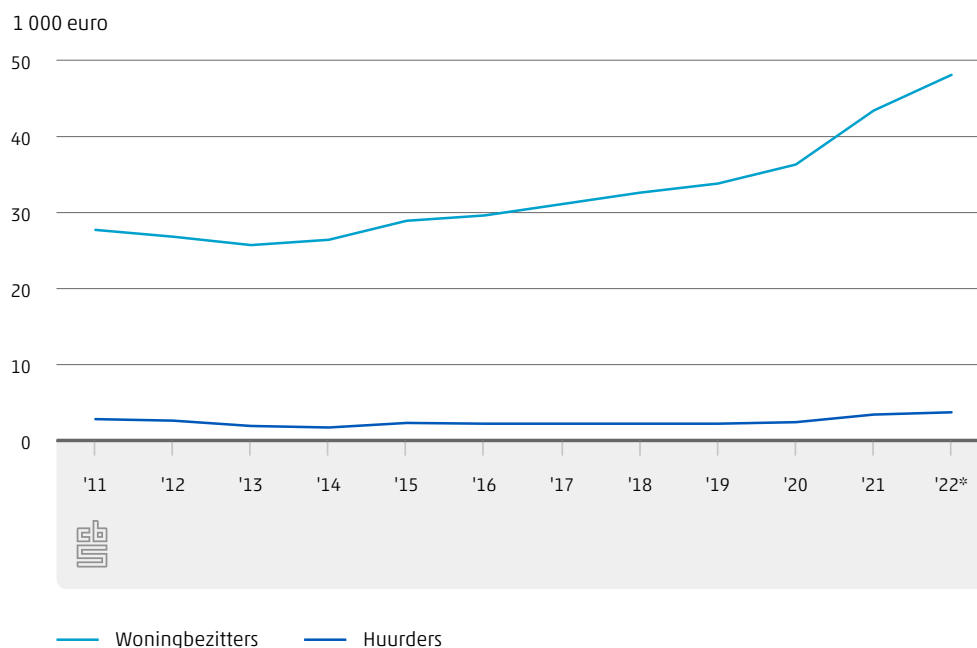
Hoogste inkomensgroep bezit een derde van het totale vermogen

Het doorsnee vermogen loopt op met het stijgen van het inkomen: van duizend euro in de eerste inkomensgroep naar 498 duizend euro in de tiende en hoogste inkomensgroep. Van het totale vermogen van Nederlandse huishoudens was 4 procent in handen van de laagste inkomensgroep, terwijl de hoogste inkomensgroep over 33 procent beschikte.

Woningbezitter meer vermogen dan huurder

Huishoudens met een eigen woning hadden in 2022 een doorsnee vermogen exclusief eigen woning van 48,1 duizend euro. Dat is ruim 44 duizend euro meer dan dat van huishoudens met een huurwoning, hun doorsnee vermogen bedroeg 3,7 duizend euro. Het verschil is afgelopen jaren alleen maar groter geworden. In 2018 bedroeg het verschil in vermogen tussen woningbezitters en huurders nog 30 duizend euro.

5.4.2 Doorsnee vermogen (exclusief eigen woning) van huishoudens, 1 januari



5.5 Regionale vermogensverdeling

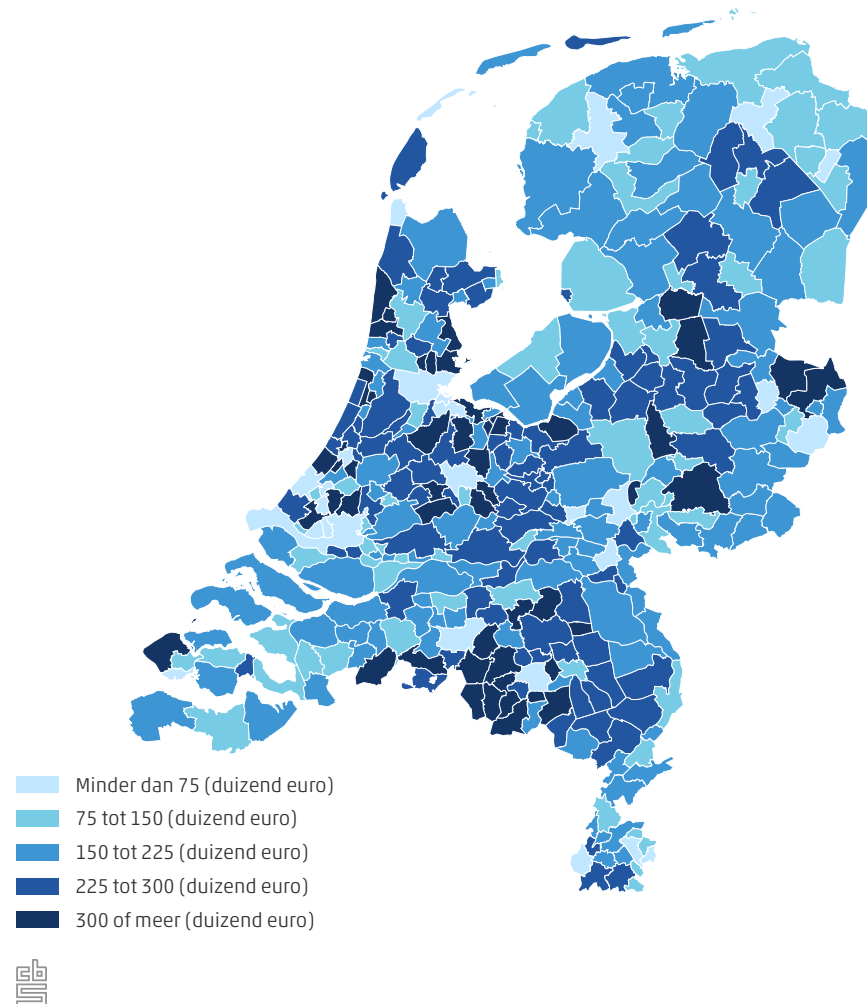
Bloemendaal nog steeds meest vermogend

De Nederlandse gemeente met het hoogste vermogen in 2022 is Bloemendaal in Noord-Holland met een doorsnee vermogen van 663,3 duizend euro. Dat is bijna 5 keer zoveel als het landelijk cijfer van 135,1 duizend euro. Bloemendaal staat al jaren aan kop als meest vermogende gemeente van Nederland. In de top tien van meest vermogende gemeenten staan naast Bloemendaal nog vier gemeenten uit Noord-Holland; Laren, Heemstede, Blaricum en Bergen. Daarnaast behoorden ook Rozendaal, Oegstgeest, Bunnik, Oirschot en Hilvarenbeek tot de tien gemeenten met de hoogste vermogens.

Laagste vermogens in Rotterdam

Huishoudens met het laagste doorsnee vermogen bevinden zich vooral in de grote steden. Het minst vermogend is Rotterdam met een doorsnee vermogen van 11,8 duizend euro. In de grote steden wonen relatief veel jongeren, uitkeringsontvangers en werkenden met weinig inkomen. Deze groepen hebben vaak weinig vermogen.

5.5.1 Doorsnee vermogen van huishoudens, 1 januari 2022*



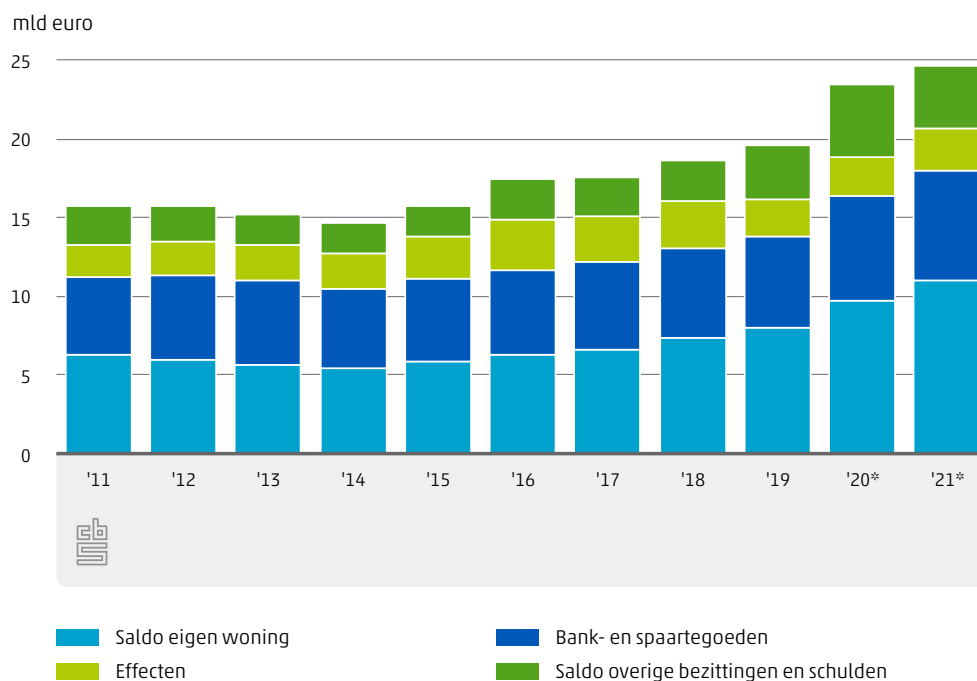
5.6 Nalatenschappen en verkrijgingen

Nagelaten vermogen neemt verder toe

Het nagelaten vermogen (zie kader) van overledenen is in 2021 verder toegenomen. In 2015 was er voor het eerst weer sprake van een stijging na jaren van krimp. Ruim 170 duizend overledenen lieten in 2021 in totaal 24,7 miljard euro aan vermogen na, 10 miljard euro meer dan in 2014. Gecorrigeerd voor inflatie was dit ruim 8 miljard meer dan in 2014.

Het nagelaten vermogen bestaat vooral uit eigen woning en bank- en spaartegoeden. De daling van de huizenprijzen in de jaren 2009–2013 had een drukkend effect op de omvang van de erfenissen in die jaren. Met het economisch herstel vanaf 2014 en de stijging van de waarde van de eigen woning nam ook het nagelaten vermogen weer toe.

5.6.1 Samenstelling nagelaten vermogen



Nalatenschappen en verkrijgingen

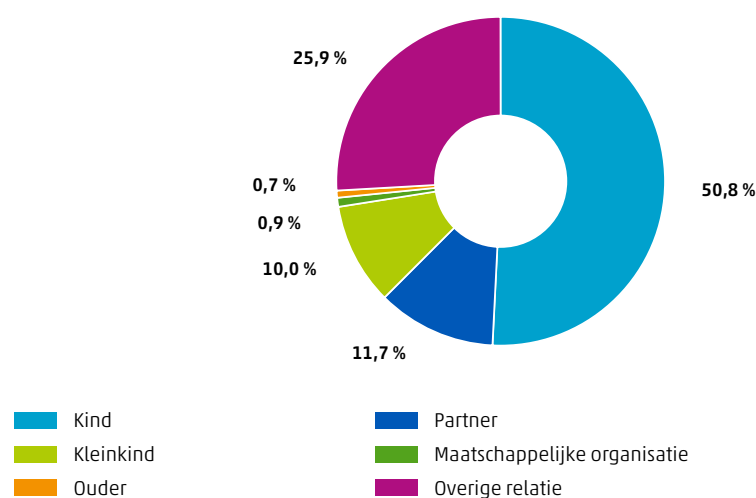
De gegevens over het nagelaten vermogen van overledenen uit de Nederlandse bevolking (inclusief personen in institutionele huishoudens) zijn samengesteld met behulp van verschillende bronnen. Voor ongeveer 41 procent van de overledenen (in 2020) zijn gegevens beschikbaar uit de aangifte erfbelasting van de belastingdienst. De gegevens voor het overige deel van de overledenen worden geraamd op basis van de vermogensgegevens uit het Integraal Inkomens- en Vermogensonderzoek. Voor overledenen met een partner is er vanuit gegaan dat de overledene voor de helft eigenaar was van de vermogensbestanddelen uit de huwelijksgoederengemeenschap. Cijfers over verkrijgingen uit een nalatenschap hebben enkel betrekking op de gegevens uit de erfbelasting, daardoor is voor ongeveer 59 procent van de overledenen (circa 7 miljard euro in 2020) onbekend wie de nalatenschap ontvangen heeft. De cijfers over 2020 en 2021 zijn voorlopig, omdat het een aantal jaren duurt voordat de aangiftes erfbelasting verwerkt en vastgesteld zijn door de belastingdienst. Voor meer informatie zie: [Vermogensoverdrachten \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl).

Kinderen ontvangen het vaakst, partners het meest

In 2021 is voor 232 duizend ontvangers aangifte van een erfenis gedaan met een totale waarde van 15 miljard euro. Hierover werd 1,6 miljard euro erfbelasting afgedragen (zie [StatLine](#)).

Een groot deel van de erfenissen gaat van ouder naar kind, in 2021 was dit 51 procent van het totaal aantal erfenissen. De partner van de overledene was in 12 procent van de erfenissen de ontvanger. 26 procent van de ontvangers heeft een overige relatie met de overledene (ooms, tantes, neven, nichten of anderen met een niet-familiale band). Een klein deel (1 procent) van de erfenissen gaat naar maatschappelijke organisaties.

5.6.2 Ontvangers van erfenissen naar relatie met overledene, 2021*



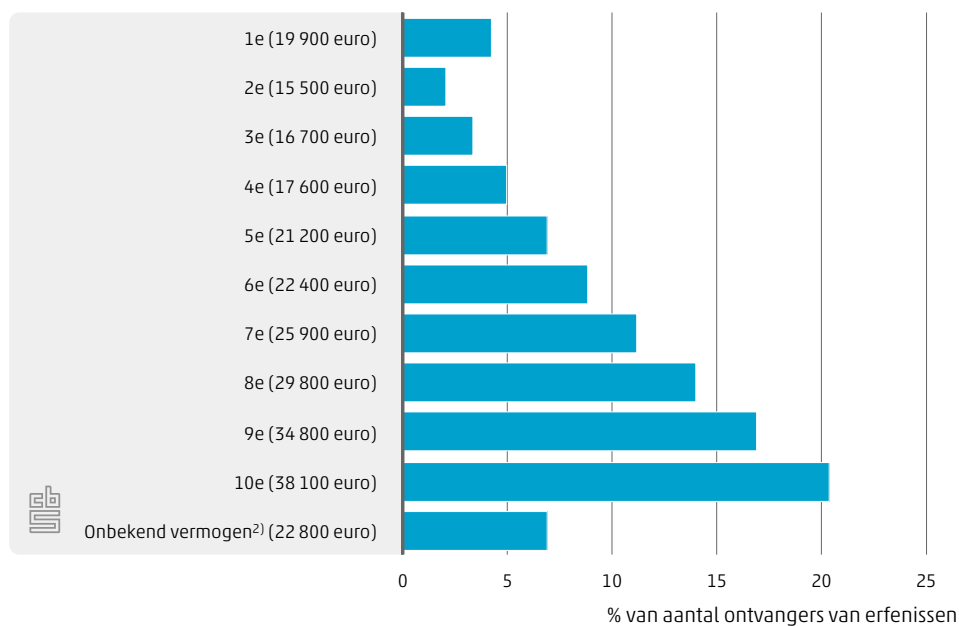
Na de partner met een netto erfenis van in doorsnee 84 duizend euro in 2021, ontvingen kinderen van overledenen in doorsnee het hoogste bedrag (zie [StatLine](#)). In 2021 was dat netto 36 duizend euro. Overige ontvangers kregen in doorsnee bijna 8 duizend euro na afdracht van erfbelasting. De belastingdruk is aanzienlijk hoger voor overige ontvangers dan voor partners en kinderen, omdat zij een veel lagere vrijstellingsgrens kennen en een hoger belastingtarief. Maatschappelijk organisaties betalen geen belasting over ontvangen erfenissen. In 2021 bedroeg het doorsnee ontvangen bedrag van maatschappelijke organisaties 18,5 duizend euro.

Vermogenden ontvangen vaker erfenis

Relatief veel ontvangers van een erfenis maken deel uit van huishoudens in de hogere vermogensgroepen: 20,4 procent van het aantal erfenissen ging in 2021 naar personen in de hoogste vermogensdecielgroep, 2,2 procent naar de hoogste percentielgroep en 0,2 procent naar de hoogste promillegroep.

Het doorsnee ontvangen nettobedrag kwam uit op 26 duizend euro. De hoogste drie decielgroepen van de vermogensverdeling kregen meer. Ontvangers van erfenissen die tot de tiende decielgroep behoren ontvingen 38 duizend euro.

5.6.3 Ontvangers van erfenissen naar vermogensgroepen¹⁾, 2021*



¹⁾ Tussen haakjes staat het mediaan ontvangen bedrag per vermogensgroep.

²⁾ Dit betreft onder andere niet-natuurlijke personen en personen die in het buitenland wonen.

5.7 Schenkingen

Ruim 6 miljard euro geschonken in 2021

In 2021 was de totale netto waarde van alle geregistreerde schenkingen 6,2 miljard euro. Dit is het totaalbedrag van bijna 90 duizend schenkingen, waarbij bedrijfsopvolgingen niet meetellen (zie kader). Schenkingen vinden vooral plaats van ouder naar kind. In 2021 ging het om 5,8 miljard euro. Het grootste deel daarvan betrof niet-eenmalige schenkingen waarop de reguliere (jaarlijkse) vrijstelling van toepassing was.

Ruim 1,6 miljard euro werd in 2021 geschonken ten behoeve van de eigen woning. In 2013 en 2014 was het aandeel van de schenkingen waarop de verhoogde vrijstelling voor woningen van toepassing was veel groter. Toen werd er respectievelijk 2,9 miljard en 7,0 miljard euro geschonken ten behoeve van de eigen woning. In 2017 werd de extra verhoogde vrijstelling van een ton, na een onderbreking van twee jaren, opnieuw geïntroduceerd. Sindsdien is er veel minder gebruik van gemaakt. Met ingang van 2024 vervalt deze vrijstelling.

Schenkingen

Aangifte schenkbelasting voor een reguliere jaarlijkse schenking (bijvoorbeeld van ouder op kind) is verplicht indien het geschonken bedrag boven de jaarlijkse vrijstellingsgrens uitkomt. Voor 2021 was de vrijstellingsgrens voor een reguliere (jaarlijkse) schenking van ouder op kind 6 604 euro, en voor overige relaties 3 244 euro. Ligt het geschonken bedrag van de reguliere jaarlijkse schenking op of onder de vrijstellingsgrens dan hoeft er geen

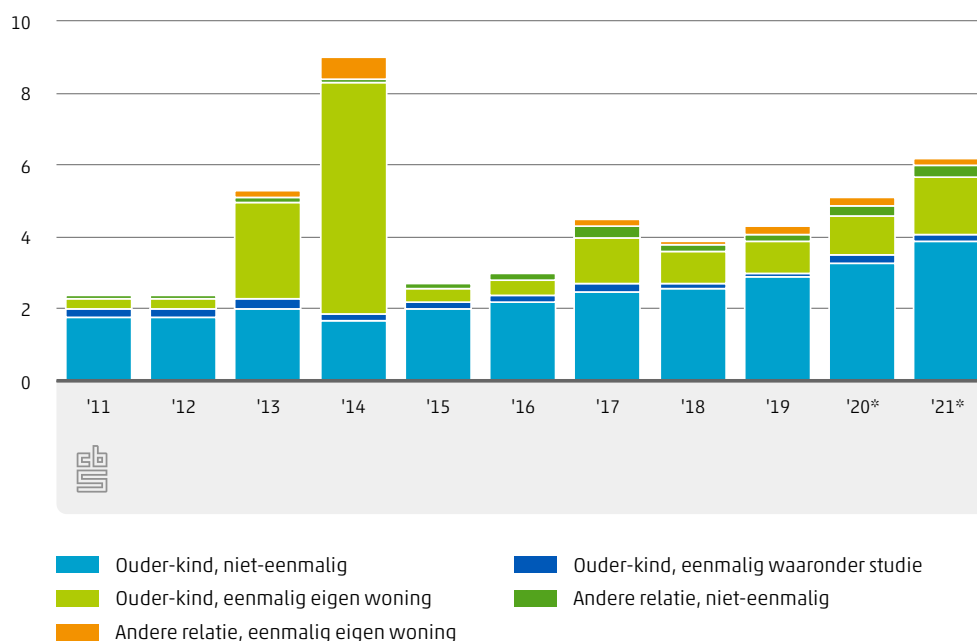
aangifte te worden gedaan. Daarnaast kan er eenmalig een extra schenking gedaan worden. Voor schenkingen volgens de eenmalige (extra) verhoogde vrijstelling (bijvoorbeeld ten behoeve van een eigen woning), dient de vrijstelling aangevraagd te worden en is aangifte dus verplicht. Ook als het geschonken bedrag lager is dan de geldende vrijstellingsgrens dient men aangifte te doen. In 2021 bedroeg de eenmalig verhoogde vrijstelling 26 881 euro, de eenmalig extra verhoogde vrijstelling voor een studie 55 996 euro, en kon er 105 302 euro belastingvrij geschonken worden ten behoeve van een eigen woning.

De gepresenteerde cijfers hebben uitsluitend betrekking op de geregistreeerde schenkingen exclusief de schenkingen die vallen onder de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR). Hoewel geregistreeerde schenkingen in principe schenkingen betreffen waarvoor aangifte verplicht is, komt het voor dat er aangifte wordt gedaan over schenkingen waarop de reguliere vrijstelling van toepassing is maar met bedragen op of onder de vrijstellingsgrens. In 2021 ging het om een bedrag van 12 miljoen euro. Het totaalbedrag aan niet-eenmalige schenkingen waarop de reguliere vrijstelling van toepassing was, wordt substantieel onderschat vanwege het ontbreken van aangifteverplichting bij een bedrag op of onder het vrijstellingsbedrag.

Omdat de belastingtechnische afwikkeling van schenkingen drie jaar duurt, zijn er geen recentere gegevens dan 2021 voorhanden.

5.7.1 Netto schenkbedrag naar type schenking

totaal (mld euro)

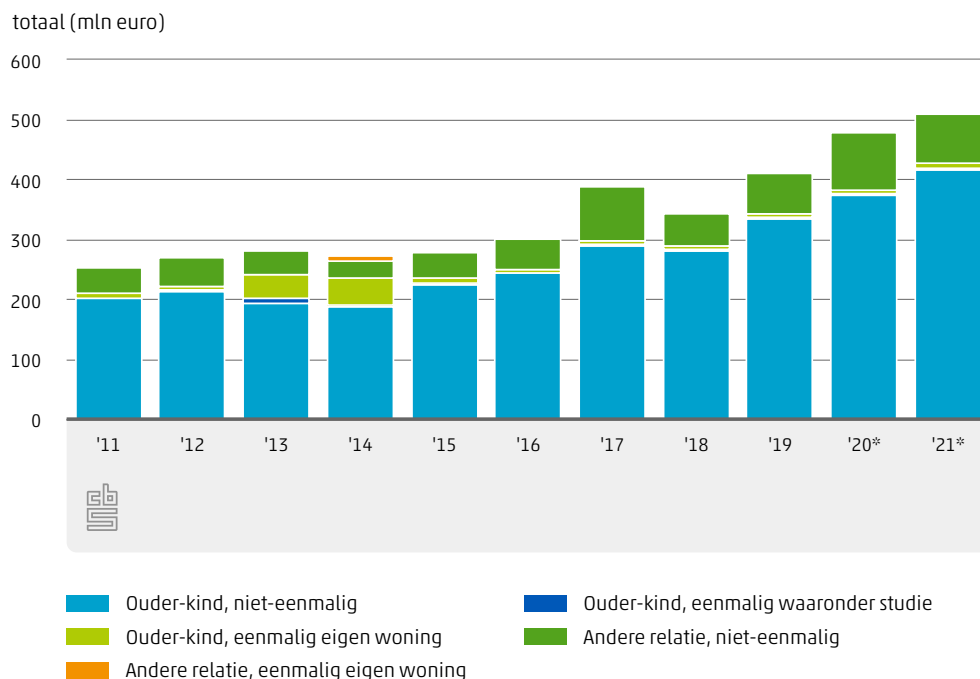


Meer dan half miljard aan schenkbelasting geïnd

In 2021 werd er in totaal 511 miljoen euro aan schenkbelasting betaald. Dat is een verdubbeling ten opzichte van 2011. De meeste belasting wordt geïnd over schenkingen waarop de reguliere vrijstelling van toepassing was. Over de schenkingen ten behoeve van de eigen woning wordt weinig belasting geheven, omdat er meestal minder dan het

vrijgestelde bedrag wordt geschonken. In 2013 en 2014 leverden deze schenkingen respectievelijk ruim 40 en 50 miljoen euro aan belasting op.

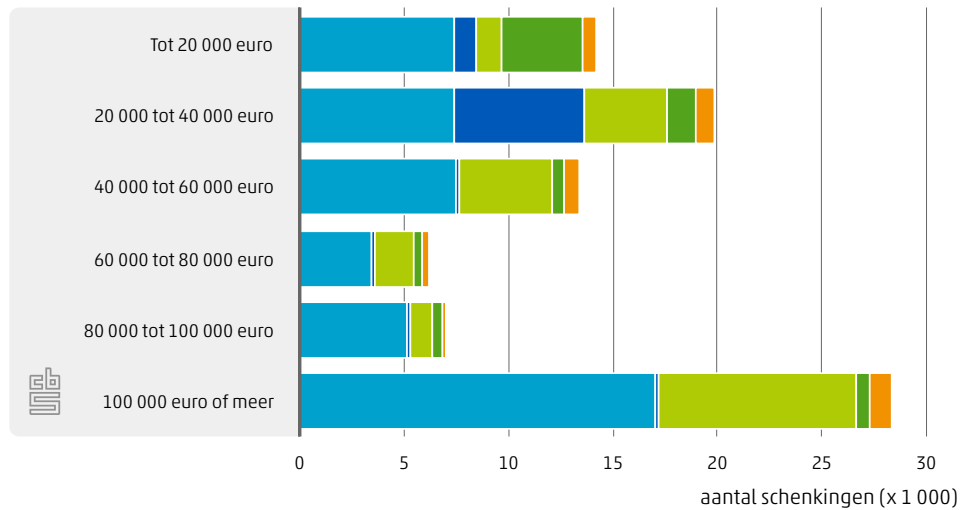
5.7.2 Belasting naar type schenking



1 op de 3 schenkingen van minstens een ton

In 2021 had bijna 1 op de 3 geregistreerde schenkingen een waarde van minimaal een ton. Meestal betrof dit een niet-eenmalige schenking waarop de reguliere vrijstelling van toepassing was. Ouders schonken volgens de eenmalige vrijstelling voor een dure studie bijna 8 duizend keer aan hun kind, meestal een bedrag van 20 tot 40 duizend euro. De gemiddelde netto waarde van een schenking is afgelopen jaren fors gegroeid. Het bedrag dat ouders hun kind schonken volgens de reguliere vrijstelling is gegroeid van gemiddeld 55,7 duizend euro in 2011 tot 81,9 duizend euro in 2021. Voor een eigen woning schonken ouders ook steeds hogere gemiddelde bedragen aan hun kinderen: 52,5 duizend euro in 2011 tegen 74,7 duizend euro in 2021.

5.7.3 Schenkingen naar grootte van het schenkbedrag, 2021*



- Ouder-kind, niet-eenmalig
- Ouder-kind, eenmalig waaronder studie
- Ouder-kind, eenmalig eigen woning
- Andere relatie, niet-eenmalig
- Andere relatie, eenmalig eigen woning

5.8 Literatuur

CBS (2024). [Prijzen koopwoningen in februari ruim 4 procent hoger dan jaar eerder](#). CBS-nieuwsbericht, 22 maart.

6 Welvaart van werkenden

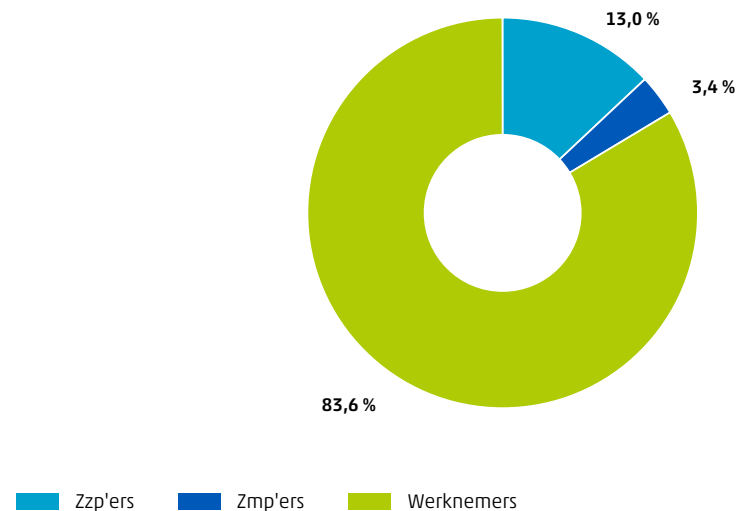
Er komen steeds meer zelfstandigen, vooral zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) zijn al enige jaren in opmars. Maar hoe ging dat in 2022? Hoe hoog was het inkomen van zzp'ers en zelfstandigen met personeel (zmp'ers) toen vergeleken met dat van werknemers? En wat was het vermogen van werkenden? In dit hoofdstuk is behalve voor de hele groep zelfstandigen ook speciale aandacht voor directeur-grotaandeelhouders.

6.1 Werknemers en zelfstandigen

Meeste werkenden zijn werknemers

Werknemers zijn veruit de grootste groep werkenden (zie kader). Van de ruim 8,2 miljoen mensen van 15 tot 75 jaar met vooral inkomen uit werk was voor bijna 84 procent in 2022 loon als werknemer de voornaamste inkomensbron. Voor 13 procent waren dat vooral inkomsten als zelfstandige zonder personeel en voor ruim 3 procent als zelfstandige met personeel.

6.1.1 Samenstelling werkenden, 2022*



In totaal waren er bijna 1,4 miljoen zelfstandigen in 2022: bijna 1,1 miljoen zzp'ers en ruim 283 duizend zmp'ers. Onder alle zelfstandigen waren er bijna 244 duizend directeur-grotaandeelhouders, van wie de meesten (64 procent) geen personeel in dienst hadden.

Werkenden

Onder werkenden worden in deze publicatie werknemers, zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) en zelfstandigen met personeel (zmp'ers) van 15 tot 75 jaar verstaan. Of iemand tot een van deze drie categorieën behoort, wordt bepaald door de voornaamste inkomensbron gedurende het jaar. Dit betekent dat iemand die bijvoorbeeld vooral inkomen uit loon heeft en dus als werknemer wordt beschouwd, daarnaast in een jaar ook andere inkomensbronnen kan hebben, zoals een arbeidsongeschiktheidsuitkering of winst als zelfstandig ondernemer.

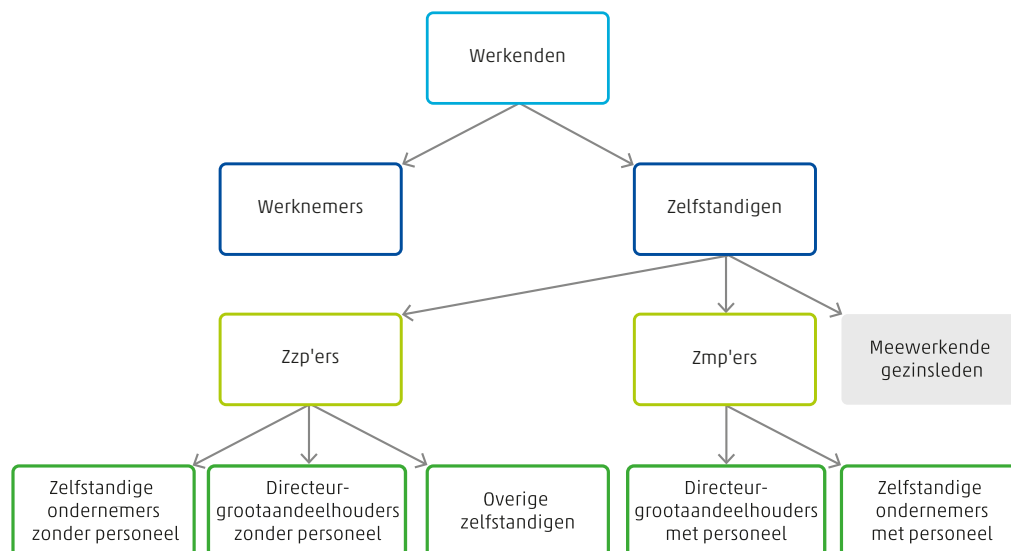
Een *zelfstandige* is een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico:

- In een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer).
- Als directeur-groootaandeelhouder (dga). Voor dga's geldt weliswaar dat zij net als werknemers loon ontvangen, maar wel van het eigen bedrijf. Daarmee zijn de positie en verantwoordelijkheden in het bedrijf vergelijkbaar met die van andere zelfstandigen.
- In het bedrijf of de praktijk van een gezinslid (meewerkend gezinslid).
- Als overige zelfstandige (personen met inkomen uit overige arbeid, freelancers en alfhulpen).

De zelfstandigen worden verder onderverdeeld in zelfstandigen zonder personeel, zelfstandigen met personeel en meewerkende gezinsleden.

- Een *zelfstandige zonder personeel* is een zelfstandig ondernemer zonder personeel, een directeur-groootaandeelhouder zonder personeel, of een overige zelfstandige. De overige zelfstandigen hebben in principe geen bedrijf en hebben daarmee niemand in dienst.
- Een *zelfstandige met personeel* is een zelfstandig ondernemer met personeel of een directeur-groootaandeelhouder met personeel.
- *Meewerkende gezinsleden* vormen een aparte categorie binnen de zelfstandigen. Het zijn personen die arbeid verrichten, niet op basis van een expliciete arbeidsovereenkomst, in het bedrijf of de praktijk van de partner of de ouders. Meewerkende gezinsleden worden in dit hoofdstuk niet meegenomen. Het gaat om een kleine groep van 20 duizend personen, voornamelijk vrouwelijke partners (zie [StatLine](#)).

Werkenden

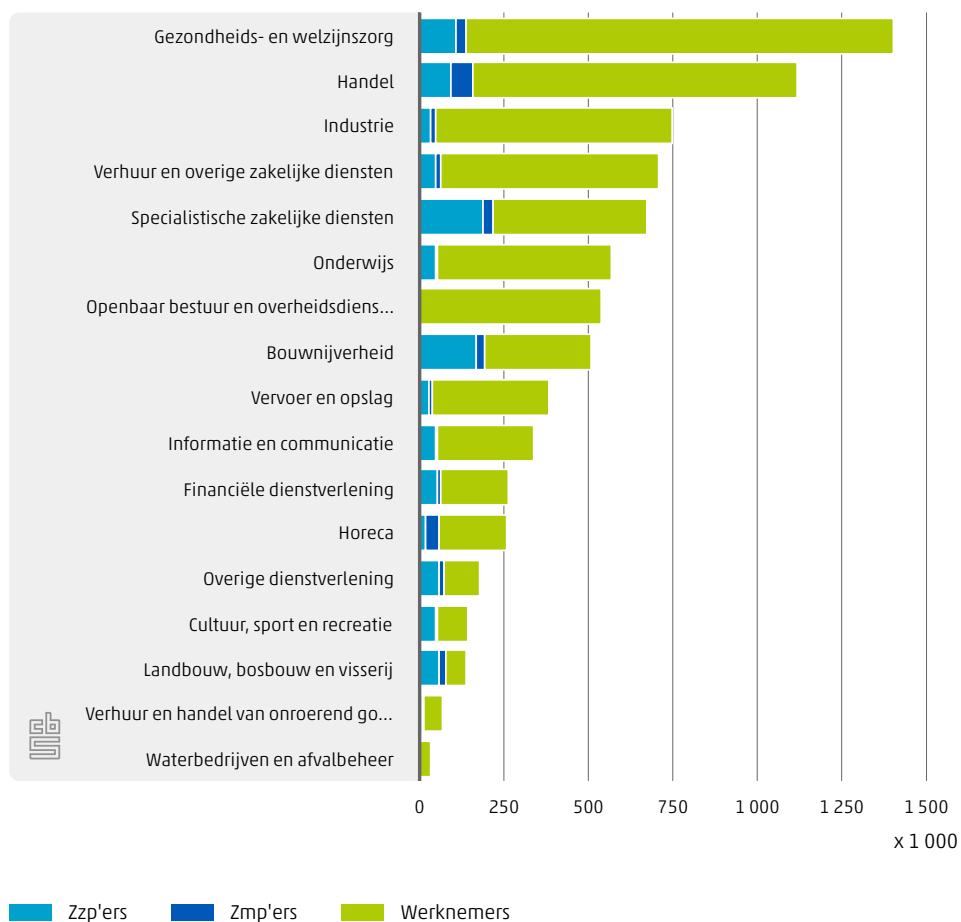


De voorlopige inkomensgegevens van zelfstandigen zijn voor ongeveer een derde deel gebaseerd op waarnemingen en voor de rest op bijschattingen. Daardoor zijn de (op het moment van samenstellen van deze publicatie) nieuwste, voorlopige 2022-cijfers van zelfstandigen minder zuiver dan de definitieve cijfers voor 2021.

Relatief veel zzp'ers in de bouw en de zakelijke dienstverlening

De grootste groep zzp'ers was in 2022 werkzaam in de specialistische zakelijke dienstverlening, op de voet gevolgd door de bouwnijverheid. Ook in de twee qua omvang grootste sectoren, de gezondheids- en welzijnszorg en de handel, werkten verhoudingsgewijs veel zzp'ers. De handel was ook de sector waar de meeste zmp'ers opereerden, gevolgd door de horeca. In de sectoren openbaar bestuur en overheidsdiensten, en waterbedrijven en afvalbeheer waren nauwelijks zelfstandigen te vinden.

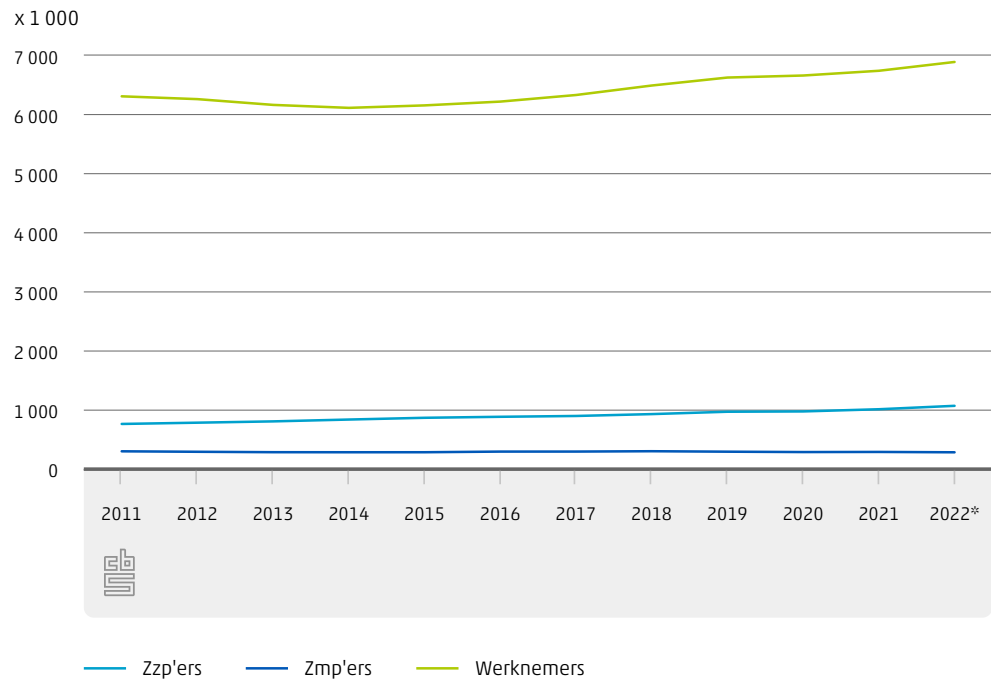
6.1.2 Werkenden per bedrijfstak, 2022*



Groei aantal zzp'ers en werknemers in 2022

Sinds 2011 groeit het aantal zelfstandigen zonder personeel vrijwel voortdurend. Hun aantal liep op van bijna 763 duizend in 2011 naar ruim 1 miljoen in 2021 en bijna 1,1 miljoen in 2022. Alleen in coronajaar 2020 stagneerde de groei. Dat kwam door een daling van de groep overige zelfstandigen die, anders dan zelfstandig ondernemers, geen recht hadden op coronasteun (CBS, 2022). Het aantal werknemers daalde tussen 2011 en 2014 tijdens de economische crisis, maar sindsdien zitten de aantallen weer in de lift. Ook in 2021 en 2022 groeide het aantal werknemers, naar ruim 6,7 miljoen in 2021 en bijna 6,9 miljoen in 2022. Het aantal zmp'ers daalde juist in 2022, in lijn met een dalende trend die in 2019 werd ingezet.

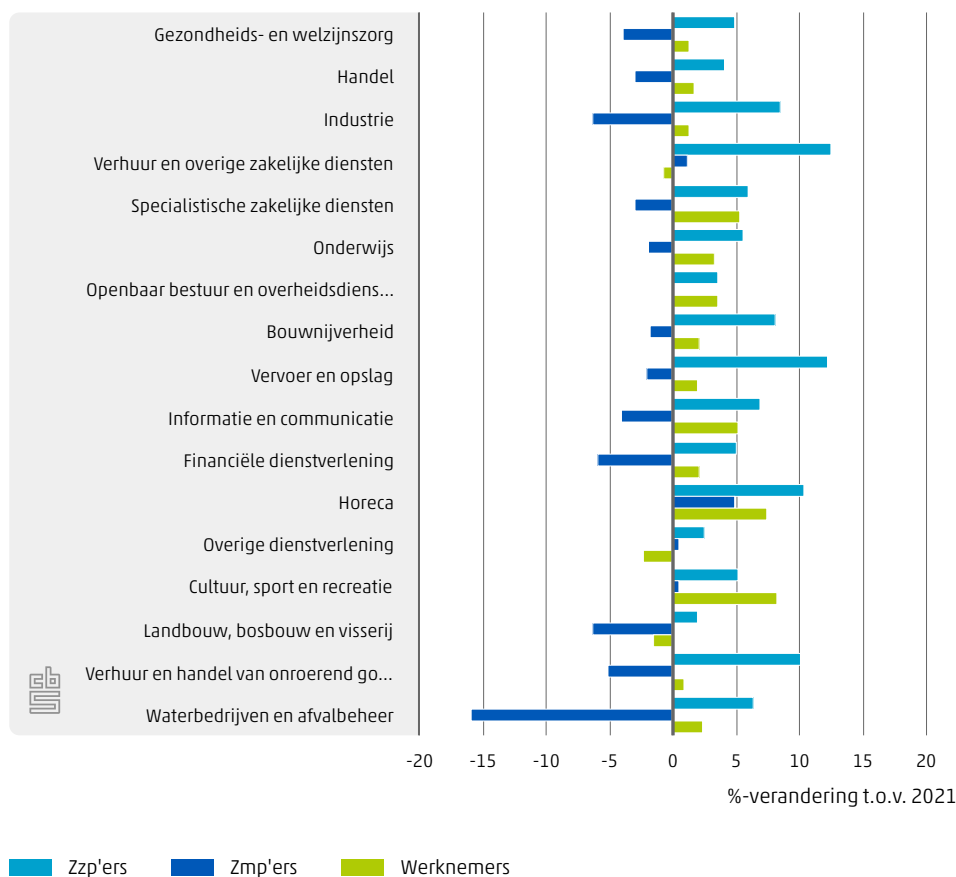
6.1.3 Aantal werkenden



Sterke groei in de horeca

Tijdens de coronapandemie werd onder andere de horeca sterk getroffen door lock-downs en liepen de aantallen zelfstandigen en werknemers terug (CBS, 2022). Tussen 2021 en 2022 zijn de aantallen zzp'ers, zmp'ers en werknemers in de horeca weer met achtereenvolgens 10 procent (zzp'ers), 5 procent (zmp'ers) en 7 procent (werknemers) gestegen. Het aantal zzp'ers groeide ook sterk in de verhuur en overige zakelijke dienstverlening, in het vervoer en de opslag, en in de verhuur en handel van onroerend goed. Onder zmp'ers was er, naast de stijging in de horeca, in veel sectoren een daling te zien, vooral bij de waterbedrijven en het afvalbeheer. Het aantal werknemers steeg, naast de horeca, vooral in de cultuur, sport en recreatiesector.

6.1.4 Aantal werkenden per bedrijfstak¹⁾, 2022*



¹⁾ De bedrijfstakken zijn hier aflopend naar omvang gerangschikt.

6.2 Inkomen van werknemers en zelfstandigen

Zelfstandigen met personeel hebben hoogste inkomen

In 2022 bedroeg het doorsnee persoonlijk primair inkomen (dat is het bruto jaarinkomen uit werk) van werkenden 49,2 duizend euro. Zelfstandigen met personeel hadden met 62,1 duizend euro het hoogste doorsnee inkomen. Op de tweede plek stonden de werknemers met 50,0 duizend euro. De zzp'ers sloten de ranglijst met een doorsnee inkomen van 38,6 duizend euro. Een werknemer kan naast inkomen uit loon ook inkomsten als zelfstandige hebben, of andersom. Deze inkomsten zijn bij het primair inkomen meegerekend.

De verschillen in inkomen keren terug in de armoederisico's van zzp'ers, zmp'ers en werknemers. Het risico was met bijna 6 procent in 2022 het hoogst bij zzp'ers. Bij zmp'ers was het de helft, en bij werknemers een zesde. In Armoede en sociale uitsluiting 2023 (CBS, 2023) komen de armoederisico's van groepen werkenden uitgebreid aan bod.

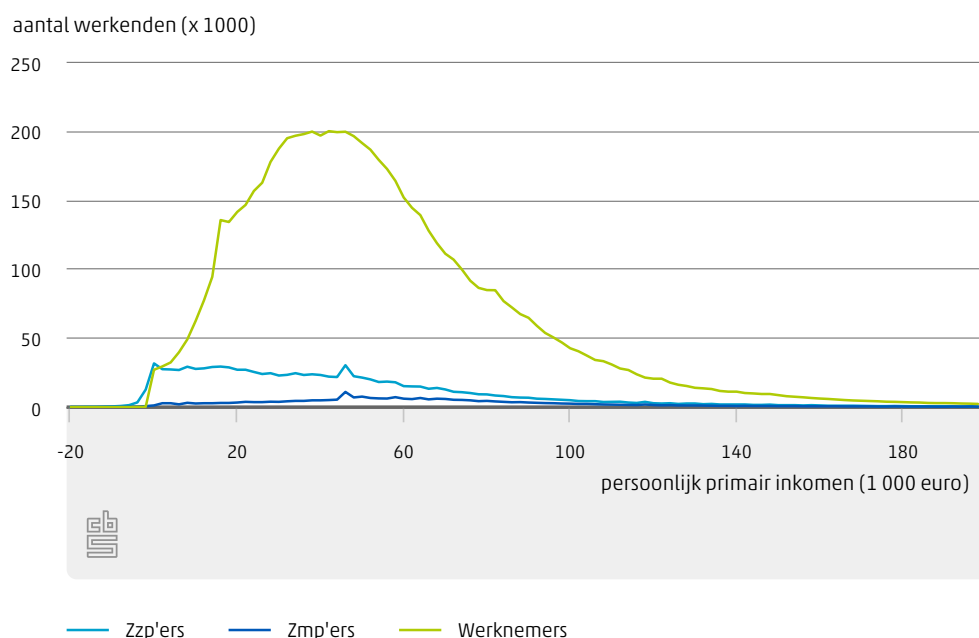
Inkomen zelfstandigen schever verdeeld dan bij werknemers

De verdeling van het primair inkomen van beide groepen zelfstandigen is duidelijk schever dan die van het inkomen van werknemers. Vrijwel geen enkele werknemer had in 2022 een negatief inkomen, terwijl 22 duizend zelfstandigen dat wel hadden. Dit zijn zelfstandigen die verlies hebben geleden, zzp'ers verhoudingsgewijs iets vaker dan zmp'ers. Aan de andere kant van de verdeling hadden van elke 100 zmp'ers er bijna 4 een inkomen van minimaal twee ton, tegen ongeveer 1 zzp'er en 1 werknemer.

Bij de inkomensverdeling van zzp'ers ligt het zwaartepunt lager dan bij werknemers en zmp'ers. Dat komt doordat een relatief groot deel van de zzp'ers een klein inkomen heeft, veelal gaat het dan om vrouwelijke partners van de hoofdkostwinner in het gezin (zie [StatLine](#)).

De kleine piek rond 46 duizend euro¹⁾ bij zowel zzp'ers als zmp'ers weerspiegelt het grote aandeel dga's in deze groep die het wettelijk verplichte gebruikelijke loon aan zichzelf uitbetalen.

6.2.1 Verdeling persoonlijk primair inkomen¹⁾, 2022*



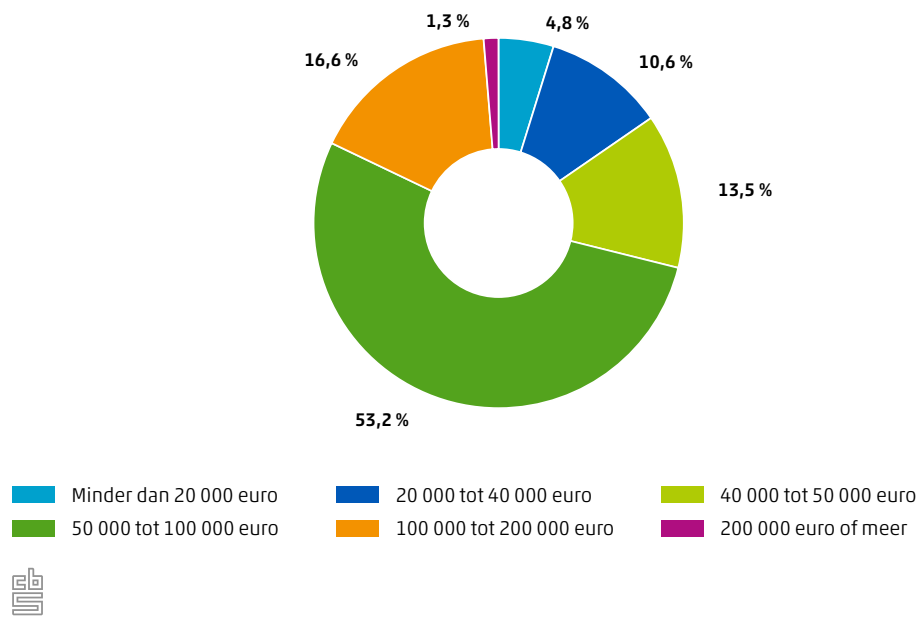
¹⁾ Aantal werkenden per inkomensklasse met een breedte van 2 duizend euro.

Helft dga's heeft inkomen tussen 50 en 100 duizend euro

Het inkomen van de bijna 244 duizend dga's bedroeg in doorsnee 66,0 duizend euro in 2022. Meer dan de helft van de dga's had een inkomen tussen 50 en 100 duizend euro. Ook een inkomen tussen 40 en 50 duizend euro kwam relatief vaak voor (14 procent), evenals een inkomen tussen 100 en 200 duizend euro (17 procent). Ruim 1 op de 100 dga's had een inkomen van twee ton of meer.

¹⁾ Het gebruikelijk loon was 48 duizend euro in 2022. Doordat het inkomen bij de meerderheid van de zelfstandigen geschat is met 2021-gegevens (zie paragraaf 6.1), ligt de piek hier bij het gebruikelijk loon van 2021.

6.2.2 Dga's naar klassen persoonlijk primair inkomen, 2022*

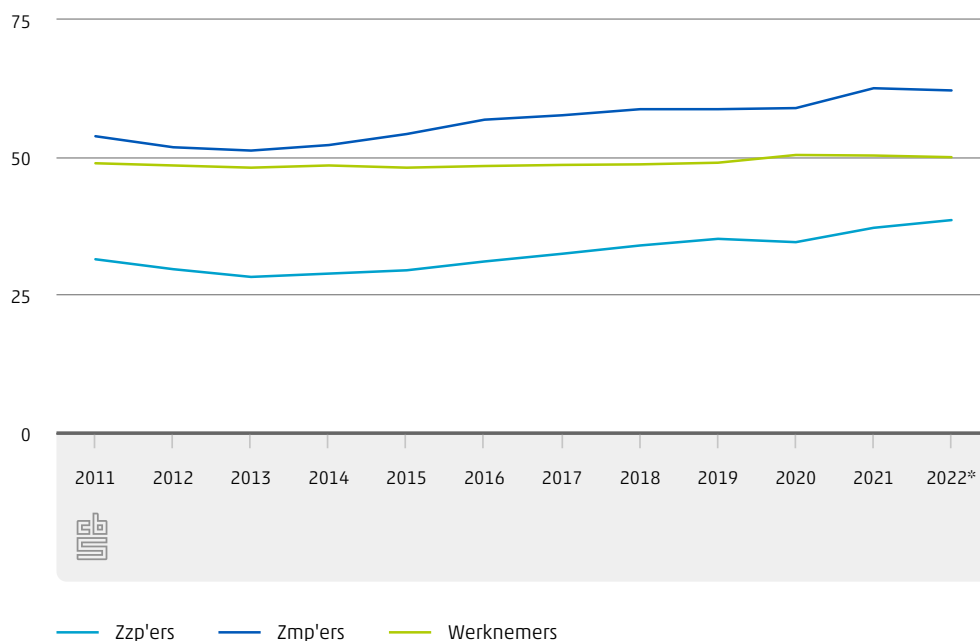


Inkomen werknemers loopt terug in 2022

Het doorsnee primair inkomen van werknemers is, na correctie voor de prijsontwikkeling (zie hoofdstuk 1), opvallend stabiel gebleven tussen 2011 en 2019. Na een toename in coronajaar 2020, viel het inkomen van werknemers in 2022 terug ten opzichte van 2021, wat te maken heeft met de sterk gestegen inflatie. Het inkomen van zmp'ers in 2022 veranderde nauwelijks ten opzichte van een jaar eerder. Anders dan bij werknemers en zmp'ers nam het inkomen van zzp'ers licht toe van 2021 op 2022.

6.2.3 Mediaan persoonlijk primair inkomen

1 000 euro (prijspeil 2022)



Steeds minder zelfstandigen verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid

In tegenstelling tot werknemers zijn zelfstandigen zelf verantwoordelijk voor verzekering tegen arbeidsongeschiktheid en voor pensioenopbouw (via lijfrente). Het aandeel zelfstandigen met een arbeidsongeschiktheidsverzekering (aov) is echter laag en is de afgelopen jaren steeds verder afgenomen. In 2022 verzekerde 16 procent van de bijna 1,1 miljoen zzp'ers zich tegen arbeidsongeschiktheid. In 2011 betaalde nog ruim 23 procent van de zzp'ers premie voor een aov. Zmp'ers verzekeren zich vaker tegen arbeidsongeschiktheid: 28 procent in 2022. Ook dit aandeel is gedaald.

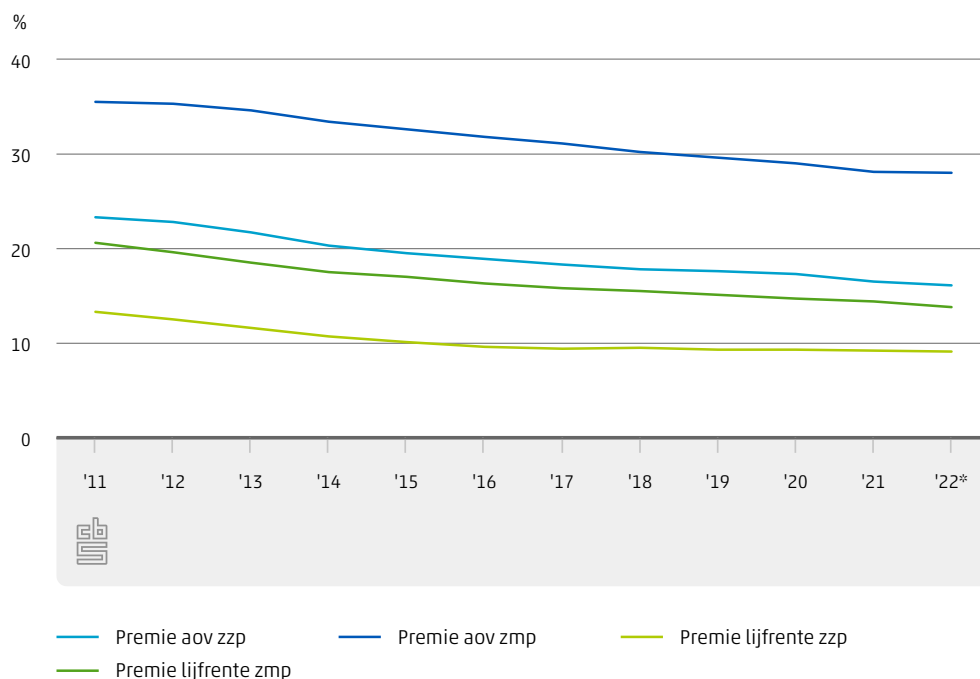
Met name jonge zzp'ers verzekeren zich minder tegen arbeidsongeschiktheid. In 2022 betaalde 5 procent van de zzp'ers tot 25 jaar een premie aov, tegen 18 procent in 2011. In de groep zzp'ers van 25 tot 45 jaar is dit aandeel gedaald van 28 procent naar 17 procent. De groep zzp'ers van 45 tot 65 jaar was in 2022 vrijwel even vaak verzekerd als in 2011; in beide jaren was dat ongeveer een vijfde van hen.

In bijna alle sectoren is het aandeel zzp'ers met een aov in de periode 2011–2022 gedaald. De daling was het grootst in de bouw en in de cultuur, recreatie en overige diensten. Het aandeel verzekerde zzp'ers in de bouw is meer dan gehalveerd: van 43 procent in 2011 naar 20 procent in 2022. In de financiële dienstverlening was de daling het kleinst.

Behalve minder verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid, sparen zelfstandigen ook minder voor hun pensioen. In 2022 betaalde 9 procent van de zzp'ers een premie voor een lijfrenteverzekering, tegen 14 procent van de zmp'ers. In 2011 was dit nog 13 procent versus 21 procent. Een belangrijk deel van de pensioenvoorziening van zelfstandigen zit

mogelijk in het ondernemingsvermogen. Als de eigen onderneming wordt verkocht, kan via een lijfrente eenmalig een groot bedrag worden ingelegd voor het pensioen.

Zelfstandigen met premie aov en lijfrente

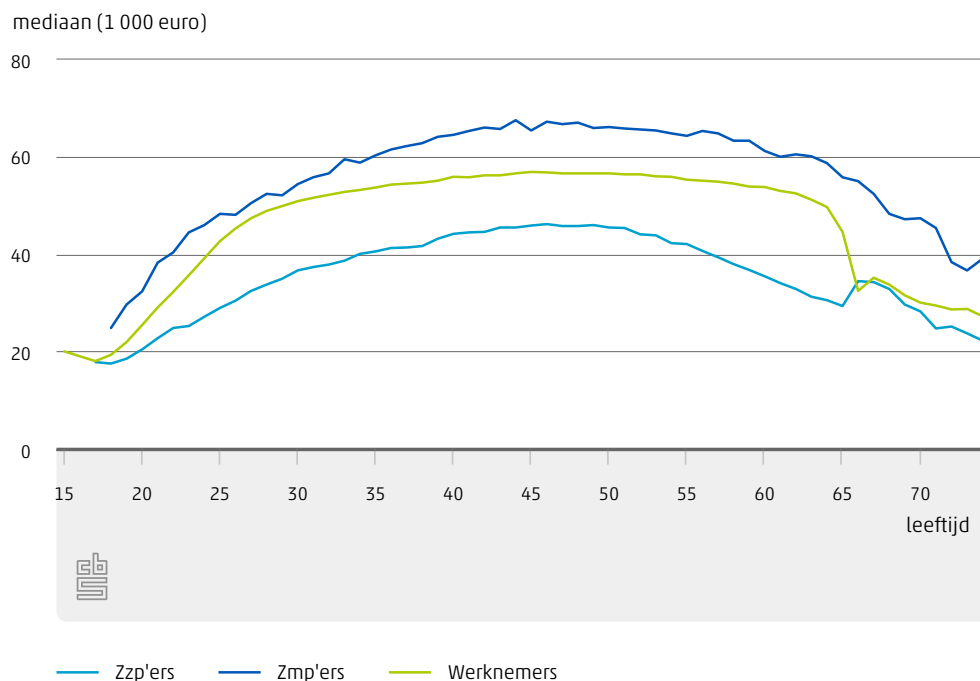


6.3 Inkomen van groepen werknemers en zelfstandigen

Inkomen piekt rond de 45 jaar

Het doorsnee primair inkomen van werkenden kent naar leeftijd een specifiek verloop. De piek ligt rond de 45 jaar, zowel voor werknemers als voor zelfstandigen. Bij werknemers en zmp'ers is er rond de 25 jaar, een sterkere stijging te zien dan bij zzp'ers. Ook is er bij werknemers rond de 65 jaar een sterkere daling te zien dan bij zelfstandigen. In de loop van het 65^{ste} levensjaar gaan steeds meer werknemers met pensioen. Zij hebben hierdoor maar een deel van het jaar inkomen uit werk en dat werkt dempend op het doorsnee verdiende inkomen van 65-jarigen. Daarentegen werken zelfstandigen doorgaans langer door (CBS, 2024).

6.3.1 Persoonlijk primair inkomen werkenden, 2022*

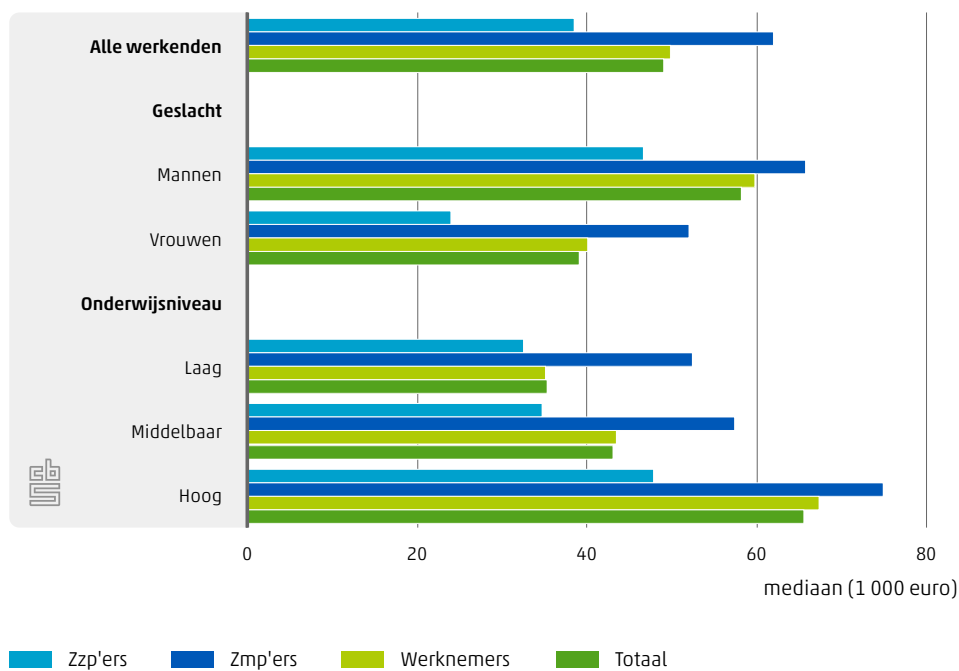


Inkomenskloof werkende mannen en vrouwen

Werkende mannen van 15 tot 75 jaar hebben een hoger doorsnee inkomen dan dito vrouwen: in 2022 was dat 58,4 duizend tegen 39,3 duizend euro. Met name onder zzp'ers was het verschil groot. Het verschil in inkomen tussen mannen en vrouwen is vooral een gevolg van het hoge aandeel vrouwen dat in deeltijd werkt. Zo had in de leeftijd van 15 tot 75 jaar bijna 7 van de 10 werkende vrouwen een deeltijdbaan in 2022, tegen 3 van de 10 werkende mannen (zie [StatLine](#)). Onder vrouwen hebben zmp'ers een gemiddeld langere werkweek dan werknemers en zzp'ers (zie [StatLine](#)), wat tot uitdrukking komt in hun inkomen.

Hoogopgeleide werkenden hebben in doorsnee meer inkomen dan lager opgeleiden. In 2022 bedroeg het mediane primair inkomen van hoogopgeleide werkenden 66 duizend euro. Het inkomen van de middelbaar opgeleiden was met 43 duizend euro een stuk lager; de laagopgeleide werkenden zaten daar met 36 duizend euro nog verder onder. Alleen bij zzp'ers is er weinig verschil tussen laag en middelbaar opgeleiden.

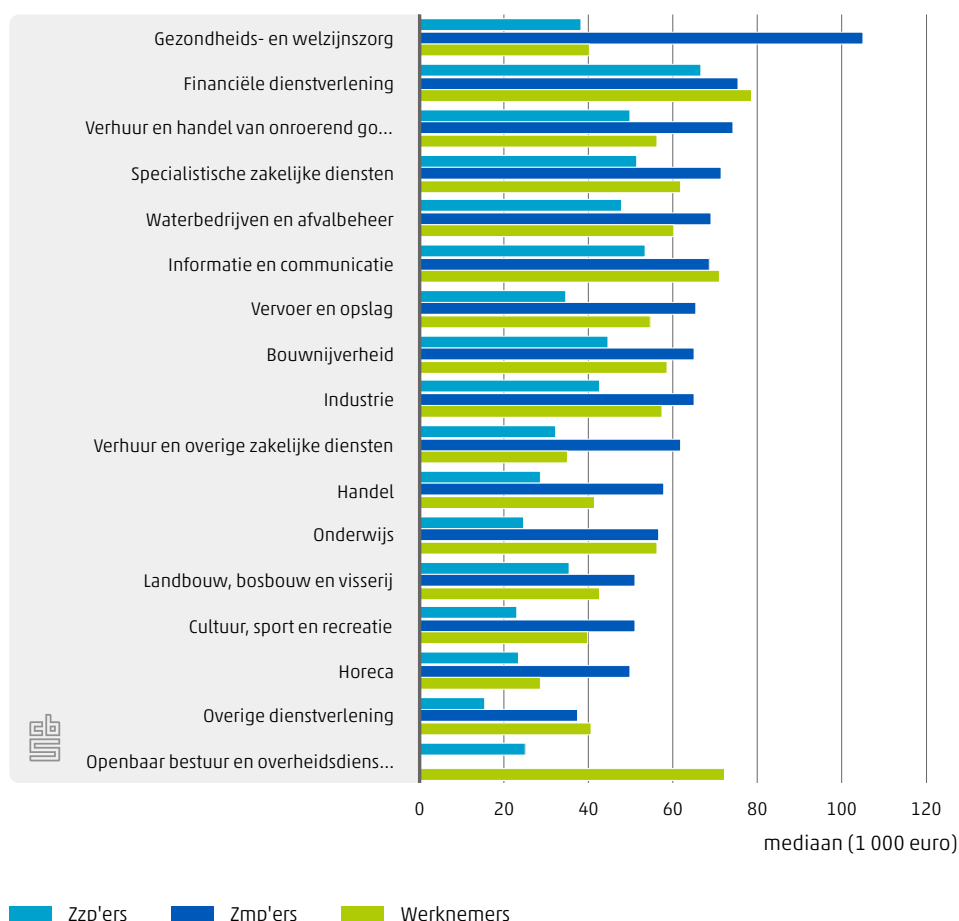
6.3.2 Persoonlijk primair inkomen naar kenmerken, 2022*



Inkomen zmp'ers in gezondheids- en welzijnszorg springt eruit

Zmp'ers die in de gezondheids- en welzijnszorg werken hadden met ruim 105 duizend euro van alle zmp'ers het hoogste doorsnee inkomen in 2022. Vooral artsen die als zelfstandige in de zorg werken verdienen relatief veel (zie [StatLine](#)). Na de gezondheids- en welzijnszorg volgden zmp'ers werkzaam in de financiële dienstverlening met een doorsnee inkomen van bijna 76 duizend euro. In deze bedrijfstak ontlieden de inkomens van zmp'ers en zzp'ers elkaar het minst. Het is tevens de bedrijfstak waar de hoogste inkomens van zzp'ers en werknemers aangetroffen worden. Op enige afstand volgden bij zzp'ers informatie en communicatie, specialistische zakelijke dienstverlening, en verhuur en handel van onroerend goed. In de cultuur, sport en recreatie, horeca, en overige dienstverlening hadden zmp'ers, zzp'ers en werknemers een naar verhouding laag doorsnee inkomen.

6.3.3 Persoonlijk primair inkomen per bedrijfstak, 2022*



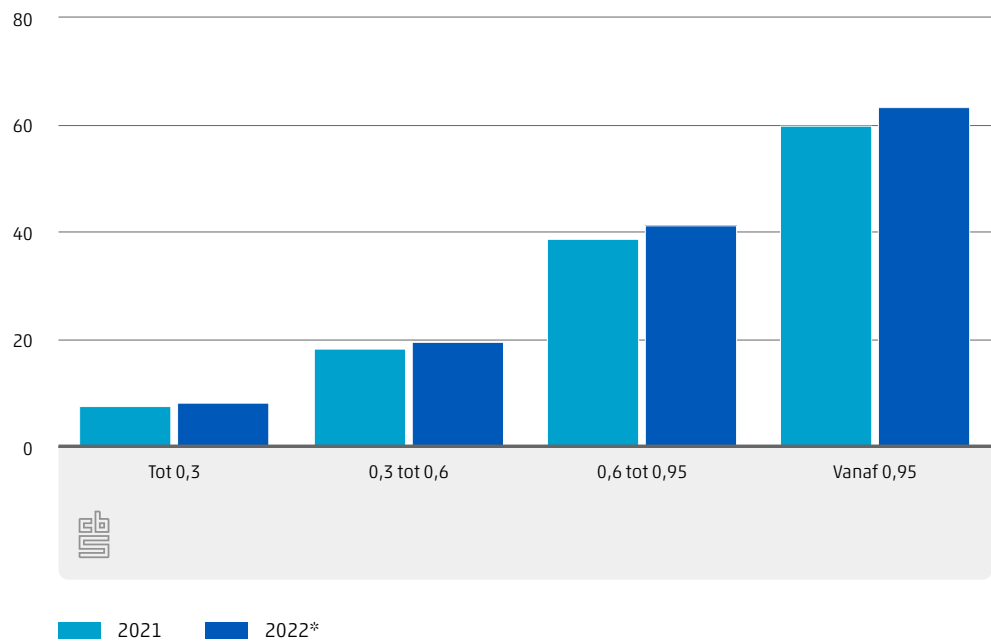
Inkomen werknemers stijgt met deeltijdfactor

De lengte van een werkweek is in deze publicatie gebaseerd op de uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) afgeleide deeltijdfactor. Deze biedt bij benadering inzicht in de omvang van een gebruikelijke werkweek van werkenden. Bij werknemers is de wekelijkse arbeidsduur afgeleid uit gegevens van de Polisadministratie over het aantal contracturen. Bij zelfstandigen wordt een schatting gemaakt op basis van (gemiddelde) maandinkomsten en een standaard voltijdmaandloon. De deeltijdfactor van zelfstandigen hangt dus sterk samen met hun inkomen en blijft daarom hier buiten beschouwing.

Het mediane inkomen van werknemers die voltijds werken (deeltijdfactor minstens 0,95), was in 2022 ongeveer 1,5 keer zo groot als dat van werknemers die tussen de 24 en 36 uur werken (deeltijdfactor van 0,6 tot 0,95), dat op zijn beurt ongeveer 2 keer zo groot was als dat van werknemers die tussen de 12 en 24 uur werken (deeltijdfactor van 0,3 tot 0,6). In 2020 was het inkomensverschil ook van die ordegrötte.

Persoonlijk primair inkomen werknemers naar deeltijdfactor

mediaan (1 000 euro)

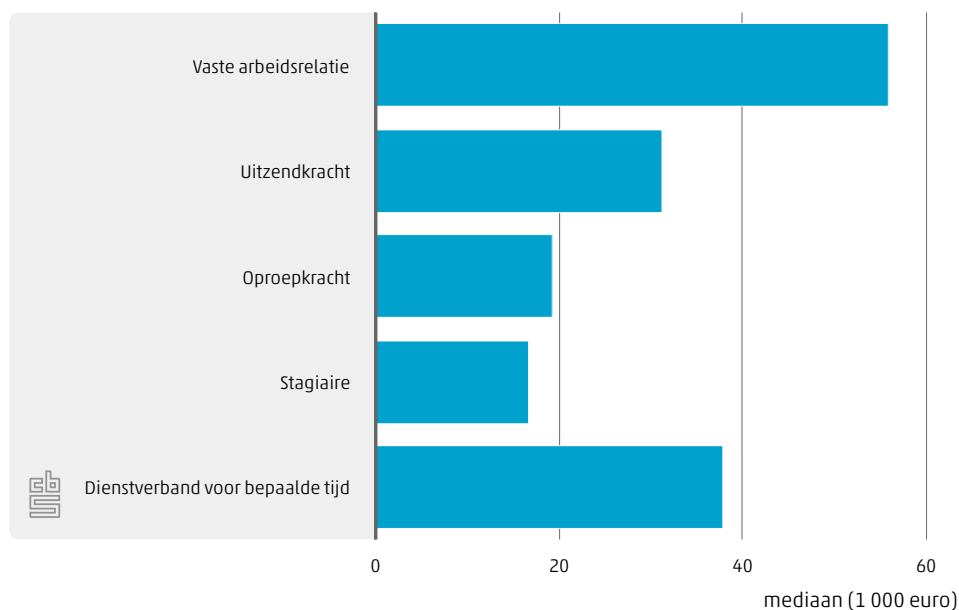


Inkomen werknemers met vaste arbeidsrelatie het hoogst

Het doorsnee inkomen van werknemers met een vaste arbeidsrelatie was in 2022 bijna 2 keer zo hoog als dat van uitzendkrachten en ongeveer 3 keer zo hoog als dat van oproepkrachten en stagiaires. Werknemers met een dienstverband voor bepaalde tijd hadden een hoger doorsnee inkomen dan uitzendkrachten, oproepkrachten en stagiaires, maar verdienden nog steeds een stuk minder dan werknemers met een vaste arbeidsrelatie.

De arbeidsrelatie wordt met het SSB bepaald op basis van de laatste maand van het jaar waarin is gewerkt. Van een aantal werknemers is het type arbeidsrelatie niet bekend, bijvoorbeeld omdat ze in de laatste maand vooral als zelfstandige werkten, omdat ze in het buitenland werkten, of omdat ze voor een buitenlands bedrijf werkten.

6.3.4 Persoonlijk primair inkomen werknemers naar arbeidsrelatie, 2022*



6.4 Vermogen van werkenden

Zmp'ers meest vermogend

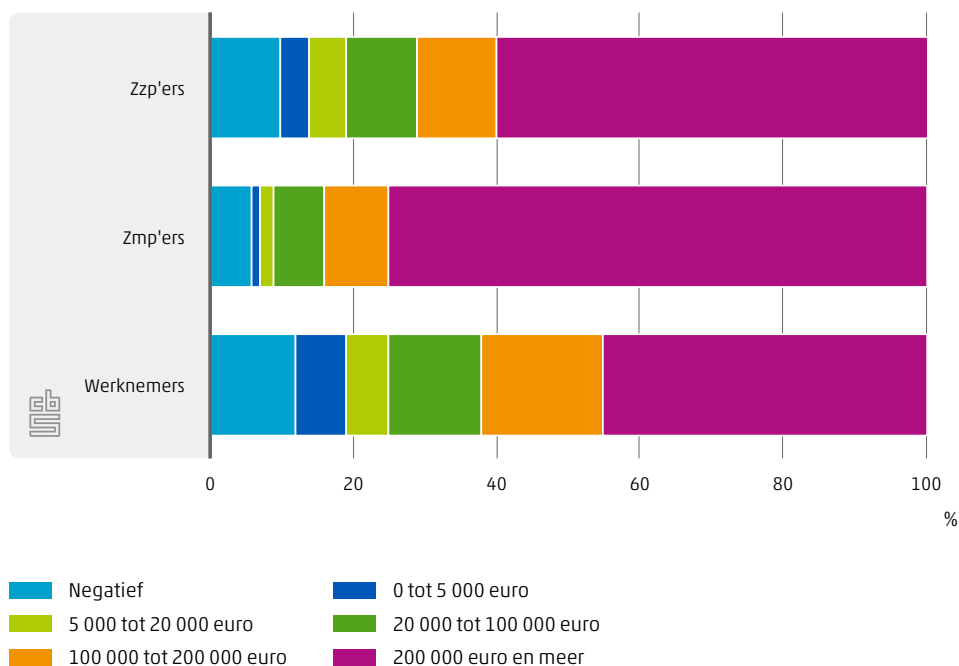
Huishoudens waar zmp'ers deel van uitmaken hebben meer vermogen (zie hoofdstuk 5 voor definitie) dan huishoudens van werknemers en zzp'ers. Begin 2022 bedroeg het doorsnee vermogen van het huishouden van een zmp'er 470 duizend euro. Bij zzp'ers lag dit op 297 duizend euro, en bij werknemers op 172 duizend euro.

De ontwikkeling van het vermogen van de drie groepen werkenden is vergelijkbaar met de landelijke trend: een daling gedurende de vorige economische crisis die eind 2008 inzette en een toename vanaf 2014, toen de economie weer begon te herstellen.

1 op de 7 zzp'ers heeft geen of nauwelijks vermogen

Drie kwart van de huishoudens van zmp'ers had begin 2022 minimaal 200 duizend euro aan vermogen. Onder zzp'ers en werknemers was dat respectievelijk 61 procent en 45 procent. Bij 7 procent van de zmp'ers was het vermogen negatief of schommelde tussen 0 en 5 duizend euro. Bij zzp'ers was dat meer: 10 procent had een negatief vermogen en 4 procent had geen of maar een klein vermogen van maximaal 5 duizend euro. Onder werknemers kwam een negatief vermogen nog iets vaker voor (12 procent), evenals een klein vermogen (7 procent).

6.4.1 Werkenden naar vermogensklassen, 1 januari 2022*

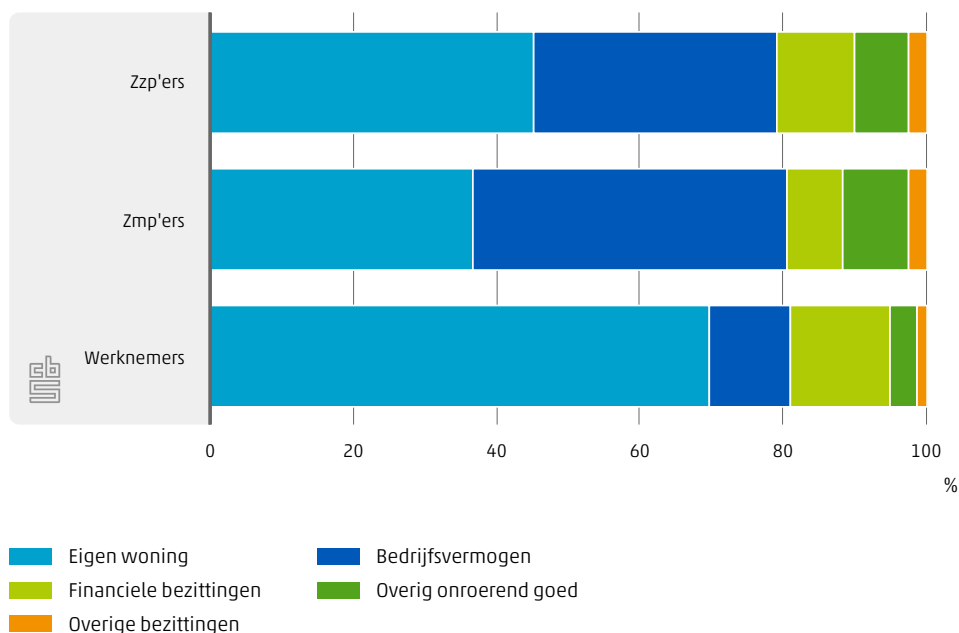


Bedrijfsvermogen belangrijkste bezit van zmp'ers

Bij huishoudens van zelfstandigen vormt het bedrijfsvermogen (ondernemingsvermogen en aanmerkelijk belang) een relatief groot deel van de bezittingen. Het bedrijfsvermogen van zmp'ers was goed voor 44 procent van de totale bezittingen. Bij zzp'ers was dat 34 procent. Zelfstandigen moeten in tegenstelling tot werknemers voor hun eigen pensioen zorgen. Ook zijn ze minder vaak verzekerd tegen inkomensverlies tijdens ziekte of arbeidsongeschiktheid (zie paragraaf 6.2). Het bedrijfsvermogen wordt dan gebruikt als buffer tegen dergelijke risico's.

Bij huishoudens van werknemers is het aandeel van het bedrijfsvermogen relatief bescheiden (11 procent). Veelal komt dit bedrijfsvermogen voor rekening van een ander lid van het huishouden. De eigen woning vormt het belangrijkste vermogensbestanddeel voor huishoudens van zowel werknemers als zzp'ers (zie hoofdstuk 5).

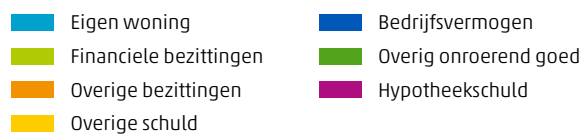
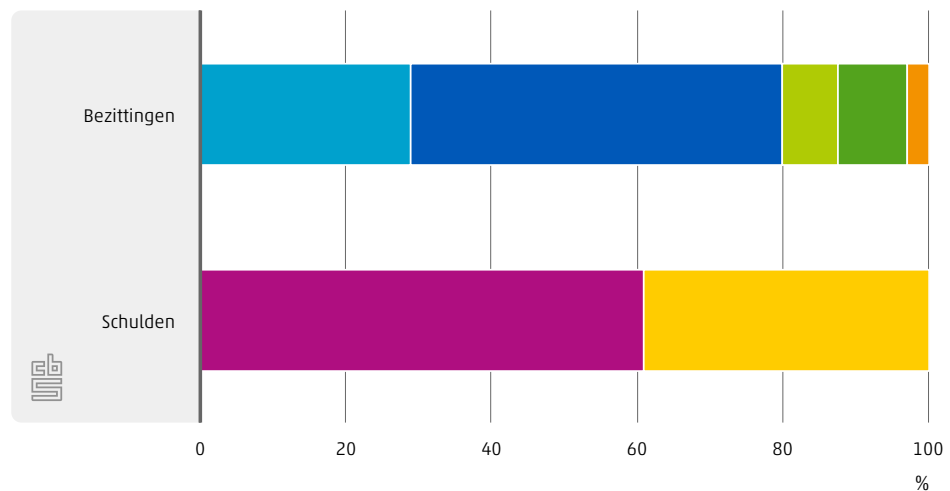
6.4.2 Samenstelling bezittingen van werkenden, 1 januari 2022*



Vermogen van directeur-grotaandehouders

Begin 2022 bedroeg het doorsnee vermogen van het huishouden van een dga 843 duizend euro. Het bedrijfsvermogen vormt het belangrijkste vermogensbestanddeel van dga's. 95 procent heeft bedrijfsvermogen met een doorsnee waarde van 369 duizend euro. Het bedrijfsvermogen is daarmee goed voor de helft van de totale bezittingen. Daarna volgen de eigen woning (29 procent), overig onroerend goed (9 procent) en financiële bezittingen (8 procent). Naast de bezittingen zijn er ook schulden, vooral hypotheekschulden. Bij dga's bedraagt de hypotheekschuld 61 procent van de totale schuld, de doorsnee waarde is 312 duizend euro. Dat is fors meer dan de doorsnee hypotheekschuld van 166 duizend euro van alle Nederlandse huishoudens.

Samenstelling vermogen dga's, 1 januari 2022*



Zmp'ers hoogste hypotheekschuld

De schulden van huishoudens van werknemers en zelfstandigen bestaan vooral uit hypotheekschulden. Bij werknemers bedroeg de hypotheekschuld 88 procent van hun totale schuld, bij zzp'ers was dat 74 procent en bij zmp'ers 69 procent. Zmp'ers hadden wel het vaakst en in doorsnee de hoogste hypotheekschuld: 233 duizend euro begin 2022. Bij zzp'ers en werknemers kwam de doorsnee hypotheekschuld uit op respectievelijk 208 en 189 duizend euro. De rest van de schulden bestond uit studieschulden en schulden voor bijvoorbeeld consumptieve doeleinden en rood staan.

6.5 Literatuur

CBS (2022). [Materiële Welvaart in Nederland 2022](#).

CBS (2023). [Armoede en sociale uitsluiting 2023](#).

CBS (2024). [Pensioenleeftijd werknemers nadert 66 jaar](#). CBS-nieuwsbericht, 29 april.

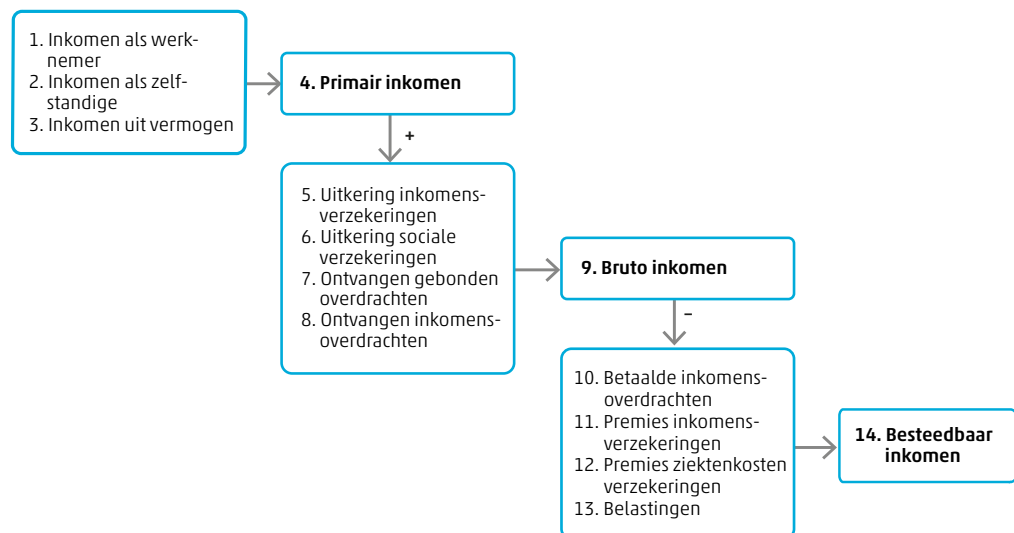
7 Ongelijkheid in financiële welvaart

Hoe was de ontwikkeling van de ongelijkheid in inkomen en in vermogen voor en na de coronacrisis? Welke rol speelt de herverdeling via sociale uitkeringen, belastingen en premies in de inkomensongelijkheid? Wat zijn de regionale verschillen in inkomens- en vermogensongelijkheid? En in hoeverre verschillen huishoudens in financiële welvaart, afgemeten aan een samenvoeging van het inkomen en het vermogen?

7.1 Inkomensongelijkheid

Het primaire inkomen, het inkomen dat huishoudens ontvangen uit arbeid en kapitaal, wordt door de overheid herverdeeld door de heffing van premies en belasting en de verstrekking van uitkeringen en toelagen. Doel hiervan is te komen tot een gelijkmatigere inkomensverdeling: huishoudens met weinig of geen primair inkomen, zoals ouderen die gestopt zijn met werken of werklozen, krijgen compensatie via de inkomensherverdeling. Uit het proces van inkomensverwerving en -herverdeling resulteert het besteedbaar inkomen. In hoofdstuk 2 en in Bos, Van den Brakel en Otten (2018) staat meer uitleg over de inkomenscomponenten.

7.1.1 Samenstelling inkomens van huishoudens



Primaire inkomens ongelijker dan besteedbare inkomens

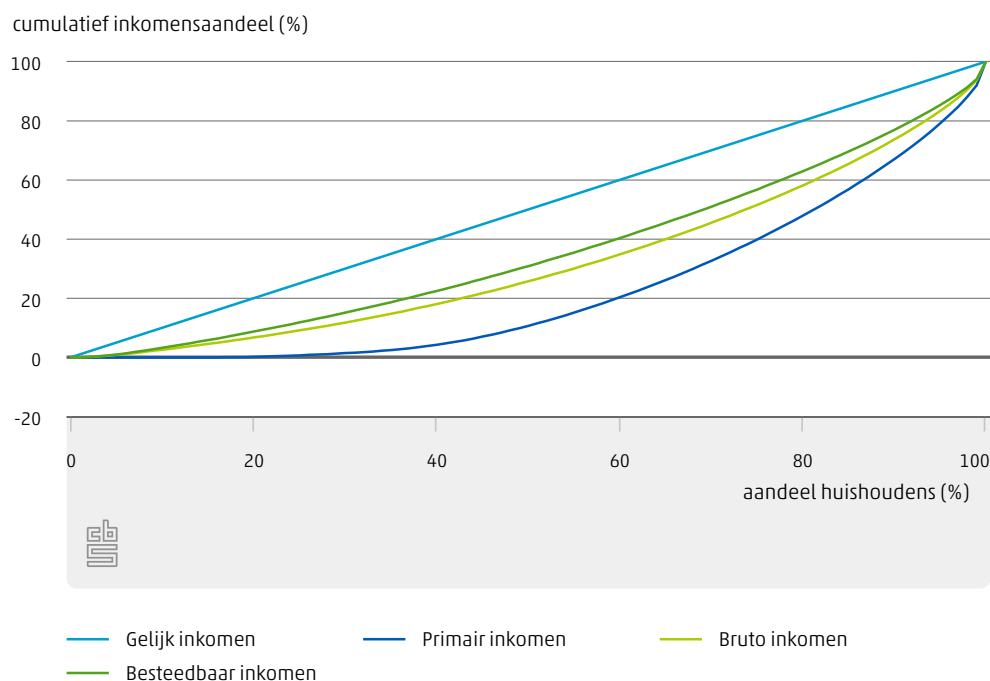
Het maakt veel uit hoeveel mensen binnen een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Het heeft dan ook weinig zin om inkomensongelijkheid te bepalen zonder rekening te houden met de omvang van het huishouden. Om de inkomens van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, worden ze

gestandaardiseerd (zie Bijlage A). Uit de Lorenz-curven¹⁾ is in een oogopslag duidelijk dat de verschillen in het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen kleiner zijn dan in het gestandaardiseerd primair inkomen: de Lorenz-curve van het primair inkomen ligt immers verder van de gelijkheidslijn af. De Gini-coëfficiënt, de meest gangbare maat voor het meten van ongelijkheid (zie kader), is gerelateerd aan de Lorenz-curve en is gelijk aan twee keer het oppervlak tussen de gelijkheidslijn en de curve. De Gini-coëfficiënt was in 2022 gelijk aan 0,542 voor het primair inkomen. Voor het bruto-inkomen was dat 0,355 en voor het besteedbaar inkomen 0,285.

Metten van ongelijkheid

In deze publicatie wordt de inkomens- en vermogensongelijkheid afgemeten aan de genormaliseerde Gini-coëfficiënt. Deze maatstaf is gepubliceerd ruim een eeuw nadat Corrado Gini in 1912 zijn inmiddels alom gebruikte Gini-coëfficiënt introduceerde. De genormaliseerde Gini-coëfficiënt houdt, anders dan de traditionele Gini-coëfficiënt, rekening met (veel) negatieve waarden in een verdeling (zie Bos et al., 2018). Op een schaal van 0 tot 1 geeft de genormaliseerde Gini-coëfficiënt weer hoe groot de ongelijkheid is, waarbij 0 staat voor volkomen gelijke huishoudens (iedereen heeft evenveel) en 1 voor volkomen ongelijke (één huishouden heeft alles).

7.1.2 Lorenz-curven gestandaardiseerde inkomens, 2022*



Net als de Lorenz-curve is de parade van reuzen en dwergen, in 1971 geïntroduceerd door de Nederlandse econoom Jan Pen, ook een sprekende manier om de inkomensverdeling in kaart te brengen. In de parade van Pen komen huishoudens op volgorde van de hoogte van hun inkomen in één uur tijd voorbij. Een van de huishoudensleden vertegenwoordigt daarbij het

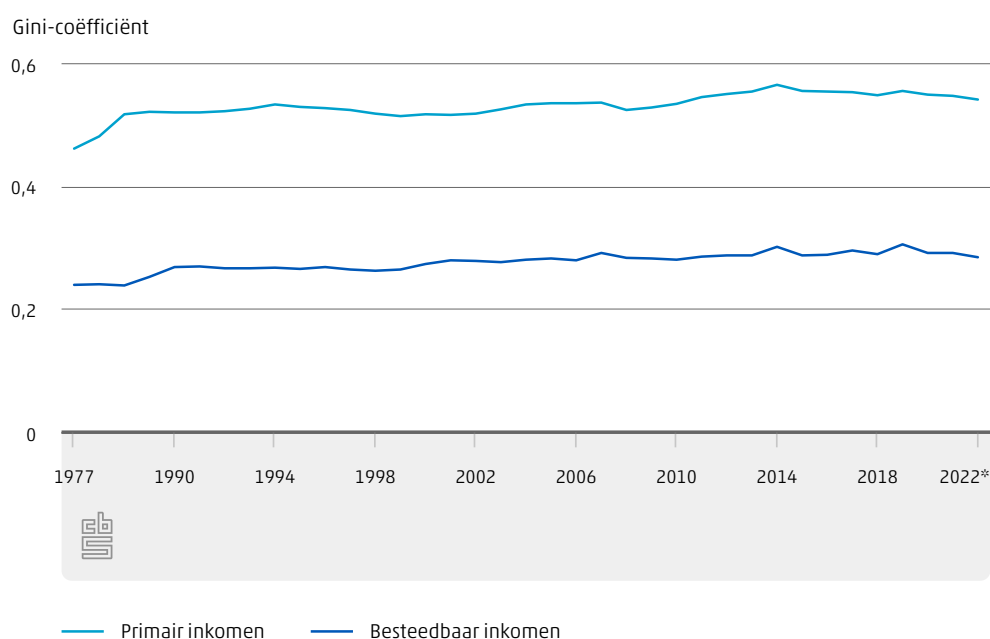
1) In een Lorenzcurve is het cumulatieve aandeel van het inkomen afgezet tegen het cumulatieve aandeel van de oplopend gerangschikte huishoudens. Voor elk percentage huishoudens geeft de curve aan welk percentage van het totale inkomen zij bezitten.

huishouden. De lengte van die vertegenwoordiger is evenredig gemaakt aan het inkomen van het huishouden, waarbij het gemiddelde huishoudensinkomen overeen komt met de gemiddelde lengte in Nederland (1,74 meter). Zie [Inkomensparade van Pen](#).

Ongelijkheid in primair inkomen toegenomen

De ongelijkheid in het primair inkomen was in 2022 groter dan 45 jaar eerder, maar liep in die periode niet voortdurend op.²⁾ Stijging was er vooral in perioden van economische achteruitgang, zoals de jaren 2009–2013 en 1977–1985. Vergrijzing doet de ongelijkheid in perioden van conjuncturele neergang nog verder oplopen, terwijl stijgende arbeidsparticipatie van vrouwen een dempende werking heeft (zie Van den Brakel en Otten, 2017). Dat werkt als volgt: in een verslechterde economie groeit de groep met een werkloosheids- of bijstandsuitkering en door vergrijzing komen er steeds meer AOW'ers bij. Dit heeft tot gevolg dat er steeds meer huishoudens moeten rondkomen van een gering of zonder primair inkomen, waardoor de inkomensongelijkheid toeneemt. Als de economie herstelt, stabiliseert de ongelijkheid in primair inkomen of neemt iets af, doordat de groep uitkeringsontvangers weer krimpt. Wanneer dan ook de arbeidsdeelname van vrouwen toeneemt, heeft dat een extra dempende werking doordat de groep zonder primair inkomen afneemt. Dat speelt vooral in 2006 en 2007 en de periode tussen beide laatste crises (2014–2019), maar ook in de jaren negentig van de vorige eeuw (zie [StatLine](#)).

7.1.3 Ongelijkheid gestandaardiseerd inkomen¹⁾



¹⁾ Geen gegevens beschikbaar over de jaren '78-'80, '82-'84 en '86-'88.

²⁾ De trend in inkomensongelijkheid is bepaald met de reeks herziene inkomensgegevens (zie hoofdstuk 1). De cijfers in de figuren 7.1.3 en 7.1.4 verschillen licht met die in eerdere edities en in UL/CBS (2021), doordat in deze editie de genormaliseerde Gini-coëfficiënt is gebruikt.

Ongelijkheid in besteedbaar inkomen licht gedaald in 2022

De ongelijkheid in het besteedbaar inkomen was ruim 0,290 in de jaren 2014–2021, met uitschieters naar ruim 0,300. Daarmee was de ongelijkheid in die periode iets hoger dan in 2022 (0,285). De lagere Gini-coëfficiënt had te maken met de energiemaatregelen in dat jaar. Bijstandsontvangers en andere huishoudens met weinig inkomen kregen een energietoeslag van veelal 1 300 euro om de sterk gestegen energierekening te kunnen betalen. In november en december 2022 ontvingen alle huishoudens in Nederland bovendien 190 euro korting op de energierekening (380 euro in totaal). Door de energiemaatregelen steeg de koopkracht van huishoudens onderaan de inkomensladder (zie [StatLine](#)), met als gevolg dat de inkomensverschillen kleiner werden.

Ongelijkheid steeg vooral bij fiscale maatregelen

De ongelijkheid in het besteedbaar (en ook primair) inkomen liet in 2007, 2014, 2017 en 2019 een toename zien. Die pieken waren het gevolg van gunstige fiscale maatregelen voor directeur-grotaandeelhouders in die jaren. Ook in 2001 was er een stijging in de ongelijkheid van het besteedbaar inkomen. Die had te maken met het nieuwe belastingstelsel dat in dat jaar werd ingevoerd. Afgezien van de genoemde, incidentele pieken veranderde de ongelijkheid in het besteedbaar inkomen vrijwel niet in de eerste twee decennia van de 21^e eeuw (zie ook UL/CBS, 2021).

In de jaren negentig van de vorige eeuw waren de inkomensverschillen tussen huishoudens eveneens zo goed als stabiel. In de tweede helft van de jaren tachtig trad wel een toename van de inkomensongelijkheid op. Toen stegen de lonen fors en kwamen er steeds meer tweeverdieners, terwijl tegelijkertijd het minimumloon en veel uitkeringen werden bevroren. Ook demografische ontwikkelingen als vergrijzing, immigratie en een groeiende groep alleenstaanden speelden een rol. Met de Oort-operatie in 1990, waarbij een aanzienlijke lastenverlichting voor vooral werkenden plaatsvond, deed zich de grootste stijging van de ongelijkheid voor.

Herverdelend effect AOW-uitkeringen het grootst

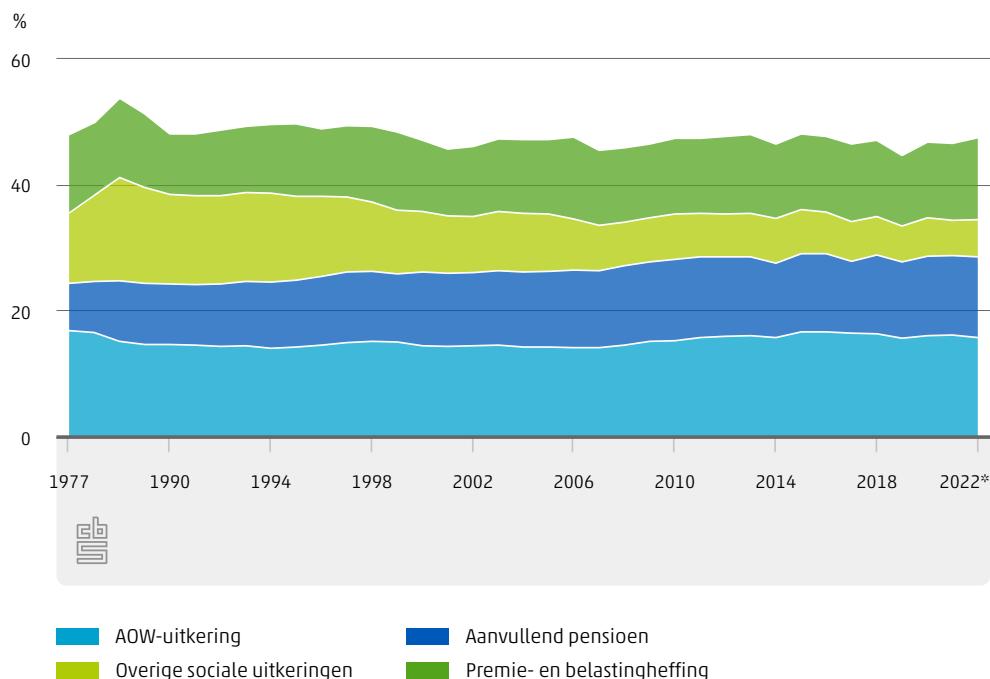
Door herverdeling zakte de Gini-coëfficiënt in 2022 van 0,542 (primair inkomen) naar 0,285 (besteedbaar inkomen). Dit komt neer op een reductie van de primaire-inkomensongelijkheid met 47 procent. AOW-uitkeringen en aanvullende pensioenen zorgden samen voor de grootste afname in de ongelijkheid in het primair inkomen: respectievelijk 16 procent en 13 procent.³⁾ Andere sociale uitkeringen speelden met 6 procent een kleinere rol. Premies en belastingen bewerkstelligden een reductie van 13 procent.

Het aandeel van AOW-uitkeringen en aanvullende pensioenen in de ongelijkheidsreductie liep door vergrijzing sinds 1977 op, vooral tussen 1990 en 2010. Ook hebben door de gestegen arbeidsdeelname van vrouwen steeds meer mensen een aanvullend pensioen. Vooral in de eerste tien jaar van de 21^e eeuw gingen pensioenuitkeringen een grotere rol spelen in de ongelijkheidsreductie (zie ook UL/CBS, 2021). Vanaf 2011 stagneerde dit, aangezien er veel pensioenen niet meer of beperkt geïndexeerd werden. Bovendien werd de instroom in pensioenuitkeringen afgeremd door verhoging van de pensioengerechtigde

³⁾ Het herverdelingseffect is bepaald volgens de decompositiemethode zoals toegepast door Caminada, Goudswaard en Been (2017).

leeftijd. Belastingen droegen over de periode 1977–2022 steeds ongeveer evenveel bij aan de ongelijkheidsreductie. De herverdelende werking van sociale uitkeringen was met ruim 16 procent het grootst in crisisjaar 1985, en liep daarna terug tot 6 procent in 2022.

7.1.4 Reductie ongelijkheid primair inkomen door herverdeling

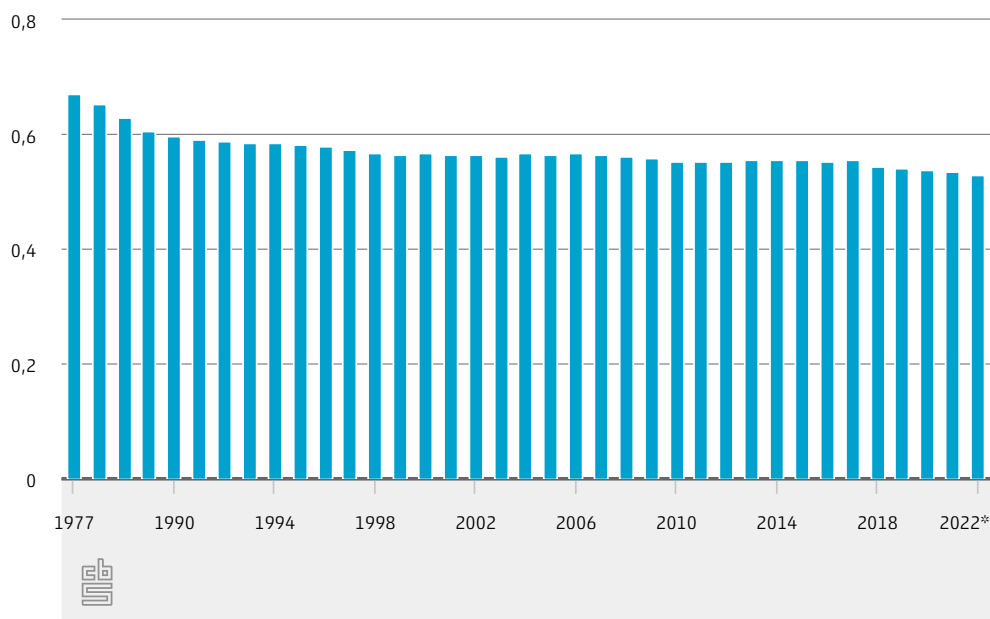


Ongelijkheid persoonlijk inkomen afgenomen

De ongelijkheid (Gini-coëfficiënt) in het persoonlijk inkomen van de totale bevolking was met 0,529 in 2022 vrij groot bekeken op een schaal van 0 tot 1. In de periode 1977–2022 is de ongelijkheid wel afgenomen. De afname was het sterkst tot 1990, maar ook in de jaren negentig daalde de ongelijkheid nog relatief hard. In die tijd waren er steeds meer vrouwen met betaald werk en dus een eigen inkomen, waardoor de inkomensverschillen kleiner werden (zie ook Van den Brakel en Otten, 2017).

Ongelijkheid persoonlijk inkomen

Gini-coëfficiënt



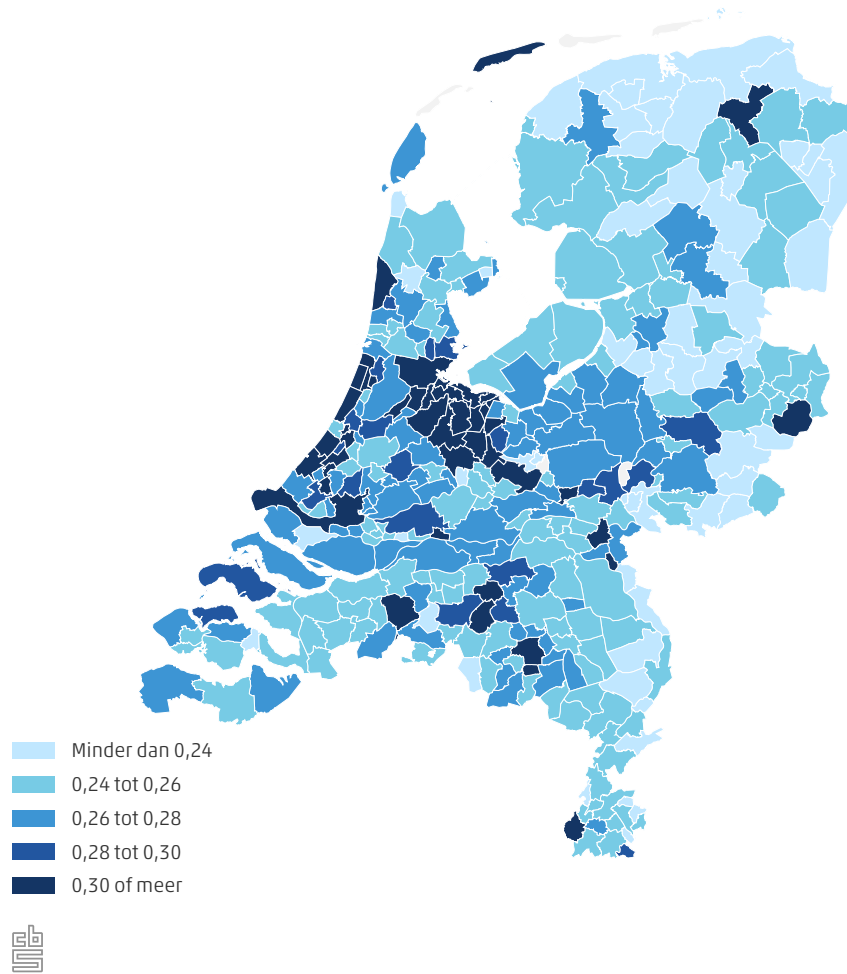
Meeste inkomensongelijkheid in rijke gemeenten

In gemeenten met een gemiddeld hoog gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, zoals Bloemendaal, Laren, Blaricum en Wassenaar (CBS StatLine, 2023a), ligt de inkomensongelijkheid met een Gini-coëfficiënt van rond 0,50 ver boven de landelijke.⁴⁾ Niet alleen in rijke gemeenten, maar ook in studentensteden, inclusief de vier grote steden, lopen de inkomens vaak bovenmatig uiteen. Daar is relatief veel verschil tussen het doorgaans geringe inkomen van studentenhuishoudens en dat van andere inwoners.

In gemeenten met relatief veel ouderen met overwegend lage inkomens liggen de inkomens doorgaans juist dicht bij elkaar. Zo hebben vergrijsde gemeenten in de regio Parkstad Limburg, zoals Landgraaf en Brunssum, een naar verhouding kleine ongelijkheid. Ook in gemeenten in het noorden van Nederland (zoals Pekela, Veendam en Stadskanaal) is de ongelijkheid om die reden beperkt.

4) Gini-coëfficiënten worden voor gemeentes op twee decimalen gepresenteerd (zie bijlage B).

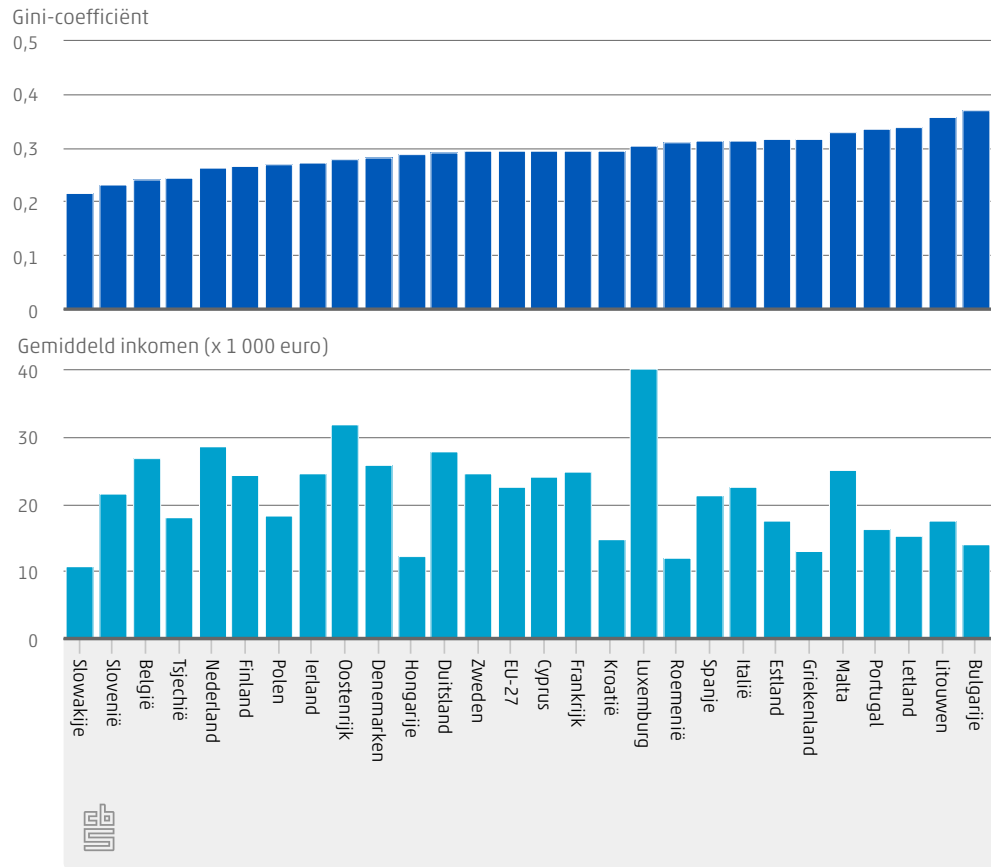
7.1.5 Ongelijkheid (Gini-coëfficiënt) gestandaardiseerd inkomen, 2022*



Ongelijkheid in Nederland ruim onder EU-gemiddelde

Nederland neemt in 2022 de vijfde plaats in bij de rangorde van EU-lidstaten op inkomensongelijkheid van laag naar hoog. In Slowakije is de minste ongelijkheid, gevolgd door Slovenië. Ook Tsjechië staat in de top-5. In deze Oost-Europese lidstaten gaat een verhoudingsgewijs laag gemiddeld inkomen samen met weinig inkomensverschillen. Er wordt, net als in België en Nederland, relatief veel inkomen herverdeeld. In andere Oost-Europese landen is het inkomen eveneens gering, maar is de ongelijkheid juist groot. Bulgarije spant daarbij de kroon. Ook sommige Zuid-Europese lidstaten, zoals Portugal en Griekenland, zijn minder welvarend terwijl de inkomensverschillen groot zijn. In die Zuid- en Oost-Europese lidstaten wordt verhoudingsgewijs weinig inkomen herverdeeld.

7.1.6 Gestandaardiseerd inkomen¹⁾ en inkomensongelijkheid in EU-lidstaten, 2023²⁾



Bron: Eurostat

¹⁾ Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, gecorrigeerd voor verschillen in koopkracht tussen EU-landen (purchasing power parity).

²⁾ De cijfers voor Nederland zijn gebaseerd op inkomensgegevens van 2022, maar verschillen met andere uitkomsten in deze publicatie door bron-, populatie- en definitieverschillen (zie Bos et al., 2018).

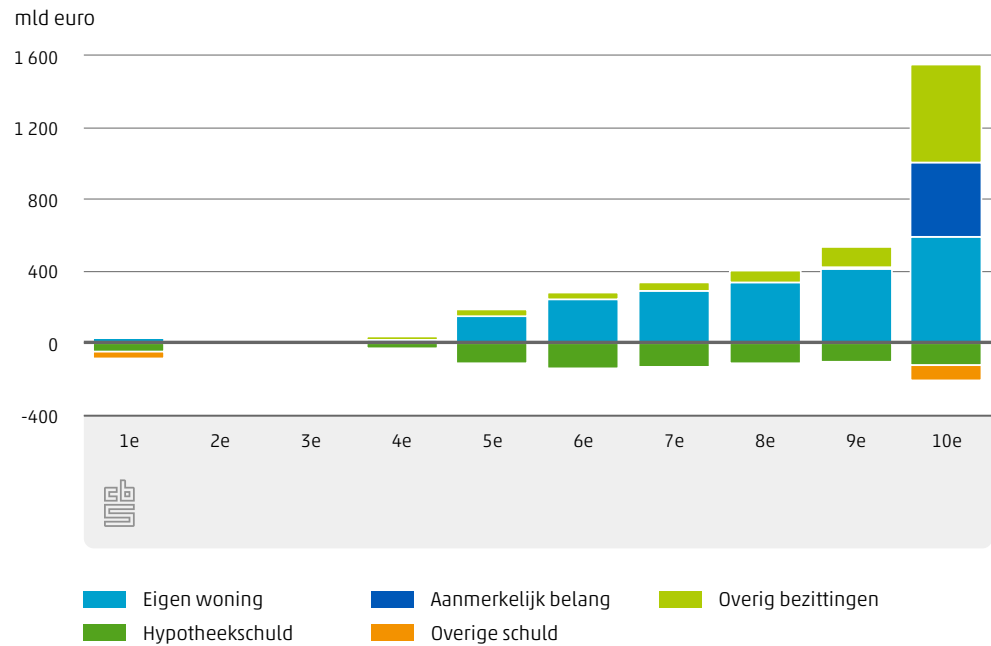
7.2 Vermogensongelijkheid

Vermogen scheef verdeeld

In 2022 bedroeg het gemiddeld vermogen van een Nederlands huishouden 309,8 duizend euro. Bij een volkomen gelijke verdeling zou iedereen over dit vermogen beschikken. Slechts weinig huishoudens zullen zich echter herkennen in dit bedrag. Er is een grote groep die beduidend minder heeft, terwijl de meest vermogende één procent huishoudens zelfs 22 keer zo veel heeft.

Begin 2022 had de rijkste 10 procent huishoudens 1 344 miljard euro aan vermogen in handen. Dat is 54 procent van het totale vermogen. De 90 procent overige huishoudens moest het doen met de rest oftewel 1 146 miljard euro. Een deel van deze huishoudens heeft bovendien een negatief vermogen. De 10 procent huishoudens met de laagste vermogens hebben samen meer schulden dan bezittingen. Per saldo heeft deze groep een negatief vermogen van 35 miljard euro.

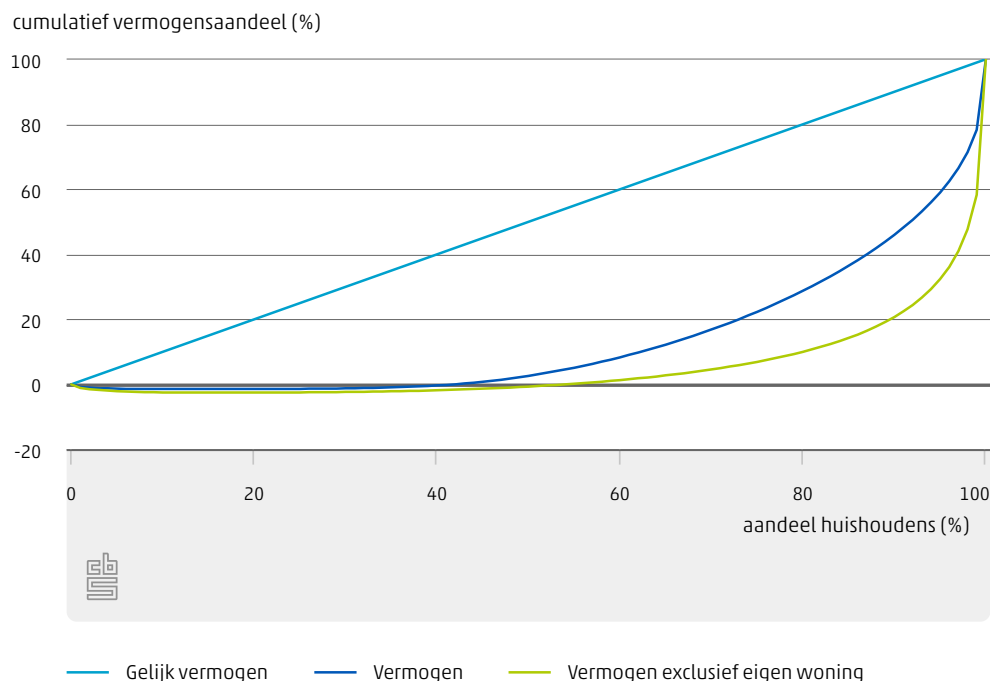
7.2.1 Bezittingen en schulden naar vermogensgroepen, 1 januari 2022*



Wanneer de eigen woning buiten beschouwing blijft, is het vermogen nog schever verdeeld. Begin 2022 was 79 procent van het vermogen exclusief het saldo van de eigen woning en hypotheekschuld in handen van de 10 procent rijkste huishoudens. Aanmerkelijk belang in vennootschappen speelt hierbij een grote rol. Dat is zeer sterk vertegenwoordigd in de hogere vermogensgroepen. In 2022 hadden de 10 procent meest vermogende huishoudens 95 procent van het totale aanmerkelijk belang in handen.

Ook uit de Lorenz-curven is in een oogopslag duidelijk dat de verschillen in het vermogen inclusief eigen woning kleiner zijn dan in het vermogen exclusief eigen woning: de Lorenz curve van het vermogen exclusief eigen woning ligt immers verder van de gelijkheidslijn af.

7.2.2 Lorenz-curven vermogen, 1 januari 2022*



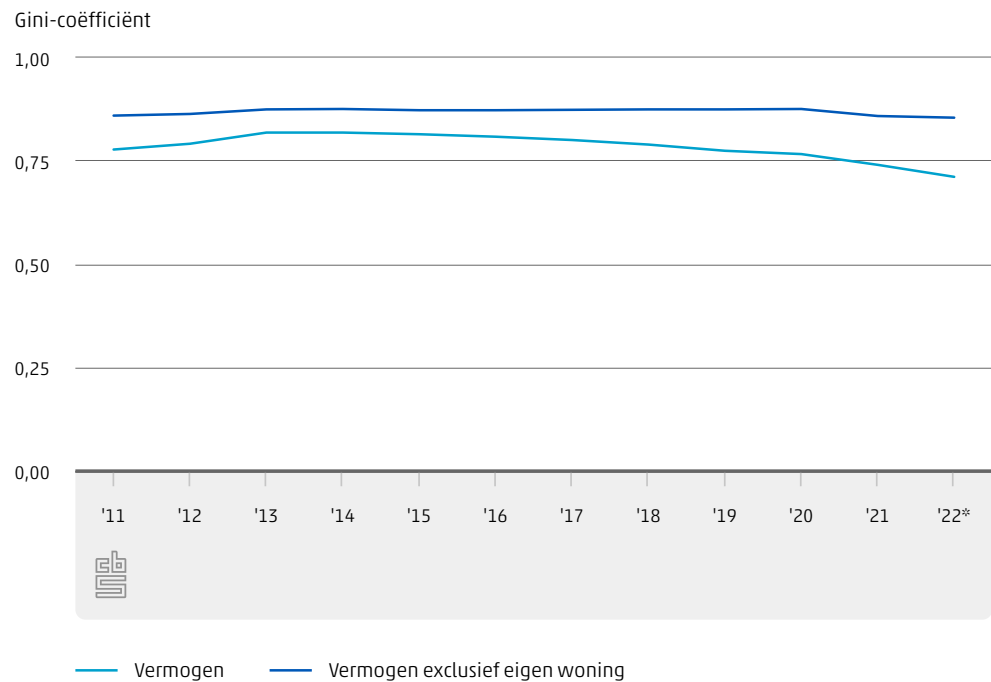
Net als voor de inkomensverdeling (zie paragraaf 7.1) kan de parade van Pen ook opgesteld worden voor de vermogensverdeling. In een stoet van één uur trekken eerst de onvermogenende dwergen en uiteindelijk de steenrijke reuzen voorbij. Zie [Vermogensparade van Pen](#).

Dalende vermogensongelijkheid

Volgens de Gini-coëfficiënt bedroeg de ongelijkheid in vermogen 0,711 in 2022. Daarmee is de vermogensongelijkheid in Nederland aanmerkelijk hoger dan de inkomensongelijkheid (0,285). De vermogensongelijkheid tussen huishoudens is na 2015 jaarlijks afgenomen, dat komt door de gestegen huizenprijzen. Tussen 2011 en 2014 nam de ongelijkheid in vermogen tussen huishoudens toe. Dit was vooral het gevolg van de daling van de huizenprijzen tijdens de economische crisis van toen. Bijna 6 op de 10 huishoudens hadden in de periode 2011-2022 een eigen woning en daarmee is hun vermogen gevoelig voor de ontwikkeling van huizenprijzen. In de crisisjaren had een deel van de huizenbezitters een negatief vermogen, doordat hun hypotheekschuld hoger was dan de woningwaarde. Daarmee bevonden deze huishoudens zich dan ook aan de onderkant van de vermogensladder. Aangezien het eigen huis voor de minder vermogende huizenbezitters het belangrijkste vermogensbestanddeel is (zie figuur 7.2.1), trof de huizen crisis hun vermogen relatief harder dan de rijkere, die vaak ook over andere vermogensbestanddelen beschikken. Doordat de huizenprijzen vanaf 2015 opliepen, nam de vermogensongelijkheid vanaf dat jaar weer af.

Blijft de eigen woning buiten beschouwing in het vermogen, dan zijn de verschillen tussen huishoudens vrijwel stabiel gebleven in de periode 2011-2020. Daarna zijn de verschillen iets kleiner geworden. Wel is in de gehele, beschouwde periode de vermogensongelijkheid exclusief eigen woning groter dan wanneer de eigen woning wel meetelt.

7.2.3 Ongelijkheid vermogen



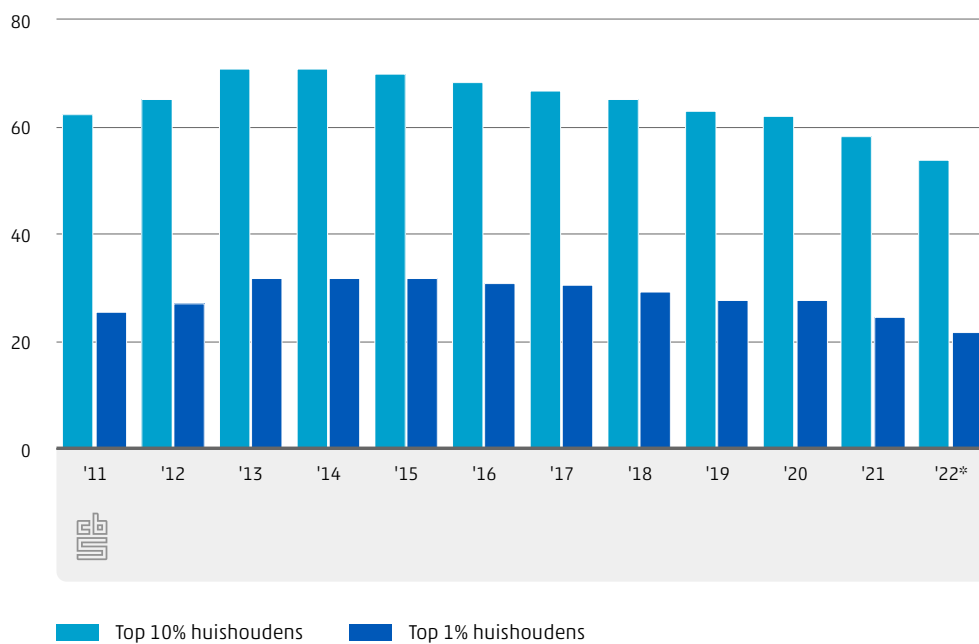
Vermogensaandeel top afgenomen

Tegelijk met de dalende vermogensongelijkheid na 2015 nam ook het vermogensaandeel van de rijkste huishoudens af. De 10 procent meest vermogende huishoudens had op 1 januari 2022 54 procent (1 343 miljard euro) van het totale vermogen in handen. In 2015 was dat nog 70 procent. Het vermogensaandeel van de top 1 procent is gedaald van 32 procent in 2015 naar 22 procent in 2022.

De huishoudens in de onderste helft van de verdeling hadden in totaal 66 miljard euro aan vermogen begin 2022. De bovenste helft bezat 2 424 miljard euro, en had hiermee bijna 40 keer zoveel vermogen als de onderste helft. Tot 2020 was het totale vermogen van de onderste helft huishoudens negatief: zij hadden meer schulden dan bezittingen. In 2013 en 2014 lag hun totale vermogen op een dieptepunt van -70 miljard euro. Begin 2020 kwam het voor het eerst in tien jaar weer boven de nul uit.

7.2.4 Vermogensaandeel huishoudens

% in totaal vermogen



Pensioenvermogen verlaagt vermogensongelijkheid

Pensioenvermogen dat is opgebouwd via pensioenfondsen telt niet mee in het vermogen van huishoudens, omdat het niet vrij beschikbaar en overdraagbaar is. Wordt dit pensioenvermogen wel meegeteld, dan maakt het 33 procent uit van het totale vermogen van huishoudens in 2022. Het meetellen van pensioenvermogens vermindert de vermogensongelijkheid. Zonder pensioenvermogen had de 10 procent meest vermogende huishoudens in 2022 54 procent van het totale vermogen.

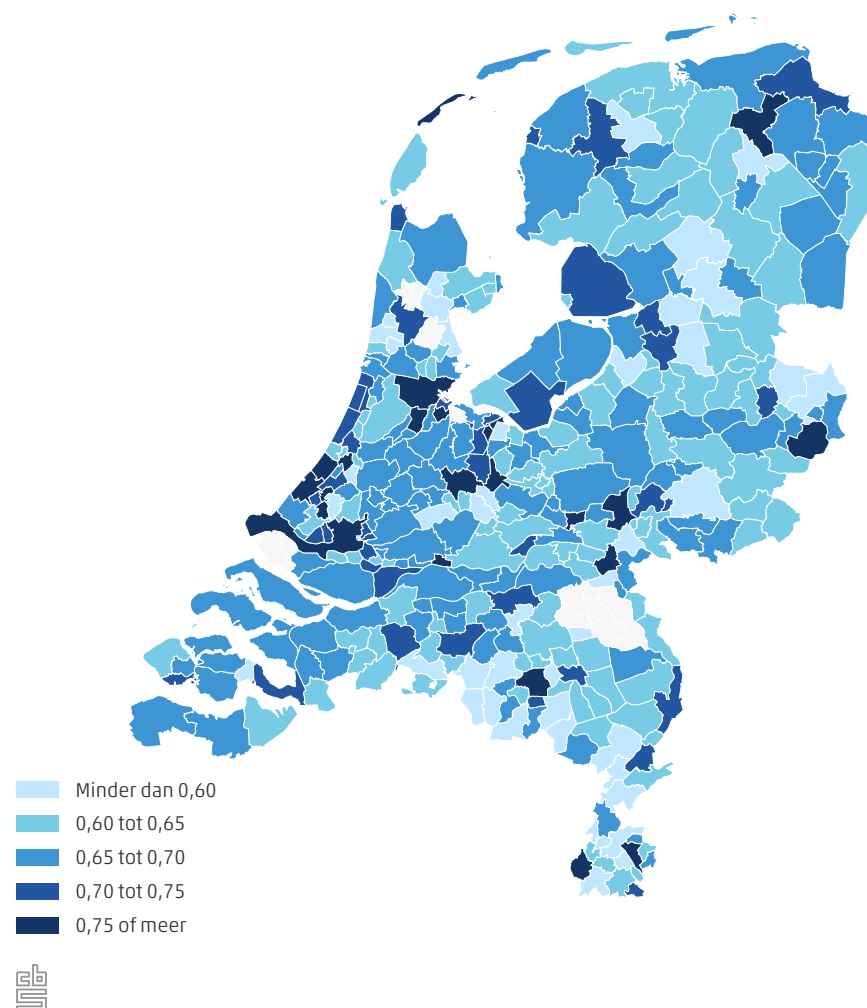
Mét pensioenvermogens was dat 45 procent. Bij de 1 procent meest vermogende huishoudens waren de aandelen in 2022 respectievelijk 22 procent (zonder pensioen) en 15 procent (met pensioen).

In 2022 was de Gini-coëfficiënt van het vermogen exclusief pensioenvermogen 0,711. Inclusief pensioenvermogen is dat 0,075 lager. Veel huishoudens zonder of met weinig vermogen hebben wel pensioenvermogen. Bij de meer vermogende huishoudens wordt het totale vermogen uiteraard ook hoger als pensioen meetelt, maar het verschil tussen huishoudens aan de onderkant en de bovenkant van de vermogensverdeling wordt in verhouding kleiner door het pensioenvermogen.

Hoge vermogensongelijkheid in grote steden

In grote steden is de vermogensongelijkheid hoger dan landelijk (Gini-coëfficiënt 0,71). Zo is de Gini-coëfficiënt in Amsterdam gelijk aan 0,85, in Rotterdam 0,82, en die in Den Haag 0,79.⁵⁾ In grote steden wonen relatief veel jongeren en uitkeringsontvangers met een vermogen dat een stuk lager is dan dat van de andere inwoners (CBS StatLine, 2023b). In gemeenten die door een relatief hoog doorsnee vermogen worden gekenmerkt, is de vermogensongelijkheid betrekkelijk laag. Ook in gemeenten met naar verhouding veel ouderen die gedurende hun leven een vermogen hebben kunnen opbouwen, liggen de vermogens doorgaans dicht bij elkaar. Dit zijn meestal kleine gemeenten, zoals Reusel-De Mierden en Oirschot in Noord-Brabant. De waarde van de Gini-coëfficiënt is in deze gemeenten 0,55.

7.2.5 Ongelijkheid (Gini-coëfficiënt) vermogen, 1 januari 2022*



⁵⁾ Gini-coëfficiënten worden voor gemeentes op twee decimalen gepresenteerd (zie bijlage B).

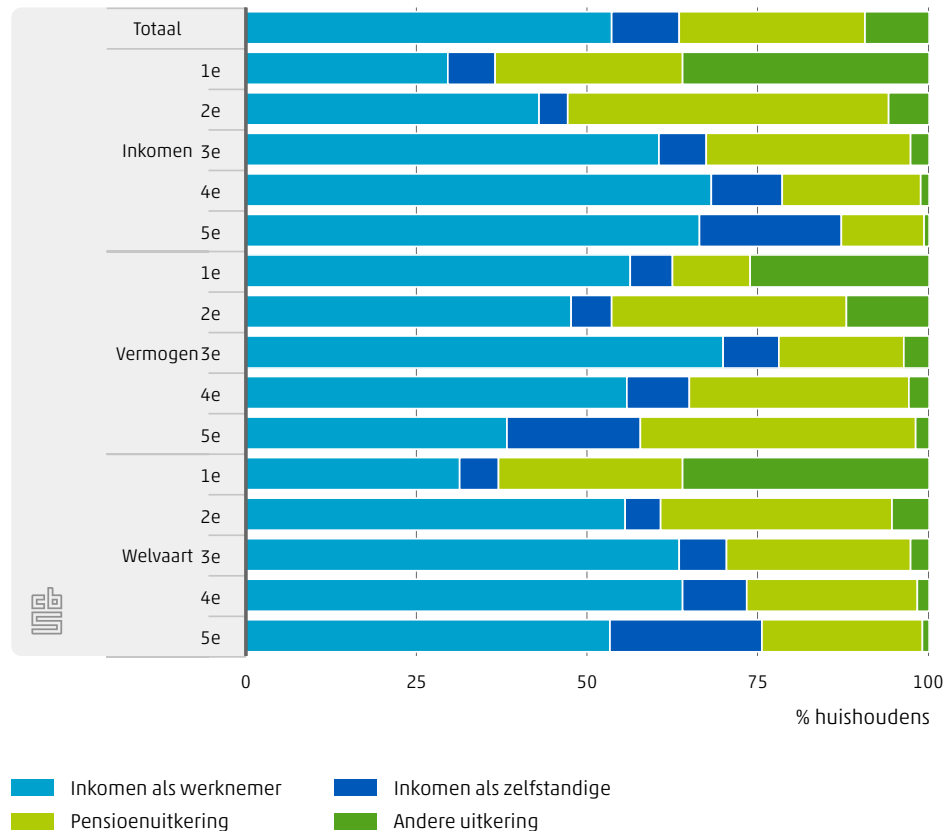
7.3 Welvaartsongelijkheid

Om de financiële welvaart van huishoudens in kaart te brengen, worden meestal cijfers over de inkomens- en vermogensverdeling naast elkaar gepresenteerd. Het CBS heeft daarnaast een maat voor financiële welvaart die de inkomens- en vermogenspositie van een huishouden gecombineerd weergeeft. De welvaartsmaat gaat uit van de relatieve inkomens- en vermogenspositie.

Wat zegt de welvaartsmaat?

De welvaartsmaat bevat informatie over zowel het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen als het vermogen van huishoudens. De rangschikkingen van huishoudens naar hoogte van het inkomen en van het vermogen zijn hierbij het uitgangspunt. De welvaart van een huishouden is vastgesteld als de som van het cumulatieve aandeel in het totale inkomen van alle huishoudens en het cumulatieve aandeel in het totale vermogen (zie Van den Brakel en Gidding, 2019). Op grond van de optelling zijn huishoudens opnieuw geordend, op de welvaarts ladder. Het resultaat hiervan is dat huishoudens in de laagste welvaartsgroep een laag inkomen én een laag vermogen hebben, zoals ontvangers van een uitkering. Naarmate het inkomen en/of vermogen hoger is, wordt een huishouden in een hogere groep ingedeeld. Huishoudens in de hoogste welvaartsgroep hebben een hoog inkomen én een hoog vermogen. Dit zijn overwegend werknemers en zelfstandigen. Met de welvaartsmaat wordt een realistischer beeld van de welvaartsverdeling gepresenteerd dan wanneer alleen inkomen of vermogen in beschouwing wordt genomen. Zo worden de lage welvaartsgroepen niet vertekend door vermogende zelfstandigen met een incidenteel verlies, en de hoge welvaartsgroepen niet door hoge inkomens met een huis onder water.

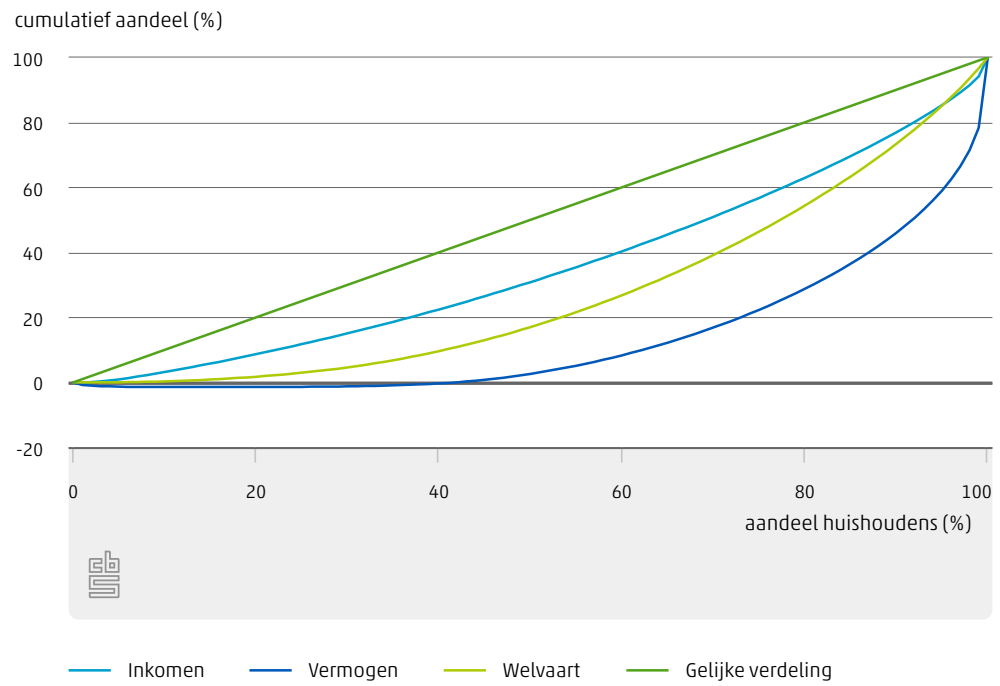
7.3.1 Voornaamste inkomensbron kwintielgroepen, 2022*



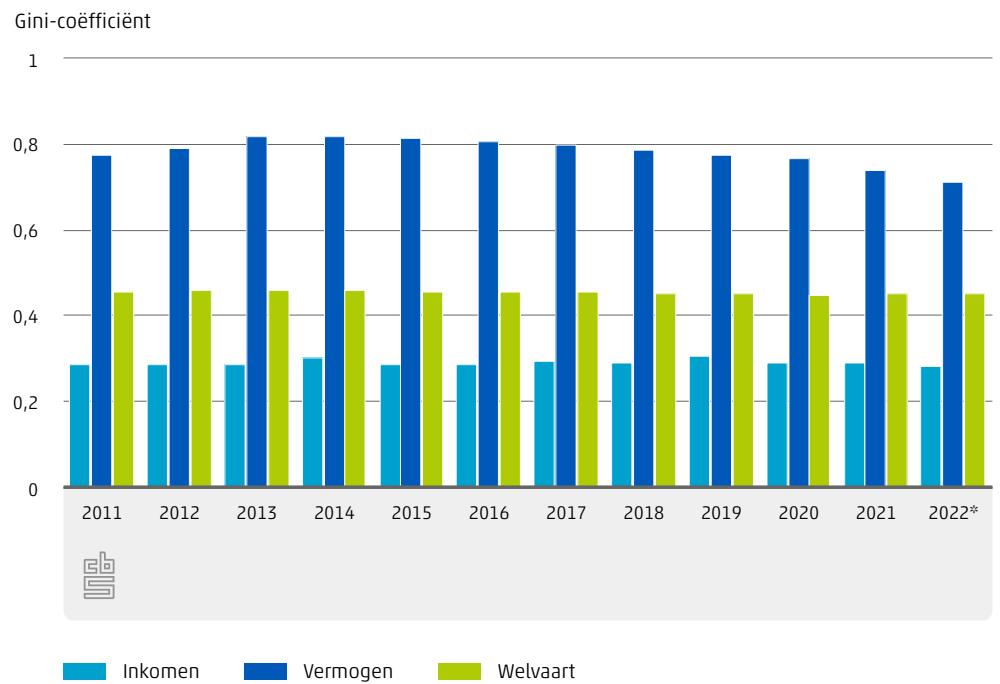
Welvaart ongelijker verdeeld dan inkomen, maar gelijkler dan vermogen

De welvaartsverdeling is gelijkler dan de vermogensverdeling, maar schever dan de inkomensverdeling. De Lorenzcurve van inkomen ligt immers het dichtst bij die van de gelijke verdeling, en die van vermogen het verst daar vandaan. In 2022 was de ongelijkheid volgens de genormaliseerde Gini-coëfficiënt van de inkomens-, vermogens- en welvaartsverdeling respectievelijk 0,285, 0,711 en 0,451. Dit bevestigt nogmaals de tussenpositie van de welvaartsverdeling. Anders dan de vermogensverschillen, maar analoog aan de inkomensverschillen zijn de welvaartsverschillen sinds 2011 nauwelijks veranderd.

7.3.2 Lorenzcurven, 2022*



7.3.3 Ongelijkheid



7.4 Literatuur

Bos, W., M. van den Brakel en F. Otten (2018). Meten van inkomen en inkomensongelijkheid. Statistische Trends, juni. [Meten van inkomen en inkomensongelijkheid \(cbs.nl\)](#).

Brakel, M. van den en K. Gidding (2019). Hoe is de financiële welvaart verdeeld? Statistische Trends, december. [Hoe is de financiële welvaart verdeeld? \(cbs.nl\)](#).

Brakel, M. van den en F. Otten (2017). Door crisis en vergrijzing stijgt ongelijkheid in primair inkomen. ESB, jaargang 102 (4756), pp. 579–582. [Door crisis en vergrijzing stijgt ongelijkheid in primair inkomen \(esb.nu\)](#).

Caminada, C.L.J., K.P. Goudswaard en J. Been (2017). De ontwikkeling van inkomensongelijkheid en inkomensherverdeling in Nederland 1990–2014. Rapport. Universiteit Leiden.

CBS StatLine (2023a). [Inkomen van huishoudens; huishoudenskenmerken, regio \(indeling 2023\)](#).

CBS StatLine (2023b). [Vermogen van huishoudens; huishoudenskenmerken, regio \(indeling 2023\)](#).

UL/CBS (2021). Inkomen verdeeld, trends 1977–2021. UnivLeiden/CBS. [Inkomen verdeeld, trends 1977–2019 \(cbs.nl\)](#).

8 Financiële problemen en oordeel financiële situatie

In dit hoofdstuk staan financiële problemen van huishoudens centraal. In hoeverre zeggen huishoudens moeilijk rond te komen of kampen ze met betalingsachterstanden in huur of hypotheek, bij de energierekening of bij kredieten? Met welke sociale en andere beperkingen hebben huishoudens te maken? Hoe vaak moet het spaarsaldo worden aangesproken of worden er schulden gemaakt? Tot slot wordt ingegaan op de recentste ontwikkelingen in het consumentenvertrouwen.

8.1 Moeilijk rondkomen en financiële beperkingen

9 procent van de huishoudens komt moeilijk rond

In 2023 kwam 9 procent van de huishoudens naar eigen zeggen (zeer) moeilijk rond van het inkomen, vergelijkbaar met het aandeel in 2022. In de periode 2013–2021 daalde dit aandeel fors (zie [StatLine](#)), met name in de vier hoogste inkomenskwintielgroepen. In 2022 stagneerde deze daling en daarna nam het aandeel in de hoogste inkomensgroepen weer toe. Ook in de laagste twee decielgroepen daalde het aandeel huishoudens dat moeilijk rond kon komen gedurende een langere periode, maar deze daling zette pas vanaf 2017 in. In de periode 2017–2021 halveerde in de tweede decielgroep het aandeel huishoudens dat moeilijk rond kan komen. De coronacrisis heeft hierbij een rol gespeeld. Door de lockdowns veranderde het bestedingspatroon van huishoudens. Bestedingen aan bijvoorbeeld vakanties en uitgaven in de horeca daalden fors (zie CBS, 2022). Hierdoor hielden huishoudens meer geld over om de gebruikelijke noodzakelijke uitgaven te kunnen betalen.

In 2022 kwam een eind aan deze ontwikkeling. In de twee laagste inkomensdecielgroepen nam het aandeel huishoudens dat naar eigen zeggen moeilijk rond kan komen weer toe. Meer huishoudens in deze groepen zeiden moeite te hebben met het betalen van de maandelijkse woonkosten en met name de energielasten. Ten opzichte van 2021 verdubbelde in deze groepen het aandeel huishoudens dat aangaf te weinig geld te hebben om het huis te verwarmen tot 18 procent (zie [Statline](#)). In 2023 nam het aandeel huishoudens dat aangaf moeilijk rond te kunnen komen in de twee laagste inkomensdecielgroepen weer af. Tijdens de enquête in 2022 (zie kader EU-SILC) was het onduidelijk of huishoudens met weinig inkomen gecompenseerd zouden worden in de stijgende energiekosten. Dat had een negatieve weerslag op de inschatting van de eigen financiële situatie. Eind 2022 was hier wel duidelijkheid over. Huishoudens met weinig inkomen hadden inmiddels de energietoeslag ontvangen en er waren andere ondersteunende maatregelen zoals het energieplafond. Daardoor verbeterde de koopkracht in de laagste

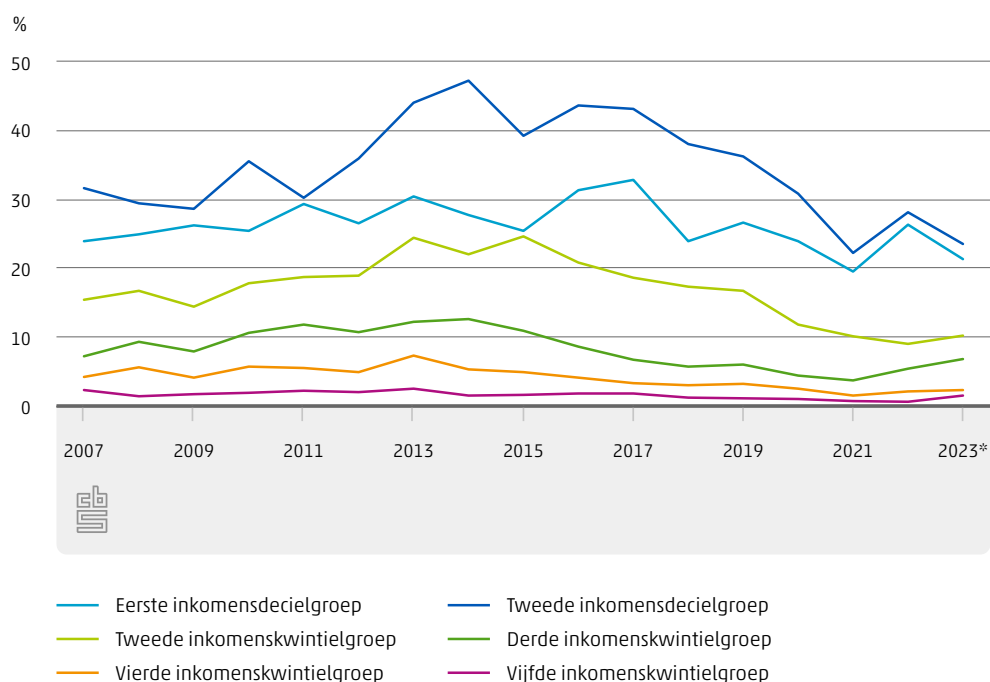
inkomensgroepen en dat vertaalde zich in een positievere inschatting van de eigen financiële situatie in 2023.

EU Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC)

De meeste uitkomsten in deze paragraaf zijn gebaseerd op de EU-Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC). Dat is een wettelijk verplicht jaarlijks onderzoek naar armoede, sociale uitsluiting en inkomensopbouw van huishoudens en personen volgens speciale hiervoor geldende EU-afbakeningen. Ook wordt er gevraagd naar aspecten van sociale participatie, gezondheid en wonen. De enquêtering voor EU-SILC vindt telkens plaats in het voorjaar en de zomer. De jaarlijkse (netto) steekproef bestaat uit ongeveer 10 duizend huishoudens. Een belangrijk deel van de benodigde EU-SILC gegevens, met name de inkomensgegevens, zijn verkregen via koppeling van integrale registergegevens. Zie ook [EU-SILC](#).

Een laag inkomen betekent niet automatisch dat de financiële situatie van een huishouden problematisch is. Een huishouden met weinig inkomen kan toch aangeven makkelijk rond te kunnen komen. Vergeleken met de tweede inkomensdecielgroep bevat de eerste decielgroep relatief veel zelfstandigen waarvan het lage inkomen van tijdelijke aard kan zijn. Ook hebben zelfstandigen vaker spaargeld achter de hand waarmee ze de noodzakelijke lasten kunnen bekostigen. In de laagste inkomensgroep geven zelfstandigen minder vaak dan uitkeringsontvangers aan moeilijk rond te kunnen komen. Het aandeel huishoudens dat moeilijk rondkomt ligt in de eerste inkomensdecielgroep daarom lager dan in de tweede decielgroep.

8.1.1 Huishoudens die moeilijk rondkomen

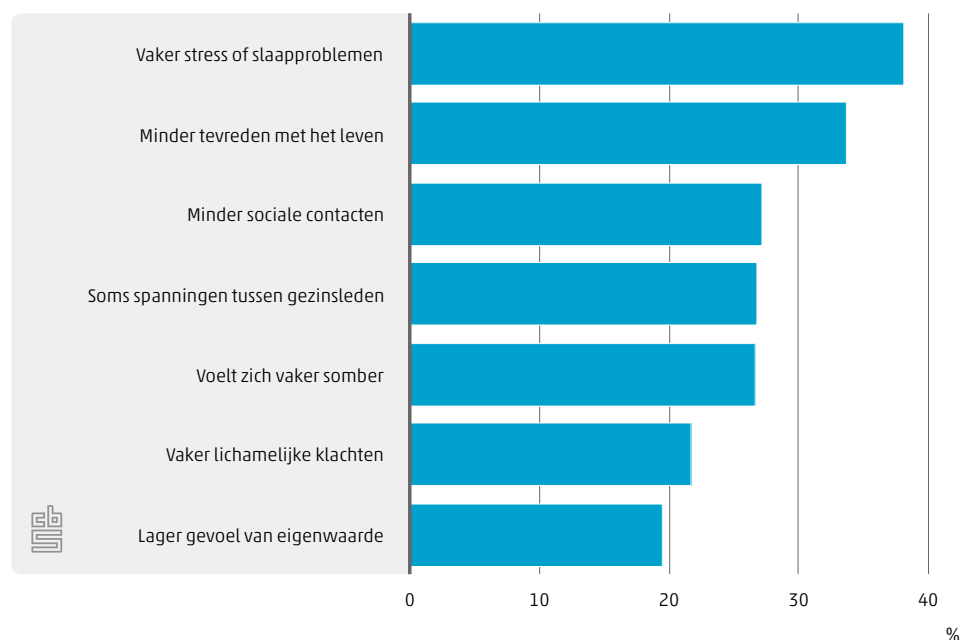


Bijna 4 op de 10 ervaren stress of slaapproblemen door moeilijk rondkomen

Moeilijk rondkomen gaat vaak gepaard met een verminderd gevoel van welzijn. Het meest genoemd¹⁾ werden stress of slaapproblemen. Van de mensen in een huishouden dat moeilijk rondkomt zei 38 procent hierdoor vaker stress of slaapproblemen te hebben. Bijna even vaak kwam minder tevreden zijn over het leven voor (34 procent). Ter vergelijking: gemiddeld geeft 17 procent van de volwassenen aan minder tevreden te zijn over het leven (CBS StatLine, 2023). Somberheid, minder sociale contacten en spanningen tussen gezinsleden kwamen voor bij ruim een kwart van degenen die moeilijk rondkomen.

Andere problemen, die minder vaak gemeld werden door mensen die (heel) moeilijk rondkomen, zijn een lager gevoel van eigenwaarde en lichamelijke klachten. Deze problemen kwamen bij ongeveer 2 van de 10 voor.

Ervaren problemen bij moeilijk rondkomen, 2023



Minder betalingsachterstanden bij hoger inkomen

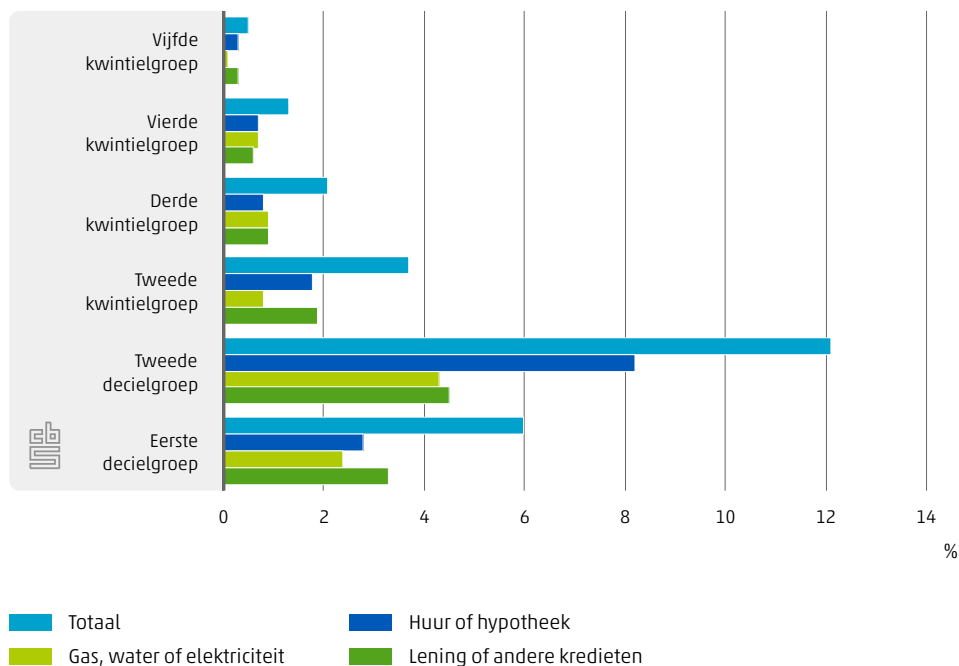
In 2023 gaf 3 procent van de huishoudens aan achterstanden te hebben gehad bij de betaling van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten, de elektriciteits-, water- of gasrekeningen of bij het afbetalen van een lening of andere kredieten. In de laagste inkomensdecielgroep gaf 6 procent van de huishoudens aan om financiële redenen betalingsachterstanden te hebben. In de tweede inkomensdecielgroep was dat aandeel twee keer zo groot. Het ging in deze groep met name om het niet tijdig kunnen betalen van de maandelijkse huur- of

1) In het onderzoek 'Wat is genoeg om van te leven', zie paragraaf 8.2.

hypotheeklasten. 8 procent van de huishoudens in de tweede inkomensdecielgroep had om financiële redenen een achterstand bij de betaling van deze maandelijkse lasten.

Vanaf de tweede inkomensdecielgroep is het aandeel huishoudens met een of meer betalingsachterstanden kleiner naarmate het inkomen hoger is. In de tweede kwintielgroep had 4 procent te maken met betalingsachterstanden in de huur of hypotheek, de energierekening, of een lening of krediet. Dat liep terug naar 1 procent in de vierde kwintielgroep. In de hoogste inkomensgroep was nauwelijks sprake van betalingsachterstanden.

8.1.2 Huishoudens met betalingsachterstanden, 2023*



7 procent van de huishoudens ervaart woonlasten als zwaar

Voor 7 procent van de huishoudens vormden de maandelijkse woonlasten in 2023 naar eigen zeggen een zware financiële last. Ook hier speelt inkomen een belangrijke rol. In de laagste inkomensdecielgroep betekenden de maandelijkse woonlasten voor 17 procent een zware financiële last. In de tweede inkomensdecielgroep was dit voor 20 procent het geval. Het aandeel huishoudens dat de maandelijkse woonlasten moeilijk op kan brengen daalt vervolgens van 8 procent in de tweede inkomenskwintielgroep tot 1 procent in de hoogste kwintielgroep.

Vergeleken met huurders ervaart een relatief klein deel van de woningeigenaren de maandelijkse woonlasten als een zware last. Woningeigenaren hebben doorgaans niet alleen een hoger inkomen dan huurders, ze zijn ook een kleiner deel van dit inkomen kwijt aan woonlasten. In 2023 gaf 2 procent van de eigenaren aan dat de woonlasten een zware financiële last vormden. Onder huurders zonder huurtoeslag was dit aandeel ruim 4 keer zo groot (9 procent). Met 21 procent waren het vooral de huurtoeslagontvangers die aangaven dat ze de maandelijkse woonlasten moeilijk konden opbrengen. Bij 10 procent van de

huurtoeslagontvangers was dan ook sprake van betalingsachterstanden, voornamelijk bij het betalen van de maandelijkse huur (6 procent).

8.1.3 Woonlasten en betalingsachterstanden, 2023*

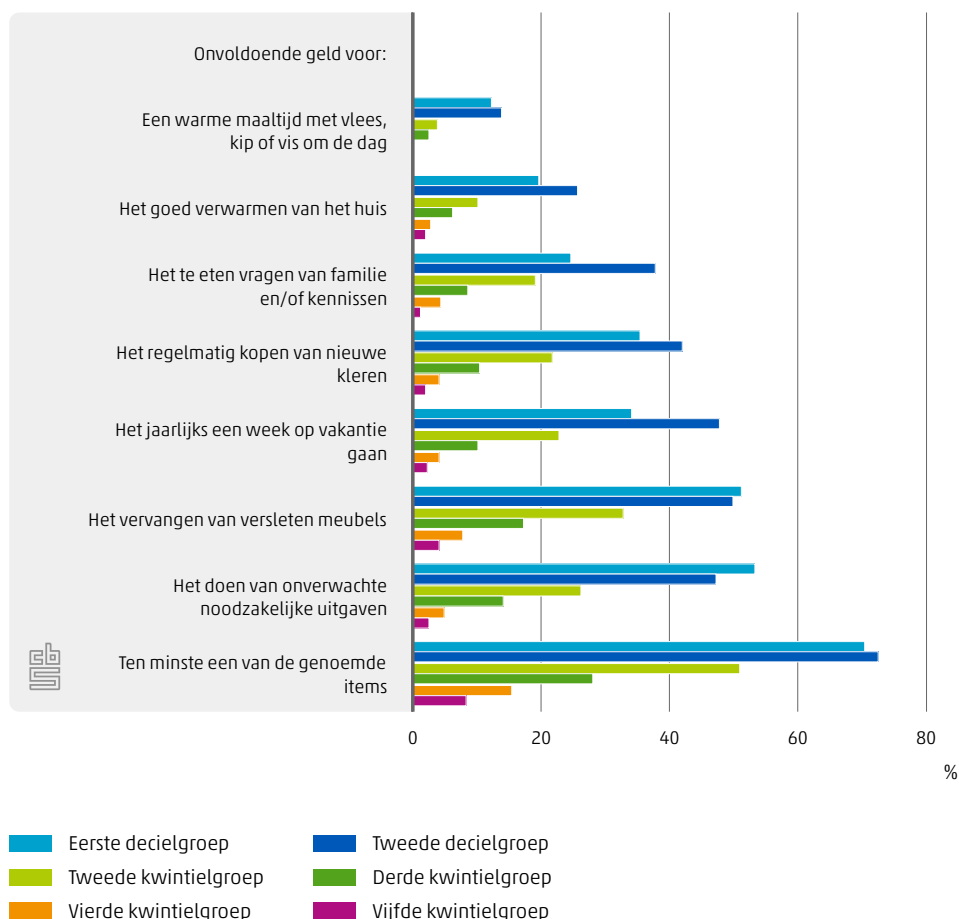
	Eigenaren	Huurder zonder huurtoeslag	Huurder met huurtoeslag
	% van huishoudens		
Ervaart maandelijkse woonlasten als zware last	2	9	21
Een of meer betalingsachterstanden waarvan t.a.v.	1	4	10
huur of hypotheek	0	2	6
gas, water of elektriciteit	0	1	4
op afbetaling gekochte artikelen	0	2	4

8.2 Materiële en sociale beperkingen

Vooraf in de laagste kwintielgroep materiële beperkingen

Huishoudens uit de laagste inkomensgroepen hebben regelmatig te maken met materiële beperkingen. In de twee laagste inkomensdeciëlgroepen gaf in 2023 ruim 70 procent aan onvoldoende geld te hebben voor één of meer specifieke uitgaven, uiteenlopend van een warme maaltijd met vlees, kip, vis of een vleesvervanger om de dag tot het doen van onverwachte, noodzakelijke uitgaven ter waarde van 1 400 euro. Vooral de tweede decielgroep kampte met materiële beperkingen. Zo had ruim 40 procent van deze groep onvoldoende geld om regelmatig nieuwe kleding te kopen, en bijna de helft voor een jaarlijkse week vakantie. Verder had iets meer dan de helft onvoldoende financiële middelen om versleten meubels te vervangen. Ruim een kwart gaf aan onvoldoende geld te hebben om het huis goed te kunnen verwarmen. Hoe hoger het inkomen, hoe minder vaak materiële beperkingen gemeld worden. Van de huishoudens in de hoogste inkomensgroep zei 9 procent een of meer beperkingen te hebben.

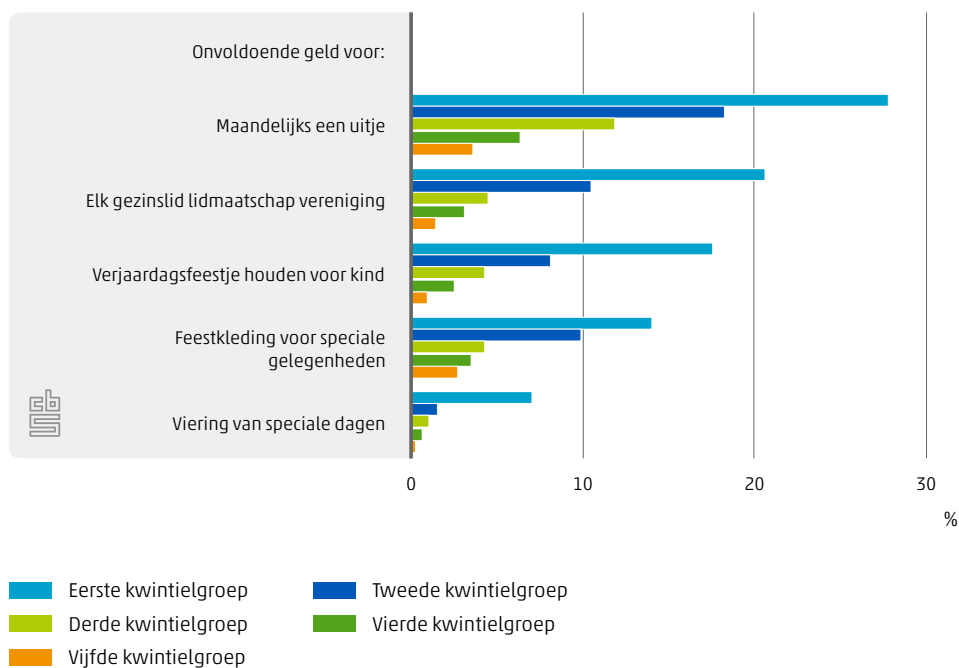
8.2.1 Materiële beperkingen, 2023*



Bijna 3 op de 10 in laagste kwintielgroep hebben onvoldoende geld voor een maandelijks uitje

Aanvullend op de jaarlijks in EU-SILC (zie paragraaf 8.1) bevroegde beperkingen, heeft het CBS in 2023 eenmalig ook naar andere materiële en sociale beperkingen gevraagd (zie kader 'Wat is genoeg om van te leven?'). Uit de aanvullende vragen over sociale participatie bleek eveneens dat de laagste inkomenskwintielgroep vaker kampt met beperkingen op dit vlak dan de hogere groepen. Zo schoot in de laagste groep een maandelijks uitje naar bijvoorbeeld de bioscoop of een restaurant er om financiële redenen bij 28 procent bij in. Bij de hogere inkomens liep dat percentage uiteen van 4 procent in de hoogste groep tot 18 procent in de tweede groep. Ook van andere vormen van sociale participatie, zoals lidmaatschap van een vereniging en viering van de verjaardag van een kind of van andere speciale dagen, moesten huishoudens in de laagste inkomensgroep vaker afzien dan huishoudens met een hoger inkomen.

8.2.2 Sociale beperkingen, 2023



Wat is genoeg om van de leven?

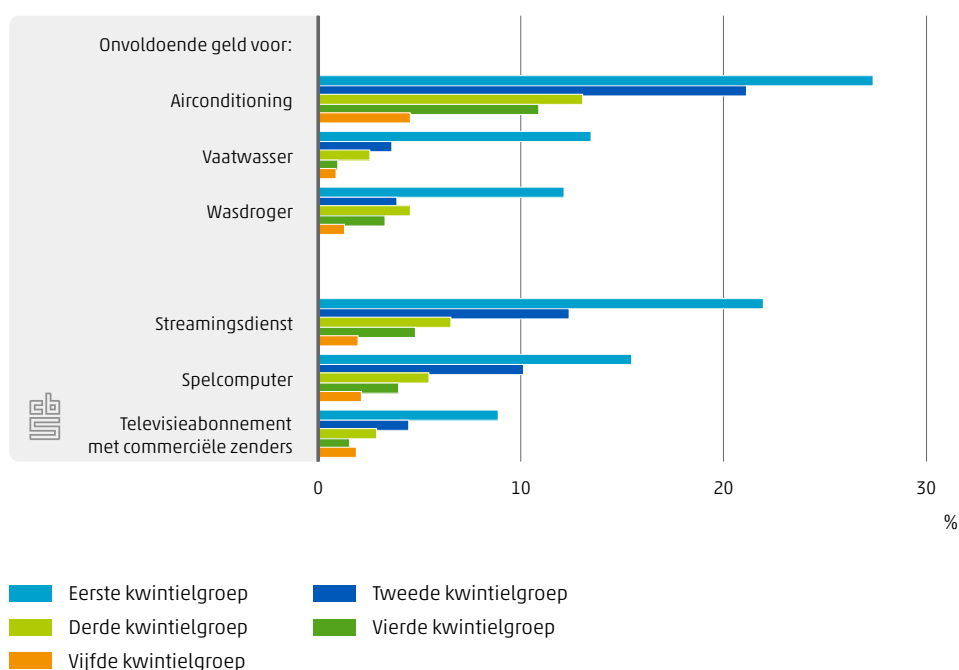
In september 2023 heeft het CBS een enquêteonderzoek gehouden om voor een aantal aspecten na te gaan of ze noodzakelijk gevonden worden om te leven en mee te doen in de samenleving. Respondenten kregen onder meer vragen voorgelegd op het gebied van woning en inboedel, televisie, internet en telefonie, verzekeringen, vervoer, voeding en andere uitgaven, kleding en schoenen, en sociale participatie. Het onderzoek is uitgevoerd via het LISS-panel van Centerdata. De steekproef voor het onderzoek is getrokken uit panelleden van 16 jaar of ouder die tot de huishoudenskern (die bestaat uit het hoofd en de eventuele partner) behoren. De vragenlijst is door 2 902 mensen ingevuld, wat neerkomt op een responspercentage van ruim 74 procent. De respondenten hebben de vragen online beantwoord.

Voor de selectiviteit in de respons is door weging zodanig gecorrigeerd dat de deelnemers aan het onderzoek een zo representatief mogelijke vertegenwoordiging vormen van de populatie (mensen van 16 jaar of ouder in de huishoudenskern). Er is zowel gewogen naar een combinatie van huishoudentype (alleenstaand, paar zonder kinderen, paar met kinderen, alleenstaande ouder, overig) en leeftijd (tot 40 jaar, 40 tot 65 jaar, 65 jaar of ouder) als naar decielgroepen van het inkomen. Omdat uit ieder huishouden één kernlid geselecteerd is voor de steekproef, kunnen de uitkomsten worden opgevat als uitkomsten over huishoudens. De (netto) steekproefomvang van het onderzoek is te klein om de eerste twee decielgroepen apart te onderscheiden (zoals in paragraaf 8.1, figuur 8.2.1 en paragraaf 8.3).

In laagste kwintielgroep heeft 1 op de 8 geen geld voor wasdroger en vaatwasser

Behalve beperkter zijn in het vervangen van versleten meubels (zie figuur 8.2.1), heeft de eerste inkomenskwintielgroep ook te maken met andere materiële beperkingen in huis. Zo zeiden zij vaker te weinig geld te hebben voor een vaatwasser of wasdroger: ruim 3 keer zo vaak als de tweede inkomensgroep. Hoewel een minderheid van de huishoudens een airconditioning heeft (20 procent), was dat in laagste twee kwintielgroepen het vaakst niet aan de orde omdat er te weinig geld voor was. Gangbare apparatuur zoals een wasmachine, koelkast en vriezer bezitten bijna alle huishoudens, ook in de laagste inkomensgroep. Dat geldt eveneens voor een televisie en een internetaansluiting. Maar bijbehorende faciliteiten zoals een streamingsdienst, televisieabonnement met commerciële zenders en een spelcomputer kunnen de laagste inkomens zich vaker dan de hogere niet permitteren. In de hoogste groep komt dat met 2 procent nauwelijks voor.

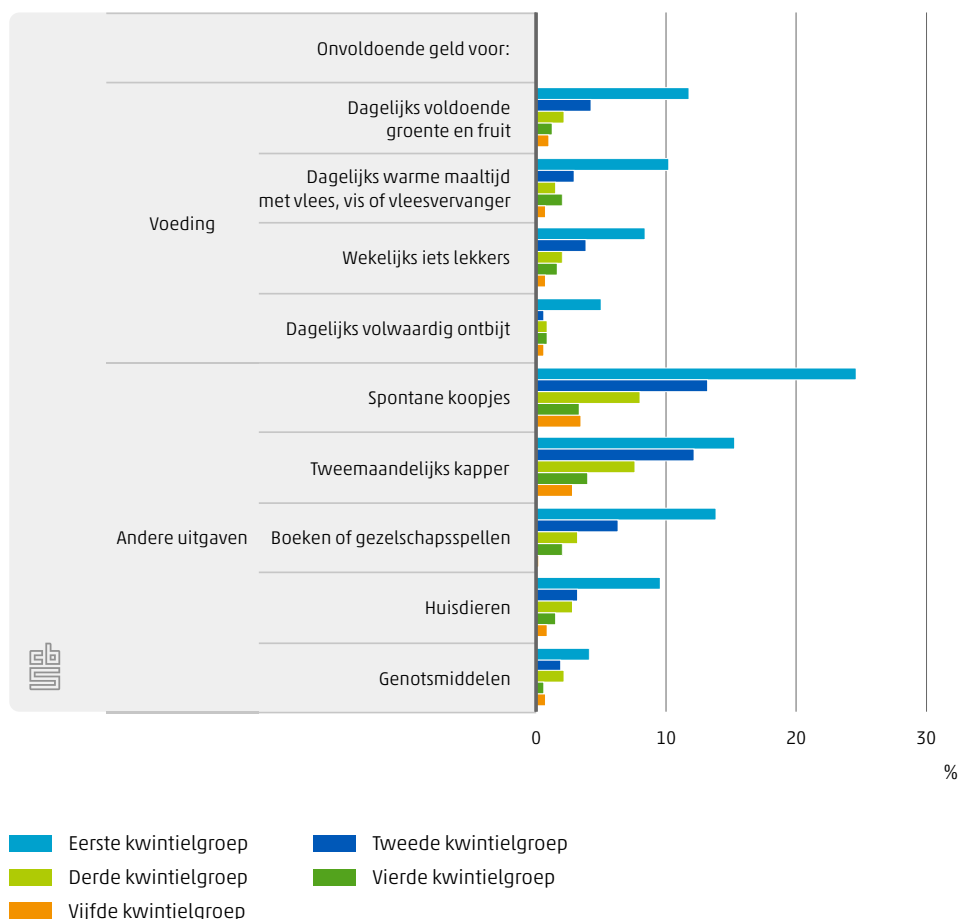
8.2.3 Beperkingen in apparatuur en toebehoren, 2023*



Voeding niet altijd uitgebalanceerd in laagste kwintielgroep

Ruim 1 op de 10 huishoudens in de laagste inkomensgroep gaf aan onvoldoende geld te hebben om dagelijks 'twee ons groente en twee stuks fruit' te eten. Bij huishoudens in de hogere inkomensgroepen kwam dit minder vaak voor. In de hoogste twee groepen ging het om 1 op de 100. Ook iedere dag een volwaardig ontbijt en een warme maaltijd met vlees, vis of vleesvervanger kon de laagste inkomensgroep zich minder vaak veroorloven, evenals iedere week iets lekkers zoals chips of snoep.

8.2.4 Beperkingen in voeding en andere uitgaven, 2023*

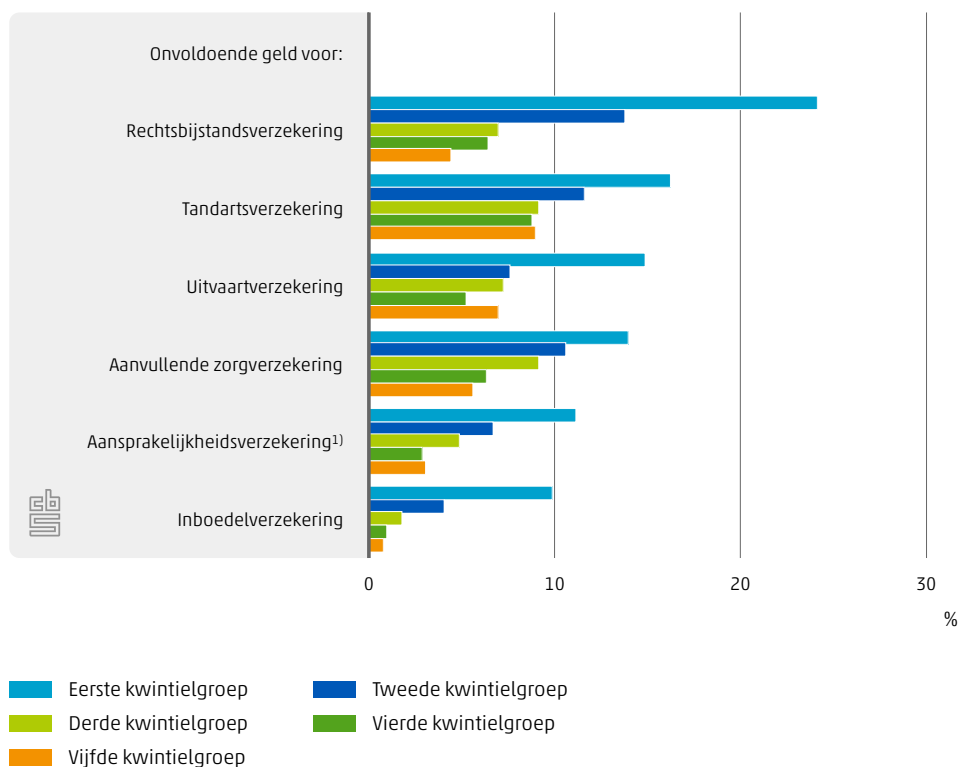


Spontane koopjes zoals nieuwe kleding of schoenen en een tweemaandelijks kappersbezoek schieten er vaak bij in als een huishouden weinig inkomen heeft. Respectievelijk 25 en 15 procent van de laagste inkomens zei in 2023 hier onvoldoende geld voor te hebben. Ook de tweede inkomensgroep slaat met 12 procent kappersbezoek relatief vaak om financiële redenen over. Een gering inkomen betekent in verhouding vaak te weinig geld hebben voor boeken of gezelschapsspellen. Dat is zelden het geval bij de hoogste inkomens. Van genotsmiddelen zoals sigaretten of alcohol werd met 4 procent relatief weinig om financiële redenen afgezien in de laagste inkomensgroep, al was het vaker dan in de hogere groepen.

Kwart laagste kwintielgroep heeft te weinig geld voor rechtsbijstandsverzekering

De laagste inkomensgroep kan zich vaker verzekeringen niet veroorloven dan de hogere groepen. Vooral voor de rechtsbijstandsverzekering is er te weinig geld: 24 procent gaf dat aan in 2023. Dat was 5 keer zoveel als in de hoogste groep. Ook van andere verzekeringen werd om financiële redenen meer afgezien in de laagste inkomensgroep dan in hogere groepen. Uitzondering is de aanvullende zorgverzekering: hierin verschilden de eerste en tweede groep niet aantoonbaar van elkaar. Wel was er verschil met de hoogste twee inkomensgroepen. Deze groepen zeiden het vaakst geen geld te hebben voor een tandartsverzekering, en het minst vaak voor een inboedelverzekering.

8.2.5 Beperkingen bij verzekeringen, 2023*

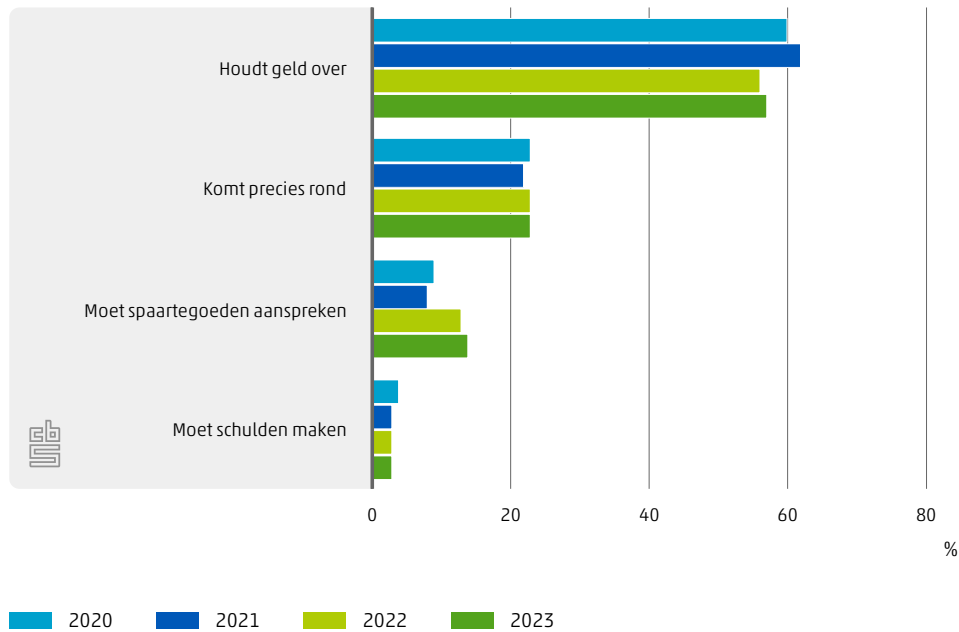


8.3 Oordeel over de eigen financiële situatie

Huishoudens moesten na corona vaker spaartegoeden aanspreken

In 2023 zei 14 procent van de bevolking (15 jaar of ouder) dat hun huishouden spaartegoeden aan moet spreken, vrijwel evenveel als in 2022. In de coronajaren 2020 en 2021, toen er door lockdowns minder uitgegeven werd (CBS, 2022), was het percentage kleiner (9 en 8 procent). Het meer moeten aanspreken van spaartegoeden na corona ging samen met minder vaak geld overhouden. Dat percentage daalde van 62 procent in 2021 naar 56 procent in 2022. In de periode 2020–2023 veranderde het percentage dat zei precies rond te komen niet, evenals het percentage dat zei schulden te moeten maken.

8.3.1 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden



Meting oordeel eigen financiële situatie

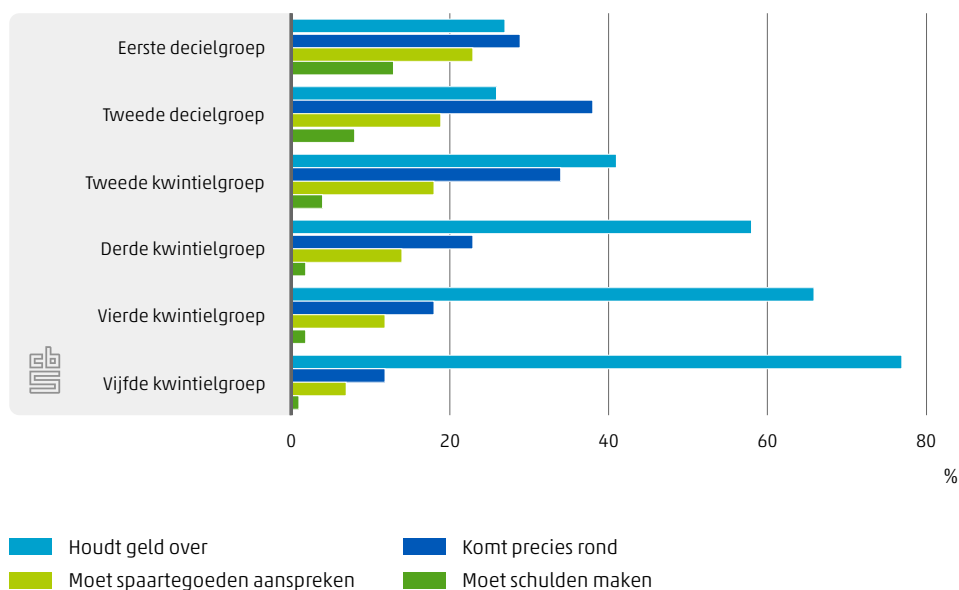
In deze paragraaf wordt ingezoomd op de uitkomsten van drie vragen in het maandelijkse [Consumenten Conjunctuuronderzoek \(CCO\)](#). Als eerste wordt op persoonsniveau gevraagd naar de actuele financiële situatie van het huishouden, dus de financiële stand van zaken op het moment van enquêtering. Daarna wordt vooruitkijkend en terugblikkend over een periode van twaalf maanden gevraagd naar de financiële situatie van het huishouden. Bij de vooruitblik gaat het om de verwachte financiële situatie in het komend jaar en bij de terugblik over de ervaren financiële situatie in het afgelopen jaar. Een klein deel van de personen geeft aan niet te weten hoe hun huishouden er (actueel en vooruit- en terugkijkend) financieel voorstaat, zie [StatLine](#). Zij blijven hier buiten beschouwing. De vragen over de financiële situatie van huishoudens maken deel uit van de indicator koopbereidheid van het consumentenvertrouwen. De andere indicator van het consumentenvertrouwen betreft de inschatting van het economische klimaat.

Hoogste inkomensgroep houdt 3 keer zo vaak geld over als laagste

De hoogte van het inkomen is een sterk bepalende factor in de beoordeling van de financiële situatie van het huishouden. Hoe hoger het inkomen is, des te positiever is het oordeel over de financiële situatie. Van de mensen waarvan het huishoudensinkomen tot de hoogste kwintielgroep behoorde, gaf 77 procent in 2023 aan dat het huishouden geld overhoudt. In de laagste twee inkomensdecielgroepen waren de percentages die geld overhouden het kleinste (27 procent in de eerste decielgroep en 26 procent in de tweede decielgroep).

Van de personen uit huishoudens in de hoogste inkomenskwintielgroep zei 7 procent spaartegoeden te moeten aanspreken, terwijl minder dan 1 procent meldde schulden te moeten maken. Van de personen in de laagste inkomensdecielgroep gaf 23 procent aan spaartegoeden te moeten aanspreken, en zei 13 procent schulden te moeten maken.

8.3.2 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden¹⁾, 2023

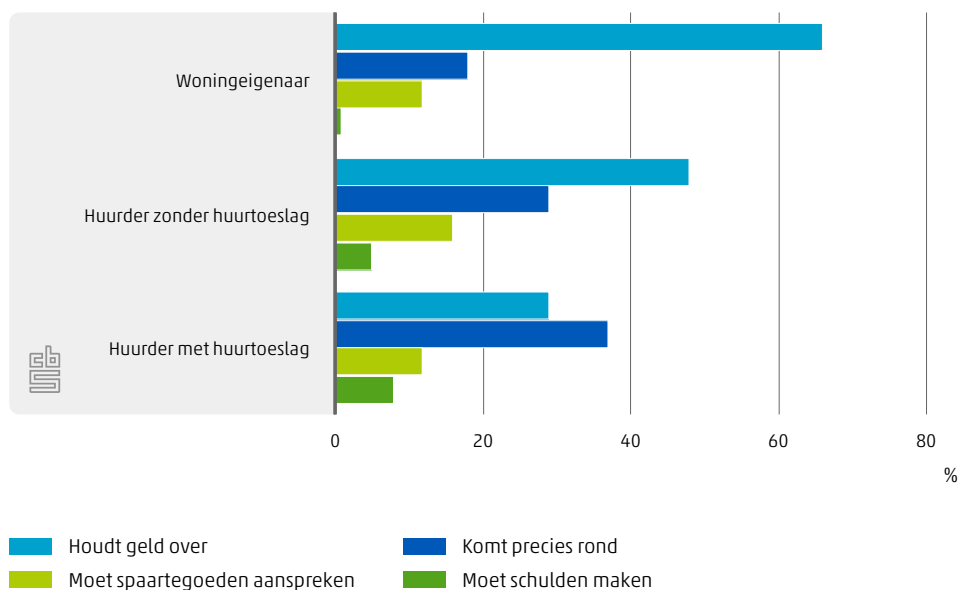


¹⁾ Personen zijn ingedeeld naar het huishoudensinkomen van 2022.

Woningeigenaren houden vaker geld over dan huurders

Huishoudens met een hoger inkomen zijn relatief vaker woningeigenaar. Eigenaarschap hangt dan ook samen met het oordeel over de financiële situatie. In 2023 gaf 66 procent van de woningeigenaren aan dat het huishouden geld overhoudt. Onder huurders die geen huurtoeslag ontvingen was dat 48 procent en onder huurtoeslagontvangers 29 procent. Van de personen in huishoudens met huurtoeslag zei 8 procent dat het huishouden schulden moet maken. Van de personen in huishoudens met een eigen woning zei 1 procent dat het huishouden schulden moet maken, onder huurders zonder huurtoeslag was dat 5 procent.

8.3.3 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden¹⁾, 2023



¹⁾ Personen zijn ingedeeld naar het woningbezit van het huishouden in 2022.

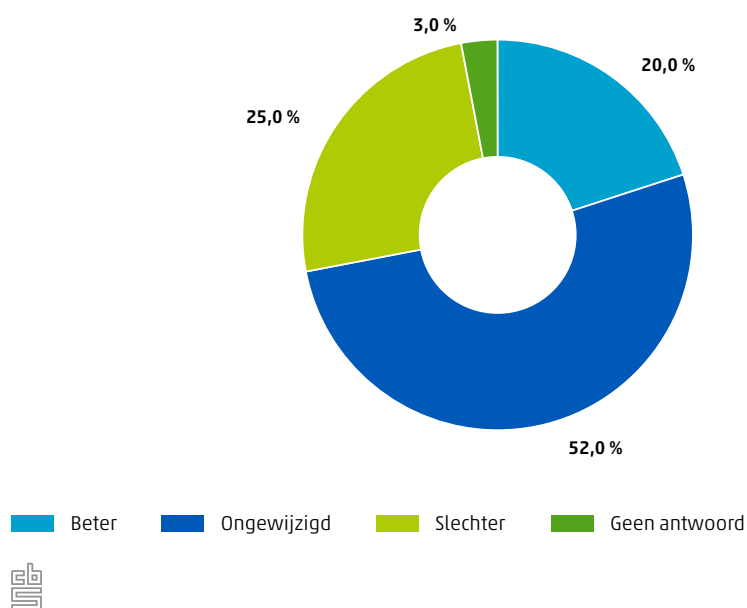
Stellen houden het vaakst geld over

Van de diverse huishoudenstypen waren personen in huishoudens bestaande uit een paar, met kinderen of zonder kinderen, in 2023 het vaakst positief over de financiële situatie van het huishouden. Van hen zei 62 procent geld over te houden (zie [StatLine](#)). Personen die deel uitmaken van een eenoudergezin zeiden het minst vaak geld over te houden (38 procent). Ook gaven ze vaker dan paren met kinderen aan schulden te moeten maken (6 tegen 3 procent) en spaartegoeden te moeten aanspreken (20 tegen 13 procent). In hoofdstuk 2 werd al duidelijk dat paren een hoger inkomen hebben dan alleenstaanden en alleenstaande ouders. Dat hogere inkomen gaat dus samen met een positiever oordeel over de financiën van het huishouden.

Merendeel verwacht ongewijzigde financiën komend jaar

Iets meer dan de helft (52 procent) verwachtte in 2023 dat de financiële situatie van het huishouden het komende jaar ongewijzigd blijft, 20 procent verwachtte financiële vooruitgang en een kwart een verslechtering. Daarmee rekende een merendeel dus op stabiliteit in de financiële situatie van het huishouden en waren er iets meer pessimisten dan optimisten.

8.3.4 Financiële situatie huishouden in het komend jaar, 2023



Personen uit huishoudens met relatief weinig inkomen verwachtten vaker dat de financiële situatie verslechtert. In de hogere inkomensgroepen werd juist vaker stabiliteit of verbetering verwacht. Opvallend is dat personen in de laagste inkomensdecielgroep optimistischer zijn dan personen in de tweede decielgroep. Dit optimisme houdt verband met de andere [samenstelling](#) van deze laagste inkomensgroep. Daarin bevinden zich relatief veel jongeren, die doorgaans optimistischer zijn (zie [StatLine](#)).

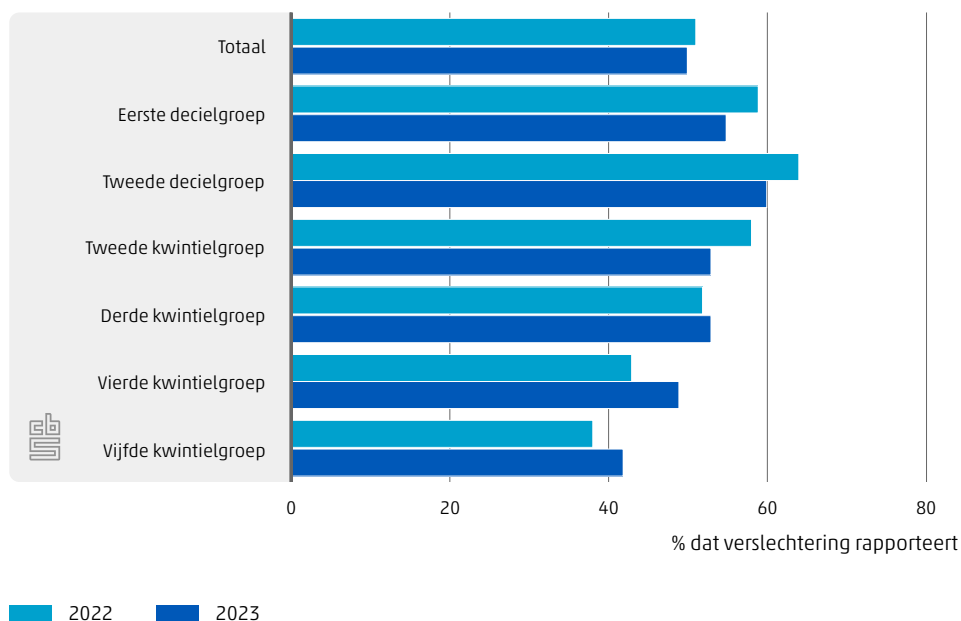
Ten opzichte van 2022 zijn mensen iets optimistischer geworden over hun toekomstige financiële situatie. Het aandeel personen dat een verslechtering in de financiële situatie van het huishouden verwachtte daalde van 36 procent in 2022 naar 25 procent in 2023 (zie [StatLine](#)).

Terugblik blijft bijna gelijk

In 2023 waren personen gemiddeld vrijwel even vaak als in 2022 van mening dat de financiële situatie van het huishouden er het afgelopen jaar op achteruit is gegaan. Het aandeel personen dat de financiële situatie in het afgelopen jaar als verbeterd bestempelde, is tussen 2022 en 2023 licht gestegen (van 15 naar 17 procent). Het aandeel dat de situatie niet veranderd vond, bleef nagenoeg gelijk (zie [StatLine](#)).

Personen uit huishoudens met een lager inkomen beoordelen de situatie van het huishouden vaker als verslechterd dan personen uit hogere inkomensgroepen. In 2023 zei 42 procent van de personen uit de hoogste kwintielgroep dat de financiële situatie van het huishouden verslechterd is. In de onderste inkomensregionen was dat substantieel meer (55 procent in eerste decielgroep en 60 procent in tweede decielgroep).

8.3.5 Financiële situatie in het afgelopen jaar¹⁾



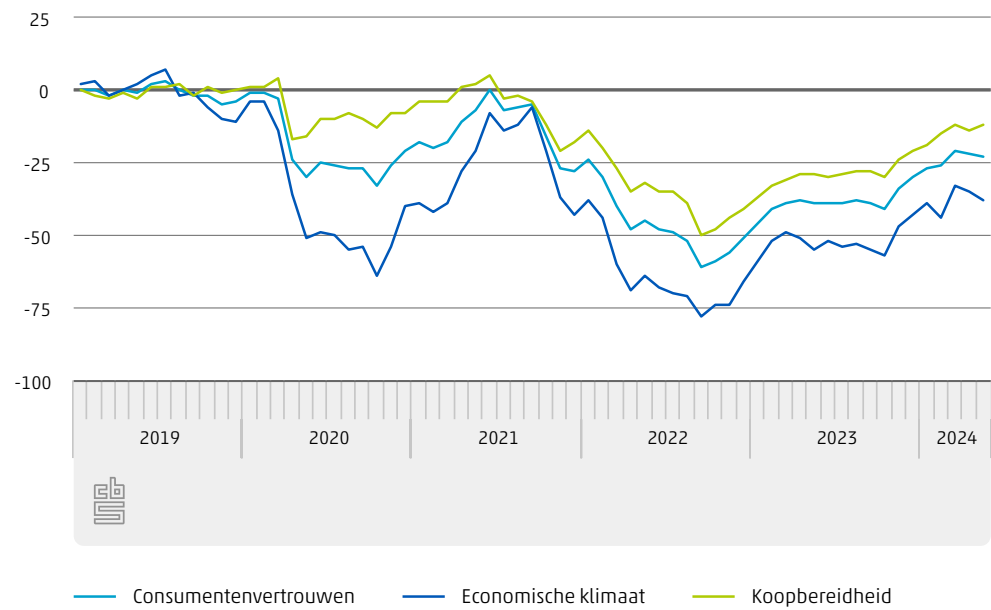
¹⁾ Personen zijn ingedeeld naar het huishoudensinkomen van 2022.

Consumentenvertrouwen verbetert, maar blijft negatief

Na de corona-uitbraak in maart 2020 klapte het consumentenvertrouwen in elkaar. Vervolgens begon in het laatste kwartaal van dat jaar het vertrouwen enigszins te herstellen. Per saldo bleven consumenten echter negatief. Toen de inflatie aan het eind van 2021 begon op te lopen, zette opnieuw een daling van het consumentenvertrouwen in. Door de oorlog in Oekraïne steeg de inflatie in 2022 naar recordhoogtes (zie ook Scholte, 2022) en daalde het consumentenvertrouwen in september 2022 naar het laagste niveau (-61) ooit. Daarna herstelde het vertrouwen, al bleven pessimisten tot in 2024 de overhand houden. Bij een negatief consumentenvertrouwen waren mensen steeds nog pessimistischer over het economisch klimaat, met eveneens in september 2022 een dieptepunt (-78). Met de koopbereidheid van mensen was het doorgaans juist beter gesteld dan met het consumentenvertrouwen.

Consumentenvertrouwen, economisch klimaat en koopbereidheid

saldo positieve en negatieve antwoorden



8.4 Literatuur

CBS (2022). [Materiële Welvaart in Nederland 2022](#).

CBS StatLine (2023). [Welzijn in relatie met financiën; kenmerken financiën](#).

Scholte, I. (2022). [Het historisch laag consumentenvertrouwen verklaard](#). De Nederlandse Economie, 9 november.

Medewerkers

Judit Arends-Tóth
Koos Arts
Marion van den Brakel
Mitchell Dost
Kai Gidding
Bart Huynen
Ferdy Otten
Noortje Pouwels-Urlings
Eveline Vandewal
Nadine Wesselius

Eindredactie

Marion van den Brakel
Ferdy Otten
Noortje Pouwels-Urlings

Bijlagen

A Equivalentiefactoren

Van besteedbaar inkomen naar koopkracht

Het maakt veel uit hoeveel mensen binnen een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Om het inkomen van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, wordt het gestandaardiseerd. Het gestandaardiseerde inkomen wordt ook wel de koopkracht genoemd.

Standaardiseren gebeurt door besteedbare inkomens van huishoudens te delen door equivalentiefactoren. Deze factoren drukken uit hoe groot het schaalvoordeel is bij het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Hierbij is het eenpersoonshuishouden als norm gekozen. Voor deze huishoudens is de factor gelijk aan 1. Bij elke extra volwassene en bij elk extra minderjarig kind is de factor groter. Naarmate huishoudens groter zijn, verschillen de factoren onderling minder omdat het schaalvoordeel van de gemeenschappelijke huishouding ook steeds groter is.

Het CBS bepaalt equivalentiefactoren voor de meest voorkomende groepen huishoudens op empirische wijze. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de uitkomsten van het Budgetonderzoek. Voor meer uitleg, zie (CBS, 2020). In 2020 heeft het CBS de equivalentiefactoren geactualiseerd op basis van het op dat moment recentste Budgetonderzoek (2015).

De nieuwe equivalentiefactoren zijn toegepast vanaf verslagjaar 2018 en staan in tabel A.1. De reeds gepubliceerde inkomensstatistieken tot en met verslagjaar 2017 blijven gebaseerd op eerdere equivalentiefactoren afgeleid uit de Budgetonderzoeken van de jaren 1995–2000 (zie tabel A.2).

Voor een echtpaar zonder kinderen bedraagt de equivalentiefactor 1,40. Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 10 duizend euro en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van 14 duizend euro bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau: na standaardiseren bedraagt de koopkracht voor beide huishoudens 10 duizend euro.

De koopkracht van een huishouden is meteen ook de koopkracht voor elk van de leden. De levensstandaard van een persoon is immers verbonden aan die van het huishouden.

A.1 Nieuwe equivalentiefactoren vanaf 2018

	Aantal kinderen jonger dan 18 jaar				
	0	1	2	3	4
Aantal volwassenen					
1	1,00	1,32	1,52	1,73	1,93
2	1,40	1,69	1,91	2,09	2,28
3	1,78	2,00	2,16	2,32	2,49
4	2,02	2,19	2,37	2,53	2,68

A.2 Equivalentiefactoren tot en met 2017

Aantal volwassenen	Aantal kinderen jonger dan 18 jaar				
	0	1	2	3	4
1	1,00	1,33	1,51	1,76	1,95
2	1,37	1,67	1,88	2,06	2,28
3	1,73	1,95	2,14	2,32	2,49
4	2,00	2,19	2,37	2,53	2,68

De nieuwe equivalentiefactoren wijken licht af van de eerdere. Deze veranderingen zijn het gevolg van subtiele wijzigingen in de bestedingspatronen van huishoudens. Uit een vergelijking van het Budgetonderzoek 2015 met eerdere uitvoeringen, is gebleken dat huishoudens relatief iets meer zijn gaan uitgeven aan wonen, communicatie en vervoer. Dit is ten koste gegaan van het bestedingsaandeel van kleding en voeding.

Alternatieve equivalentieschalen

Er bestaan diverse alternatieve equivalentieschalen. Binnen de OESO-landen zijn onder meer de volgende internationale schalen in gebruik:

- De 'OECD equivalence scale' (ook wel 'Oxford scale' genoemd: deze kent de waarde 1 toe aan het eerste lid van het huishouden en voegt hier 0,7 aan toe voor ieder volgend huishoudenslid van 14 jaar of ouder, en 0,5 voor ieder volgend kind (tot 14 jaar).
- De 'OECD modified equivalence scale': aan het eerste lid van het huishouden wordt de waarde 1 toegekend, aan elk volgend huishoudenslid van 14 jaar of ouder 0,5, en elk volgend kind (tot 14 jaar) 0,3.
- De 'OECD square root scale': de equivalentiefactor wordt bepaald als de wortel van het aantal huishoudensleden.

Het CBS gebruikt bij voorkeur de eigen, op waarnemingen afgeleide, equivalentieschaal. Voor de levering van gegevens van het gestandaardiseerd inkomen aan internationale organisaties zoals de OESO en Eurostat wordt ten behoeve van de internationale vergelijkbaarheid het gebruik van een bepaalde equivalentieschaal voorgeschreven. Zo zijn de uitkomsten voor Nederland die Eurostat publiceert over het gestandaardiseerd inkomen, gebaseerd op de hierboven genoemde 'OECD modified equivalence scale'.

Vergelijking van enkele equivalentieschalen

	OECD scale	OECD modified scale	Square root scale	CBS-schaal
1 volwassene	1,00	1,00	1,00	1,00
1 volwassene, 1 kind tot 14 jaar	1,50	1,30	1,41	1,32
2 volwassenen	1,70	1,50	1,41	1,40
2 volwassene, 1 kind tot 14 jaar	2,20	1,80	1,73	1,69
2 volwassene, 2 kinderen tot 14 jaar	2,70	2,10	2,00	1,91

B Onzekerheidsmarges en onthullingsrisico

Onzekerheidsmarges

De uitkomsten over inkomen en vermogen in deze publicatie zijn vrijwel alle afkomstig uit het Integraal Inkomens- en vermogensonderzoek (IIV). Steekproeffouten spelen geen rol in deze statistiek. Wel kunnen meetfouten de nauwkeurigheid van de uitkomsten beïnvloeden. Expliciete marges voor de totale meetfout zijn niet beschikbaar, door een gebrek aan cijfers over de omvang van alle relevante onzekerheden, zoals giften, lokale regelingen, en zwart werk. Wel beschikbaar zijn gegevens van verlate aangiften inkomstenbelasting (IB) en nagezonden berichten van de basisregistratie personen (BRP). Deze administratieve vertraging speelt een belangrijke rol in de onzekerheid van de inkomensstatistieken, vooral bij voorlopige cijfers. In deze [tabel](#) is van een aantal inkomensindicatoren (en voor diverse bevolkingsgroepen) te zien hoe groot de (procentuele) verschillen zijn tussen uitkomsten op basis van voorlopige of definitieve IIV-gegevens en uitkomsten op basis van bestanden waarin de nagekomen gegevens uit de IB en BPR verwerkt zijn. De verschillen zijn een indicatie voor de meetfouten van inkomensindicatoren.

Onthullingsrisico

Om het risico op onthulling van individuen te minimaliseren, zijn in deze publicatie de volgende publicatieregels gehanteerd bij de gepresenteerde uitkomsten uit het IIV (zie CBS, 2021).

1. Bij het publiceren van aantallen geldt dat altijd wordt afgerond op honderdtallen. Dus wanneer er 0 t/m 49 waarnemingen zijn in een cel wordt dit weergegeven als '0', van 50 t/m 149 als '100' of '0,1 (x 1 000)', enzovoorts.
2. Percentages worden alleen gepubliceerd wanneer de noemer tenminste 100 waarnemingen (personen of huishoudens) bevat.
3. Gemiddelden, medianen of sommen van inkomens of vermogens (en andere statistieken waarbij inkomens- of vermogensgegevens in het geding zijn) worden gepubliceerd wanneer sprake is van tenminste 100 waarnemingen. Echter, vanwege het risico van onthulling van grote positieve dan wel negatieve inkomens- of vermogensbedragen geldt hier nog een aanvullende voorwaarde, namelijk dat voor elke cel de meest extreme waarde niet te groot mag zijn. De absolute waarde van het minimum en de absolute waarde van het maximum mogen beiden niet meer dan 30 procent van de absolute waarde van de inkomens- of vermogenssom bedragen. Wanneer niet aan deze aanvullende voorwaarde is voldaan, worden alleen mediane inkomens of vermogens gepubliceerd. Gemiddelden of sommen van inkomens blijven dan achterwege ('niet beschikbaar'). Vervolgens is het zaak dat deze verborgen waarden niet alsnog indirect berekend kunnen worden. Dat betekent in de praktijk dat gemiddelden of sommen van inkomens of vermogens van minimaal één gerelateerde cel ook niet gepubliceerd worden.
4. Met inkomens- en vermogensgegevens die de status 'voorlopig' hebben, kunnen ook regionale uitsplitsingen worden gemaakt. Door het voorlopige karakter van de uitkomsten dient hier wel voorzichtig mee worden omgegaan. Specifiek zijn inkomens

van zelfstandigen en anderen aan de randen van de inkomensverdeling voor een groot deel geschat. Daarom aanvullend:

- a. Mediane inkomensbedragen worden uitsluitend gepubliceerd wanneer sprake is van tenminste 1000 waarnemingen (personen of huishoudens).
- b. Alle andere inkomensbedragen (bijv. gemiddelden en sommen) worden gepubliceerd wanneer sprake is van tenminste 2500 waarnemingen.
- c. Inkomensbedragen worden niet gepubliceerd op een lager regionaal niveau dan provincie wanneer de groep specifiek bestaat uit zelfstandigen (inclusief dga's en overige zelfstandigen).

C Literatuur

CBS (2020). [Wat is mijn koopkracht?](#)

CBS (2021). [Aanvullende Onderzoeksbeschrijving Inkomensstatistiek. Integraal Inkomens- en Vermogensonderzoek \(IIV\).](#)